پرۆژەی تیشك

پرۆژەی تیشك 12

سەدەیەك تەمەنی نوورین

مامۆستا عەبدولكەریمی مودەڕڕیس بە پێنووسی خۆی بناسە

ئامادەكردنی

عەبدولدائیم مەعروف هەورامانی

2007زایینی –1428كۆچی

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان

ناوی كتێب: سەدەیەك تەمەنی نوورین، مامۆستا عەبدولكەریمی مودەڕڕیس بە پێنووسی خۆی بناسە

نووسینی: عەبدولدائیم مەعروف هەورامانی

ژمارەی سپاردن: (269) ساڵی 2007

شوێنی چاپ: كۆمپانیای چاپ و پەخشی نووسەر / 07703612141

نۆرەی چاپ: یەكەم

ساڵی چاپ: 2007

لە بڵاوكراوەكانی: پرۆژەی (تیشك)، زنجیرە (12)

ناونیشانی پرۆژە لەسەر تۆڕی ئینتەرنێت: **www.tishkbooks.com**

ئیمەیلی پرۆژە: **tishkbooks@yahoo.com**
info@tishkbooks.com

نامەی محەمەدی مەلا کەریم سەبارەت بە چاپکردنی ئەم دەستووسە

برای ئازیزو خۆشەویستم کاک (عبدالدائمی
هەورامانی)م ناسی کە خەڵکی گوندی (نارنجەڵەی
لای (بیارە) یەو قوتابیی ماجستێرەو، نامەکەی
لەبارەی تەفسیرەکانی باوکی رەحمەتیمان (مەلا
عبدالکریمی مدرس) ەوەیە.

کاک عبدالدائم داوای رەزامەندیی لەوە
لێ کردم (لە خۆم و لە براو خوشکەکانم) بەوێنە
کە هەموو مافە شەرعییەکانی موڵکییەتی باوکم بۆ
ئێمە گەڕاوەتەوە، کە لەبارەی تەفسیرەکانی
باوکمەوە ئەنووسێ و، کۆمەڵێک وتاریشی لەبارەی
باوکمەوە لە رۆژنامەو گۆڤارەکاندا بڵاوکردووەتەوە
ئەیەوێ لە شێوەی کتێبێکدا لە چاپیان بدا.

سەبارەت بە نووسینی نامەی ماجستێرەکەی
لەسەر تەفسیرەکان، دیارە کە باوکم هەر کتێبێکی
لە چاپ دا، بەو لە چاپدانە مافی ئەوەی بە خەڵک
داوە کە چۆنی بەباشی ئەزانن مامەڵەیان لەگەڵ بکەن

—١—

تەنها بە جۆرێ نەبێ، کە بە هەر جۆرێ بووە، زیان
بە باوکم و بە کتێبەکەی بگەیەنێ. کەواتە لەم
چوارچێوەدا جێی هەیە بیانکا بە بابەتی لەسەر
نووسینی نامەی ماجستێرەکەی.

وتارەکانیشی و دیارە وتاری مولکی خۆینی و
چۆنی ئەوێ ئەتوانێ بەو جۆرە مامەڵەیان لەگەڵ بکا.
ئێمەیشی هەر ئەوەمان بۆ هەیە ئەگەر، خوانەکردە
ناشایانی لە بارەی باوکمەوە تیایاندا نووسیبێ،
ئێمە داوای مافی خۆمانی لێ بکەین. ئەم مەرجە
دیارە تەفسیرەکانیش ئەگرێتەوە

بۆیە بە ناوی خۆم و براو خوشکەکانمەوە،
هەر لە ئێستاوە، سوپاسی گەرمی ئەکەم لەسەر
ئەم دوو کارەی کە ئەیانکا و، پیرۆزبایی
هەردوو بەرهەمەکەی لێ ئەکەم و، داوای ئەوەم
لە خواوەندی گەورە هەیە لەم کارانەی و لە
هەموو کارێکی خێردا سەرکەوتووی کا.

سلێمانی - محەمەدی مەلاکەریم

١٤/٢/٢٠٠٧

پێشەکی

الحمد لله والصلاة والسلام على رسول الله

زۆر غەمم بوو کە گەنجی موسڵمان مامۆستا عەبدولکەریمی مودەڕڕیس نەناسێ، پەرتوکی نەخوێنێتەوە، لە فەلسەفەی تێنەگات، لەبەر تۆزێ قەوزە لە گەوهەری ئەم دەریایە بێبەش بێ، کە هیچ زانایەك نییە بێ هەڵە بێ، هیچ پەرتوکێك نییە بێ پەڵە بێ، تەنهاو تەنها قورئان نەبێ.

وەلێ لە فەزڵی خواوە هەست بە جۆرە گۆڕانێك لە گەنجی موسڵماندا دەکرێ، هەست بە وەرچەرخانێکی هزری دەکرێ، بیرفراوانییەك بەدی دەکرێ، خۆ بەخاوەن زانین و کەڵك وەرگرتن لە کەسایەتییە گەورەکان ئەتروکێتەوەو غەمی غەمباران دەرەوێنێتەوە.

ئێمە هەموومان یەکین، مەلایەك، شێخێك، سۆفییەك، گرووپیەکی ئیسلامیی، گەنجێکی مزگەوت، نووسەرێك، شاعیرێك، ڕۆشنبیرێك..، بە مەرجی پاکییەتی و ڕاستی لەگەڵ خوادا..

مامۆستا مەلا عەبدولکەریمی مودەڕڕیس، هێمای مەلایەکی مێژەر پاك، چرا بۆ کتێبخانەی کوردی، مۆم بۆ ڕێبوارانی ڕێگەی تەسەوفی ڕاستەقینە، ڕەمز بۆ توانەوەو ماندوونەبوون لە پێناو داگیرسانی ڕووناکی.. دوای وەفاتی ڕاگەیاندنی لایەنەکان بە حکومەتیشەوە کردیان بەژێر لێوەوەو هێندەی گۆڕانی بێژێك حورمەتی تازیەی ئەم پیرە ماندووە کوردەیان نەگرت.

ئیتر نازانم لەبەر ئەوەبوو کوردەو ئەوانیش هەر ئەوەندە ڕێزی زانایەك دەزانن کە کورد بێ!! یان لەبەر مێژەرەی پاك و سپی و ناوی مەلایە بە مامۆستای مودەڕڕیسەوەو ئەوانیش پێی قەڵسن!! یان حزبایەتی گەورەیی و خزمەت و پاکی لەبیر بردۆتەوەو شتی تری خستووەتە بریان!! کورتی و پوختی دەمەوێ بۆ مێژوو بنووسم، کە دەوڵەتێك هەبوو ڕێزی زانایانی خۆی نەدەزانی..

بە هەرحاڵ پرۆژەی تیشك ئەم جارە تیشکیان خستە سەر ئەم گەورە پیاوەو بۆ زیاتر تێگەیاندنی نەوەی نوێ لە ژیان و بەسەرهاتی ئەم کەڵە زانایەو وشیارکردنەوەی موسڵمان و ڕۆشنبیرکردنیان بە داستانی ئەو قارەمانەی زۆر سوچی کتێبخانەی کوردی پڕ کردەوە و چەندین زاناو شاعیری ئەم گەلەی لە نێو تەپوتۆزی لەبیرچوونەوە دەرهێناو لەسەر سەکۆی زانست بە کوردو غەیرەکوردیشی ناساند، چەندین مامۆستای مێژەر پاکی پێگەیاندو مزگەوتی ئەم وڵاتەی کردە چراخان و لە کوردستانی ئەم دیوو ئەو دیوودا نووری زانستی داگیرساند.

لە لایەکی تریشەوە ئەم کارە مەزنەی تیشك و هەر کارو خزمەتێك کە کراوەو دەکرێ لە پێناو بەرز ڕاگرتنی نرخی ئەم زانا بێنازە، خزمەتێکە بەو هەمووە خزمەتەی مامۆستای مودەڕڕیس و وەفاو یادەوەرییە کە بۆ ئەو ڕۆحە پاکەی هەتا هەتایە بە پاکی دەمێنێتەوە بۆ ئەو قەڵەمە برشتەی جارێ نوکی دەگێراندە شیعرە بەرزەکانی نالی و مەحوی و مەولەوی.. جارێ لە خزمەت تەفسیری قورئاندا دەگریاو جارێ شیعری دەهۆنییەوەو بەهارو گوڵزاری دەلاواندەوەو بە نامەیەك هۆشیاری دەدایە گەل و بۆ نەفامی گەل هۆن هۆن فرمێسکی دەباراند..

(ڕۆژگاری ژیانم) کە دەستنوسێکی مامۆستای مودەڕڕیسەو وردو درشتی ژیانی خۆی تێدا نووسیوەو تا ساڵی (1969)و هەندێ جار لە ژیانەکەی خۆی دەردەچێ و باس و خواسی زۆر شوێن و کەسایەتی و نامەکانیان دێنێتە نێو باسەکەو لەسەر هەندێکیان زۆر دەوەستێ و غەمی دڵی ناسکی دورە وڵاتی دەرەوێنێتەوە.

لە پێش وەفاتی مامۆستای مودەڕڕیسدا دەستم دایە کورت کردنەوەو لابردنی ئەوەی پەیوەست نییە بە خودی ژیانەکەوەو دەمویست کە تەواوم کرد بیبەمە حزوری مامۆستاو لە دوای (1969) هەر بەو چەشنە تەواوی کەم.

لەم کاتەدا لە ستافی ڕۆژنامەی (کۆمەڵ)ەوە تەلەفۆنیان بۆ کردم و هەواڵی کۆچی دوایی مامۆستایان دامێ و داوای

بابەتێكیان لێكردم، منیش بەو شپرزیی و تازیەبارییەوەو بە چاوی ئەسرینا وییەوە ئەو شەوە بابەتێكم نووسی و بۆم بردن و نیوە دەستنوسەكەشم هەر برد، بابەتەكەی خۆم كە بەناونیشانی (سەدەیەك توانەوە بۆ داگیرساندنی مۆمێك . ژیاننامەی گەورە زانای كورد مامۆستا مەلا عەبدولكەریمی مودەڕڕیس) لە ژمارە (188)و (189)دا بلاوكرایەوەو زۆریش هانیاندام بۆ تەواوكردنی دەستنووسەكەو منیش دەستم لیێ جولاندو بە كۆمەكی خوا تەواوم كردو لە گۆڤاری ستاندەر لە ژێر ناونیشانی (پاش زیاتر لە سەدەیەك لە تەمەنی نورین، مامۆستای مودەڕڕیس بە پێنووسی خۆی بناسە) لە ژمارە (1–10) بلاوكرایەوە.

پرۆژەی تیشكیش بە چاكی زانی لە دوو توێی كتێبێكدا بە چاپی بگەیەنێت و برام مامۆستا ئارام عەلی سەعید پێشنیاری بۆ كردم ئەوەی كۆمەڵ بێنمەوە گۆڕێ، خۆیشم بە چاكم زانی و بۆ دووبارەنەبوونەوەی بابەتەكە هەندێ لەوەی زیاتر مامۆستا ئاشنا بە خوێنەر دەكاو لە كۆمەڵ بلاوم كردووەتەوە بێنمەوە گۆڕێ و ئالوگۆڕێكی تێدا بكەم و هەندێ بابەتی ماستەرنامەكەش تەرجەمەی كوردی بكەم و پلانی كتێبەكە بەم چەشنە بێت:

. نازناوەكانی مامۆستای مودەڕڕیس.

. سیفاتەكانی.

. كاردانەوەی زانایان لەسەری.

. وەسف و ثەنای زانایان لەسەری.

. ئەو پلەو وەزیفانەی بینیویەتی.

. مامۆستاو قوتابیانی.

. نووسراوەكانی.

. ناساندنی ڕۆژگاری ژیانم.

. مامۆستای مودەڕڕیس بە پێنووسی خۆی بناسە.

. كۆتا ژیانی مودەڕڕیس و كۆچی دوایی (1969 . 2005).

. جوانترین وەفا .

. پێڕست.

لە كۆتایی ئەم پێشەكییەدا دەمەوێ سوپاسی ڕۆژنامەی كۆمەڵ و گۆڤاری ستاندەرو پرۆژەی تیشك بكەم و خوا پایەداریان بكات، ئەزیزانم گەر هەڵەو پەڵەیەكتان بینی لەم كتێبە لێم ببورن و خوا لە منو لە ئێوەو لە مامۆستای مودەڕڕیسیش خۆش بێ و هەرهەمووومان بە بەهەشتی بەرین شاد بكات.

وصلی الله علی سیدنا محمد وعلی آله وصحبه وسلم.

11/محرم/1427ك

2007/1/30م

گوندی وێنە

نازناوەكانی مامۆستای مودەڕڕیس

مامۆستای مودەڕڕیس نازناوێكی زۆری هەیەو لە هەموویان دیارتر (مودەڕڕیس)ە، كە بەمانای (وانە بێژ) دێت، ئەمەش لەبەر ئەوەیە كە (25) ساڵ لە بیارەدا وانەی وتووەتەوە[1]. خۆیشی هێما بەم نازناوە دەدات و لە كۆتایی كتێبی (فوائد الفوائح)دا دەفەرموێ: "فقیر مؤلف عبدالكریم فرزند محمد مشهور بـ مدرس)[2].

یەكێكی تر لە لەنازناوەكانی بریتییە لە (نامی) كە ئەمەش نازناوی شیعرییەتی و لە شیعرە كوردیی و فارسییەكانیدا بەكاری دێنێت، بەڵام لە شیعرە عەرەبییەكانیدا بەكاری ناهێنێ، هەربۆیە لە نێوەندی عێراقدا بەم نازناوە نەناسراوە.

هەر بەم نازناوەوە سێ پەرتووكی بەچاپگەیاندووە كە برتین لە:

1. بەدیع و عەرزوی نامی.
2. تەفسیری نامی.
3. خولاصەی تەفسیری نامی.

هەروەها ووشەی نامی لە كۆتایی زۆرێك لە شیعرەكانیدا بەدیدەكەی وەك:

(نامی) ئەناڵی لە دەرگای ڕەحمەت
بۆ عەفوی خۆی و ماباقی ئوممەت[3]

یان:

(نامی) بۆ مەولای ساداتی كیرام
دیاری ئەنێرێ بە بەستەی سەلام[4]

یان:

(نامی) ئەم نامە ئەنووسێت بۆتان
واتە خادیم بن بۆ خودای خۆتان[5]

لەگەڵ ئەم دوو نازناوەدا مامۆستای مودەڕڕیس ناوەكەی پاڵ دەدرێتە پەنای هەندێ شوێن، وەك:

. مامۆستا عەبدولكەریمی بیارە، لەبەر ئەوەی لەوێ زۆر ماوەتەوە.
. مامۆستا عەبدولكەریمی شارەزووری[6]، دەدرێتە پاڵ شوێنی هۆزەكەی.
. مامۆستا عەبدولكەریمی كوردی[7]، دەدرێتە پاڵ گەلەكەی.

---

1 بنوارە (رسالة سراج القلوب)، شێخ عثمان محمد سراج الدين الثاني : 76 .
2 فوائد الفوائح در شرح منظومة (فوائح) : 369 .
3 تەفسیری نامی : 224/7 .
4 خولاصەی تەفسیری نامی :631/3 .
5 بەدیع و عەروزی نامی : 8 .
6 وەك لە كۆتایی پەرتوكی رسائل العرفان : 214 و نامەی هوشیار:205 ورسائل الرحمە: 109و283 دا هاتووە .
7 وەك لە كۆتایی پەرتوكی (إرشاد الأنام إلى أركان الإسلام)دا دەفەرموێ: (وأنا المؤلف في المدرسة الگيلانية ببغداد المحروسة ، عبدالكريم محمد الكردي الشهرزوری): 258 .

سیفاتی مامۆستای مودەڕڕیس

مامۆستای مودەڕڕیس باڵای ناوەندیو بەرەو كورتی دەنواندو لەم دواییانەداو لە كاتی نەخۆشیو پیریدا زۆر بچوكی دەنواند وەك هێمنی شاعیر لەوەسفیدا دەڵێ: "جارێك لەگەڵ چەند مامۆستای گەورەو ماقوڵ لە بارەگای حەزرەتی غەوس لە حوجرە تەنگو چكۆلەكەیدا لە خزمەتی مامۆستا دانیشتبووین، من ئەم بیرەم بەمێشكدا دەهات ئەگەر هەموو نووسینە بەنرخەكانی ئەم مامۆستا كورتە باڵا، ڕەزا سوكە، خوێن شیرینو قسە خۆشە بێنیو لە تایەكی تەرازووی باویو جەستەی لاوازی خۆشی لەتایەكەی دیكە بخەی، ئایا سەری وەمیچی حوجرەكەی ناكەوێ"[1].

بەردەوام جبەی لەبەر كردووەو زۆر حەزی بەڕەنگی قاوەیی دەكرد[2]، مێزەرێكی سپی جوان ڕەنگی لەسەر دەناو بەبینینی دڵی سپیو خاوێن دەكردەوەو پاكیو نەزاهەتی مامۆستاشی دەگەیاند.

زانایەكی لەخواترسو زیرەك و وەڵام بەدەست بوو، زمان پاراوێكی خۆش قسەو گفت بوو، مامۆستا تاهیری بەحركی لەوەسفیدا دەڵا: بەڕاستی مەجلیسی پڕخێرو بەرەكەتبوون باسی دنیات بەخۆشی دەبیست، ئەوماوەی لە خزمەتی دەمایەوە هەستت بەخۆشی دەكردن لەتوبا هەڵنەستی"[3].

قوتابیانی خۆی زۆر خۆشدەویستو هەمیشە لێبوردەیی بەرامبەر بەكار دەهێنانو بگرە تەنها ژیانی ناو فەقێیانو مزگەوتی بەژیان دەزانی[4].

مامۆستا زۆر بەوەفابوو، بەڵكە لە هەموو سیفەتەكانی تری، ئەم سیفەتەی دیارتر بوو[5] ئەمەش بەڕوونی لە كتێبەكانیدا بەرچاو دەكەوێ.. كە هەركەس چاكەیەكی لەگەڵ كردبێت لەبیری ناكاتو باسی دەكاتو بەنزای خێر بەسەری دەكاتەوەن بۆ نموونە بنواڕە علماؤنا [6]چۆن وەسفی شێخ جەمیلی تالەبانیو هەردوو كوڕەكەی شێخ عەلیو شێخ عەبدوڕڕەحمان دەكات، یان چۆن وەسفی شێخ عومەری قەرەداغی لە ڕۆژگاری ژیانم (84 . 92)دا دەكات[7] و هەر لەو سەرچاوەدا باسی دوو گەنجی سلێمانی موحەممەد ساڵحو موحەممەد سەعید دەكاو پیاوەتییان لەیاد ناكات كە وەختێ فەقێ بووە یارمەتییان داوە[8] هەروەها بنواڕە ئەو وەفایەی كە بەرامبەر بەشێخی بیارە هەیەتیو چۆنی دەلاوێنێتەوە لە بنەماڵەی زانیاراندا[9].

یەكێكی تر لە سیفەتە بەرزەكانی مامۆستا، موتالەعەی چروپڕو بەردەوامەو هیچ كاتێك دەرسێكی بەبی موتالاو خۆ حازركردن نەوتووەتەوە، ئەمەش یەكێكە لە ئامۆژگارییەكانی ئیبن قەرەداغی كە پیادەیكردووە.

مامۆستای مودەڕڕیس زۆر غەمخۆری گەلەكەی بوو، كە دەیبینی ڕۆژ بەڕۆژ نەزانی ئاوقایان دەبێتو دەكەونە گێژاویەوە هەربۆیە دەبینی بوێرانە دەستیدایە نووسین بەكوردیو زۆر لایەنو سوچی خاڵی كتێبخانەی كوردی ڕۆشنو ڕووناك كردەوەو كوردیش بەزمانی خۆی توانی تەقە لە دەرگای زۆرێك لە زانستەكانی علومی قورئانو حەدیس و بدیعو عەروز.. بداتو ئەو دەرگایە بەدەستی مودەڕڕیس، خرایە سەر پشت بۆ نەوەی ڕابوونی ئیسلامیی.

---

1 پێشەكی دیوانی نالی (چاپی دوەم)هێمن .

2 چاوپێكەوتنێك لەگەڵ د.محمد گەزنەیی –سەرۆكی یەكێتی زانایانی ئیسلامی – بە مێژووی 2005/7/24ز، لە بارەگای یەكێتی زانایانی سلێمانی .

3 مێژووی زانایانی كورد: 76/9 ، دەسنوسێكی مامۆستا طاهری بەحركی یە لە مەكتەبەی بەحركە .

4 . دیمانەیەكی كورت لەگەڵ عالیەخانی كچی مامۆستای مودەریسدا، ڕۆڤار ژمارە/ 14، ل 38.

5 دیمانەیەك لەگەڵ مامۆستا محمد علی قەرەداغی ، لە 2005/7/25ز ، لە مزگەوتی گەورەی سلێمانی .

6 علماؤنا في خدمة العلم والدين: 328 .

7 بنواڕە ڕۆژگاری ژیانم: 84–92 .

8 بنواڕە ڕۆژگاری ژیانم: 63 .

9 بنواڕە بنەماڵەی زانیاران: 416 .

کاردانەوەی زانایان لەسەری

زانایان کاردانەوەیان لەسەر یەکدی بووە لە ئارامگرتن‌و سووربوون نووسین‌و داڕشتن‌و سەخاوەت‌و.. وێکچوون لە نێوانیاندا بووە، تایبەت گەر لە زەمەنێکدا ژیابن‌و تایبەتی تریش گەر قوتابی‌و مامۆستا بووبن.. تەنانەت لە شێوازی بیرکردنەوەو بگرە لە هیواکانی خوێندنیشدا.

مامۆستای مودەڕڕیس ـ ڕەحمەتی خوای لێبێ ـ موتەئەسیر بووە لە ژیانی خۆیدا بە زۆرێك لە گەورە پیاوو ناوداران و زۆریش کاردانەوەیان لەسەر دروست بوونی کەسایەتیی زانستی ئەوبوە لە تەقاندنەوەی گڕو تینە شاراوەکانی‌و بیرفراوانکردنی‌و چاندنی هیواو ئاواتی بەرزو گەورە لە نووسین‌و وانە وتنەوەو بەردەوامی ئەودا دەستی دیارو بەرچاویان هەیە.

وەلێ پێش ئەوەی بچمە سەر باسی ئەم کەسایەتییانە پێمخۆشە ماندووبوونی دایك‌و باوکی بنرخێنم لە سەرەتای گەشەی مودەڕڕیسدا کە چۆن بابی سۆفی موحەممەد دەستی دەگرێ‌و دەیخاتە سەر ڕێڕەوی خوێندن‌و دایکیشی ـ کە زۆر هیوای گەورەیی بە کوڕە تاقانەکەی هەیەو بە (حاجی مەلا عەبدولکەریم) نەبێ قەتاو قەت بانگی نەکردووە[1] ـ هانی بەردەوامی خوێندنی دەدا دوای کۆچی دوایی مێردەکەی، کە ئەمە وا لە مودەڕڕیس دەکات بەبێ پچڕان لەسەر خوێندنەکەی بەردەوام بێت.

مامۆستای مودەڕڕیس کاردانەوەی دوو گەورە کەسایەتی لەسەر بووە، ئەوانیش (شێخ عمری) ناسراو بە (ابن القرداغی)و (شێخ عەلائەددینی نەقشبەندی)[2]یەو مودەڕڕیس زۆر بە ڕوونی ئەمەی پێوە دیارە:

یەکەمیان: کەسایەتییەکی زانستییەو زۆر سیفاتی بەرزی لە مامۆستای مودەڕڕیسدا چاندووەو هەر لەویشەوە فێری نووسین‌و شێوازی تاقیق بووەو بە ڕوونی مودەڕڕیس ئەمەی وتووە: "هیچ کەسایەتییەك لە زانست‌و وانەبێژیدا سەرسامی نەکردووم، تەنها مامۆستام شێخ عمری قەرەداغی نەبێ"[3].هەروەها هەریەك لە شێخ موحەممەد عەلی قەرەداغی[4] و دکتۆر سەلاحەددین سەنگاوی[5]، ئەم ڕاستییەیان بۆ دووبارە کردەوە کە مامۆستای مودەڕڕیس هەمیشە باسی (ابن القرداغی) دەکردو سەرسامی خۆی دەردەبڕی.

(ابن القرداغی) توانی کیانێك بۆ مودەڕڕیس پێك بێنێ‌و کەسایەتی زانستی بەهێز کات لە پێش چاوی خەڵکیدا، تایبەت کاتێك تەشریف دەباتە بیارە لە بەهاری (1347ك)داو لە پێشچاوی شێخی عەلائەددین و خەڵکی بیارەو تەنانەت ئەوانەی دژایەتی مودەرریسیشیان دەکرد فەرمووی: "ئەم زاتە لە من مەلا تر ئەبێت ـ ئەگەر شێخ لوتف بفەرموێ لە گەڵیا ـ ئەوەی ئێمە زانیومانە لە خوێندنا وەری گرتووە بەهۆی تەدریسەوە ئەتوانی زیادەشی بخاتە سەر"[6].

بەردەوام نامە گۆڕینەوە لە نێوانیاندا گوزەراوەو زیاتری لە بیست نامە لە (ڕۆژگاری ژیانم)دا هاتووە لە (ابن القراغی)یەوە بۆ مامۆستای مودەڕڕیس، کە لە ڕێیانەوە ئامۆژگارییەکانی خۆی ئاڕاستەی مودەڕڕیس کردووە.

دیارترینی ئەم نامانە ئەو نامەیە کە سەبرو بەردەوامی لەسەر وانەبێژی دەداتە مامۆستای مودەڕڕیس لە ڕۆژگاری ساردبوونەوەو ناڕەحەتی مودەڕڕیس بە هۆی کۆچی دوایی خێزانی یەکەمییەوە کە تێیدا هاتووە (انشاء الله) خەریك

---

1 بنواڕە باوەشێنی دڵ بۆ چەن بەستەی گوڵ/ 9. دەستنوسێکەی لە ژیانی مودەرریس تا واردبوونە بیارە .

2 شێخ علاء الدین کوڕی شێخ عمر ضیاء الدین کوڕی شێخ عوسمانی سراجەددینی نەقشبەندی لە ساڵی (1280ك ـ 1863ز) لە دایك بووەو لە ساڵی (1373 ـ 1953) وەفاتی کردووە. بنواڕە علماؤنا: (404 ـ 406)و بنەماڵەی زانیاران (416 ـ 418).

3 بنواڕە مجلة الفتوی ژمارە (61)

4 دیمانەیەك لەگەڵیدا لە 2005/7/25، لە مزگەوتی گەورەی سلێمانی.

5 دیمانەیەك لەگەڵیدا لە 2005/9/18 لە ماڵی خۆیان گەڕەکی ئاشتی/ سلێمانی.

6 ڕۆژگاری ژیانم، (114).

بوونت بە وانە بێژییەوە لە جاران زیاتر دەبێ و غەمی منداڵەکان لەمەدوات ناخات و (ومن يتوكل على الله فهو حسبه)[1].

دوەمیان: (شێخ علاء الدين) کەسایەتییەکی ڕۆحییەو دەستی مودەڕڕیسی گرتووەو خستوویەتییە سەر ڕێڕەوی تەسەوف و مامۆستای مودەڕڕیسیش بە پێشەواو مرشدی ڕۆحی خۆی قەبوڵی کردووەو دوای ئەویش تەمەسوکی بە کەسی ترەوە نەکردوە.

شێخی عەلائەددین هانی مامۆستای مودەڕڕیسی داوە لەسەر خوێندن کاتێ قوتابی بووە لە خانقای (دورود)و وەك باوك چاودێری کردووەو لە ڕووی ماددی و مەعنەوی یارمەتی داوە تایبەت ڕۆژگاری گرانی گەورە[2].

سیفەتی سەخاوەت و یارمەتیدانی هەژاران هەر لەو ساتەوە لە مودەڕڕیسدا چەکەرەی کردووەو دیاردەکەی بە ئاشکرا دەبینرێ، کاتێ مامۆستای مودەڕڕیس لە بەغداد دادەنیشێ و یارمەتی لێقەوماوانی کورد دەدات کە ڕێیان دەکەوێتە بەغداد بۆ پارەو نانێکی بژێوی یان لەبەر شیفایەك بۆ نەخۆشییەکانیان، بە ڕاستی حوجرەکەی گەیلانی خانەی بێنەوایان و لێقەوماوانی کورد بوو، هەزاران کورد شاهیدی ئەم ڕاستییە دەدەن و من بۆ خۆم چەندەها جار یارمەتی مودەڕڕیسم بینیوە بۆ لێقەوماوانی کورد و داماوی بێ جێ و ڕێم دیوە لە کنجوڕی حوجرەکەی مامۆستای مودەڕڕیسدا حەواوە تەوەو ئۆقرەی گرتووە .

لەدوای ئەوەی مودەڕڕیس ئیجازەی مەلایەتی وەردەگرێ و لە (نێرگزەجاڕ) دەبێتە مەلا، هەر شێخی عەلائەددین دەستی دەگرێ و لە بیارە دایدەمەزرێنێ و لە پەنای شێخدا بیست و پێنج ساڵ وانە دەڵێتەوەو چەندین مامۆستای بەرز لەسەر دەستی ئیجازە وەردەگرن.

لەمەوە بۆمان دەردەکەوێ مامۆستای مودەڕڕیس زۆر موتەئەسیر بووە بە دوو کەسایەتی یەکێکیان کەسایەتییەکی بەهێزی زانستی و ئەویتریان کەسایەتییەکی ڕۆحی بەرزو پاك هەر ئەم کاردانەوەیە مامۆستای مودەڕڕیس دەکاتە زانایەکی سۆفی، دەکاتە موجتەهیدێکی دیندارو نووسراوەکانی شاهێدی ئەم ڕاستییەن.

وەسف و ثەنای زانایان لەسەری

لە گەڵ سازدانی چەند دیمانەو چاوپێکەتنێکدا لەگەڵ هەندێ زاناو ناودارو کەسایەتیدا، هەریەك بە چەشنێ وەسفی مامۆستای مودەڕڕیسی دەکردو لە ثەنای ئەودا بە جۆرێ دەپشکوا ئەمەش مشتێکە لە خەروارێك.

1. شێخ تەیبی بەحرکی:

مامۆستا عەبدولکەریمی مودەڕڕیس–رحمه الله– زانایەکی بە تەقوا بوو، قەت ڕیای نەدەکردو خۆی لە دەسەلاتداران نزیك نەدەکردەوە، زۆر بە ئیخلاص بوو بۆ مەداریسی دینی، ئەوەی سەرسامی کردبووم ئەو ئەدەبە کوردانە کەوەری گرتبوو دانیشتنی چەند ساڵەی لە بەغداد پێی نەگۆڕی بوو[3].

2. مامۆستا عەبدولقادری کوڕی حاجی ڕەسولی بەحرکی:

مامۆستام مودەڕڕیس–رحمه الله– هەرکات یادی دەکەم وا دەزانم بەرامبەر زانای پایەبەرز ئیمامی (سیوطي) وەستاوم، هەمیشە وتوومە: بە ڕاستی ئەو (سیوطي) زەمەنی ئێمەیە، بە مەندە کۆتایی دێنم لە حەقیدا، خواڕەحممان پێ بکات بە هۆی بەرەکەت و شوێنەواری پاکییەتی ئەوەوە[4].

3. دکتۆر موحەممەد ئەحمەد گەزنی:

مامۆستای مودەڕڕیس بە نموونەی نووسەرو تاقیقیان لە نێوان زانایانی کورددا لە عێراق دێتە ژمارو بگرە لە نێو

---

1 بنواڕە ڕۆژگاری ژیانم: (110) نامەکە بە فارسییە.

2 بنواڕە علماؤنا في خدمة العلم والدين: 325 .

3 دیمانەیەك لەگەڵیدا لە 2005/6/24، لە ماڵی مامۆستا تاهیر بحرکی برای لە بەحرکە/ هەولێر.

4 دیمانەیەك گەڵیدا لە 2005/7/28، لە حي المهندسين لە هەولێر.

زانایانی گشت عێراق، هەروەها بە دەریایەك لە زانست قەڵەم ڕەو دەکرێ لە سەرجەم زانستە عەقڵی و نەقڵییەکاندا، بە سەرچاوەی تەقواو ڕەوشی بەرزی پەسەند حساب دەکرێ.

بە ڕاستی زۆر خۆ بەکەم زانە، زۆر بە سۆزە، لەگەڵ قوتابییەکانیدا بە بەزەییە، لەگەڵ گەلەکەیداو لەگەڵ هەموو خەڵکی، بڕوای زۆر بەتینە، پشت بەخوا بەستەیەکی بەهێزە، زانست و ژیانی خۆی تەرخان کردووە بۆ خزمەتی دینی پاك و بڵاوکردنەوەی بە هەرسێ زمانی عەرەبی و کوردی و فارسی[1].

4- دکتۆر عوسمان موحەممەد غەریبی هاشمی کوردی- یەکێکە لە مجازەکانی:-

ئێستە ئەوەم دێنێتەوە یاد کە دکتۆر عەبدولحەمید حەمەد شەهاب العبیدی . چاودێر لەسەر دکتۆراکەم، لەبەردەم سەرجەم مامۆستایانداو لە کاتی گفتوگۆی سەر نامەی دکتۆراکە فەرمووی:

"زانای عەللامە، موحەددیثی گەورە، شێخ عەبدولفەتاح أبو غدە سەردانی مامۆستای مودەڕڕیسی کرد لە بەغداو هاتە دەرەوە بە سەرسامییەوە وتی: قەت بە بڕوامدا نە دەهات لە بەغدادا کەسانی وەك شافعی هەبن لە زەمانی خۆیدا، بگرە لەویش زاناتر!!"[2].

5. شێخ موحەممەدی بەرزنجی – یەکێکە لە مجازەکانی:-

وەك وەفاو خۆشەویستییەك، وەك ڕاستیی و هاوەڵایەتییەك دەمەوێ زانیارییەکانم لەسەر عەللامەی کوردستانی، هەڵکەوتووی ڕەببانی جەنابی مامۆستا عەبدولکەریمی مودەڕڕیسی کوردی بنووسم:

بەڕاستی بەڕێزی کەسایەتییەکی زانستی و دانەرێکی گەورە بوو جێگەی سەرسامی زانایان بوو، زاناو خواناس و تێگەیشتوو وانەبێژو شەرع زان و موفتی و سەرۆکی ڕابیتەی زانایانی عێراق بوو، مامۆستا -ڕەحمەتی خوای لێبێ- زۆر بە سۆزو میهرەبان بوو بەرامبەر ئوممەی کوردی بەتایبەتی و ئوممەتی ئیسلامی بە گشتی. تایبەتی تریش بەرامبەر زانایان و پیاوچاکان هەروەها وانەبێژێکی بە توانا بوو لە هەورامان و شارەزوورو سلێمانی و کەرکوك و بەغدادا، لە قوتابخانەکەی ئەودا سەدان زاناو پسپۆڕ لە علومی عەقڵی و نەقڵیدا دەرچوون و لە زۆرینەی زانستەکاندا پەرتووك و نامیلکەی درێژو کورتی نووسیوەو ژمارەیان لە شەست تێدەپەڕێ و زۆرینەیان بەچاپ گەیشتوون، من بە زۆرێکیان سەرسامم، بە تایبەت کتێبی (الوسیلة في شرح الفضیلة) و (شرح العقیدة المرضیة) و کتێبی (شەریعەتی ئیسلام) لە مەزهەبی ئیمامی شافعیدا ڕەحمەتی خوای لێ بێت[3].

6. مامۆستا عەلی باپیر:

-کە چەندین جار یەکتریان بینیوەو دان بەوەدا دەنێ کە چەندین جار وەصیەت و ئامۆژگاری مامۆستای مودەڕڕیسی پێگەیشتووە، کە بە پێویستی زانیوە بۆ کاری ئیسلامیی-:

مامۆستا . ڕەحمەتی خوای لێ بێ . خۆی یەکلا کردبووەوە بۆ علومی شەرعی بەوانە بێژی و فەتوادان و نووسین، خواپەرست و زاهیدو دنیا بە کەم گرو ئاخرەت ویست بوو، لەگەڵ گەورەیی تەمەنیداو زۆر مەشغەڵەتیدا بە غەم بوو بۆ کاروباری موسڵمانان -بە ئەندازەی ئاگاداری لێی-.

گەلێ خزمەتی گەورەی بە موسڵمانان گەیاندن بە کوردو عارەب و تورکمان لە عێراقداو لە ڕێی نوسراوو فەتواو ئامۆژگارییەکانییەوە.

شایەنی وەبیرهێنانەوەیە کە خزمەتەکانی مامۆستا عەبدولکەریمی مودەڕڕیس تەنها لە بازنەی زانستە شەرعییەکاندا

---

1 بنواڕە پێشەکی (المواهب الحمیدة): 6.

2 پەیوەندییەکی تەلەفۆنی شەوی 2006/4/10 لە کۆیەوە.

3 دیمانەیەك لەگەڵیدا لە 12/ربیع الأول/ 1427هـ لە ماڵی خۆیان ، سلێمانی.

نەبووەکە شێوازێکی کلاسیکی کە شکۆڵی لە خۆ گرتووە، بەڵکو ئەدەبی کوردیشی گرتووەتەوە کە ڕاڤەی چەندین دیوانی شیعری کردووەو زۆرێك گرێ کوێرەی شیعری شاعیرانی کوردی وەك (نالی)و (مەحوی)و.. ڕەحمەتی خوایان لێبێت، کردۆتەوە.

وەلێ. هەر ڕاستی حەقە بگوترێ . ئەم مامۆستا پایە بەرزە ئەم فەقیهە گەورە، ئەم ئەدیبە بەڕێزە، وەك پێویست حەقی خۆی نەدرایە لەلایەن گەلەکەیەوە، تایبەت لەسەر ئاستی فەرمیو سیاسیی نەبەزیندوویی‌و نە بە مردوویی . بەداخەوە. کە هیچ گومانی تێدا نییە بۆچوونی عەلمانییەت . کە مەشخەڵی قیادەی سیاسیی ڕەسمی کوردە . دەستیان هەبوو چۆن دەست بونێك لەم هەڵوێستە نەیارە سووكو بێ ڕێزەدا(1).

7. مامۆستا نوری فارس

بەم چەند شیعرە عەرەبییە بەشداری کردو فەرمووی:

عـلماء امة الهدى أرواحنا
لهم الفدى سور لدينك خافر
ألقت مواكبهم بكوبة من ال
كــرد الهداة بهم تقر نواظر
من بينهم زين الشيوخ شيخنا
عبدالكــريم لدين أحمد ناشر
بوركت يا ابن الكردي سوف تفاخر
امم بكم وبعلــمكم ستناظر
لخوالد الكتب العظام نــوادر
و مؤلفاتكم لتلك بــوادر
سارت خزائن الكنوز فانها
لخير مجمــع العلوم مصادر
تفنى الجبال والكتاب سيخلد
ففي الجنان للهداة مــنابر
بالنور مكتوب على جبينه
سيماه في هذا الشعار ظاهر
نور الوقار على الجبين اذاسما
يعني هنا روح الديانة حاظر[2].

1 دیمانەیەك لەگەڵیدا لە 17/جماد الأول/1427ھ لە مەکتەبی سیاسیی کۆمەڵی ئیسلامیی لە سلێمانی.

2 دیمانەیەك لەگەڵیدا لە 12/ربیع الأول/1427ھ لە مامۆستایان ـ سلێمانی.

ئەو پلەو وەزیفانەی بینیویەتی

لەگەڵ ئەوەی مامۆستای مودەڕڕیس بە گوزەرێكی نائارامیی سیاسیدا تێپەڕیوەو لەگەڵ ئەو بارە ئابوورییە داتەپیوەی وڵاتەكەیدان، توانیویەتی هەندێ پلە وەرگرێ‌و لە چەند وەزیفەیەكدا بەشدار بێت لەم باسەداو بەپێی تاریخەكانیان ڕیزیان دەكەم.

1. بووەتە مامۆستا لە قوتابخانەو حوجرەی (نێرگزەجار) ئەمەش لە ساڵی (1347ك /1924ز) هەتا كۆتایی ساڵی (1346 / 1927ز)[1].

2. بووەتە مامۆستاو وانەبێژ لە (خانەقای بیارە) لە سەرەتای ساڵی (1347ك / 1928ز) تا ساڵی (1371ك / 1951ز)[2].

3. بە فەرمی بووەتە وانەبێژ لە مزگەوتی (حاجی حان) لە سلێمانی ئەمەش لە ساڵی (1371ك . 1951ز) تا ساڵی (1374 / 1954ز)[3].

4. چووەتە كەركووكو لە (تەكیەی حاجی شێخ جەمیلی تاڵەبانی)[4]. ماوەتەوە وانە بێژبووە لەم تەكیەدا لە ساڵی (1374ك / 1954ز) تا ساڵی (1380ك/ 1960ز)[5].

5. بووەتە پێشنوێژو وتارخوێن لە مزگەوتی (أحمدی) لە نزیك وەزارەتی دیفاعی ئەوسا لە بەغداد، ئەمەش لە ساڵی (1960ز) دوای دەرچوون لە تاقیكردنەوەی وتارخوێنی‌و پێشنوێژیدا[6].

6. دامەزراوە بە وانەبێژ لە قوتابخانەی (عاتكە خاتوون) لە مزگەوتی شێخ عەبدولقادری گەیلانییدا، لە جەمادی یەكەمی (1380ك / 1960ز)[7].

7. لە دوای ئەوەی ساڵی (1393ك /1973ز) خانەنشین كراوە لەلایەن بنەماڵەی شێخی گەیلانییەوە، شەرەفی مانەوەی لە مزگەوتی گەیلانی پێبەخشراوە بۆ فەتوادان بۆ موسڵمانان‌و پێشنوێژی كردنی عەسرو نیوەڕۆو دواتر بووەتە موفتی هەموو عێراق[8].

8. سەرۆكی ڕابیتەی زانایانی موسڵمان لە عێراق بووە لە ساڵی (1974ز – 2003ز)[9].

9. لە ئەندامە كاراو دیارەكانی كۆڕی زانیاری عێراق بووە، لە ساڵی 1978ز تا كۆچی دوایی، وەلێ كارایەتی مامۆستا لە كۆڕدا لە پازدە ساڵ تێپەڕ ناكات‌و دواتر ئەندامی شەرەفی كۆڕ بووە[10].

---

1 بنواڕە ڕۆژگاری ژیانم: (93)و (106)، ئەوەی لە (علماؤنا في خدمة العلم والدين) (327) نوسراوە كە گوایە ماوەتەوە تا ساڵی (1348ك) هەڵەیەو ڕاستەكەی ئەوەیە كە لە سەرەوە نووسراوە .

2 بنواڕە (علماؤنا: 328).

3 بنواڕە هەمان سەرچاوە.

4 شێخ جەمیلی كوڕی شێخ موحەممەد ئەفەندی كوڕی شێخ عەبدوڕڕەحمانی تاڵەبانی، لە ساڵی 1892ز لە دایكبووەو پیاوێكی دینداروو خادمی ئەهلی عیلم بووە، لە ساڵی 1961ز كۆچی دوایی كردووەو هەر لە (تەكیە) نێژراوە، بنواڕە بنەماڵەی زانیاران: (593 ـ 594).

5 بنواڕە (علماؤنا): 328 ـ 329.

6 بنواڕە (علماؤنا): 329، ڕۆژگاری ژیانم: 240.

7 بنواڕە ڕۆژگاری ژیانم: 240.

8 بنواڕە (علماؤنا): 329.

9 بنواڕە (خولاسەی تەفسیری نامی): 634/3.

10 بنواڕە خولاسەی تەفسیری نامی: 634/3. بۆ هەموو ئەوانەی لە دوی ڕاستی ئەگەڕێن: 41.

مامۆستا و قوتابیانی

أ– مامۆستاکانی:

مامۆستای مودەڕڕیس لای مامۆستاگەلێ خوێندویەتی، لە بەحری پڕ زانستیاندا لێوانیکێ هەڵگۆزیوەو لە سنگی خۆیدا کۆی کردووەتەوەو پاش بوونە دەریا لە لێوی شیرین و قەڵەمی ڕەنگینییەوە زەنگۆڵ زەنگۆڵ لێی ڕژاوەو قوتابی گەلێکی تینو لێی تێراو بوون.

ئەمەش ناونیشانی هەندێك لە مامۆستاکانیەتی:

1. مەلا عەبدولواحیدی کوڕی مەلا عەبدوڵلای هەجیجی:

لە ساڵەکانی 1303ك دا لەدایکبووە، لای جەنابی باوکی لەدێی (بالك) خوێندویەتی و گەڕاوە بەدوای زانستدا، هۆگری مامۆستا عەبدولقادری مودەڕڕیسی بیارە بووەو ئیجازەی لە خزمەتیا وەرگرتووەو یەکەمین کەسێکە کە زمانی مدریسی بەپیتەکان ناساندووە، یەکێکە لە دۆستەکانی صۆفی موحەممەدی باوکی مودەڕڕیس و لە دەوروبەری ساڵی 1352ك لە ساوجی نزیك مەریوان وەفاتیکردووە[1].

2. مەلا مەحمودی جوانڕۆیی:

لە ساڵەکانی دەوروبەری 1300ك لەدایکبووە، مامۆستای (بالك) بووەو پاشان چووەتە دەرتفیّو لە ساڵی 1363ك وەفاتی کردووە[2].

3. مەلا ئەحمەدی ڕەش:

زانای پایەبەرزی ناسراو بە (مەلای ڕش) خەڵکی گوندی (پاش بەرد)ی پێنجوێنە، لە دەوروبەری 1313ك لەدایکبووەو ئیجازەی لەخزمەتی مەلا عەبدولقادری مودەڕڕیس وەرگرتووەو دواتریش لە مەلا ئەبوبەکری ئەفەندی بڕوانامەی وەرگرتووە، ئەو زانایەکی وانەبێژی زۆر سەرکەوتوو بووە، لە ساڵی 1373ك وەفاتی کردووە[3].

4. شێخ عومەری ناسراو بە ئیبن ولقەرەداغی:

عەلامەی تێگەیشتوو، پیاوچاکی پێگەیشتوو، شێخ عومەری کوڕی شێخ عەبدوللەتیفی گەورەی کوڕی شێخ مەعروفی دەرەقوڵە، لە ساڵی 1303ك لە شاری سلێمانی لەدایکبووە، ئیجازەی مەلایەتی لای شێخ نەجیبی قەرەداغی وەرگرتووە، زانایەکی وردەکار بووەو حاشیەو پەراوێزی لەسەر زۆرێك لە پەرتوکە زانستییەکان هەیە، لە ساڵی 1355ك ـ 1936ز وەفاتیکردووەو لەگردی سەیوان نێژراوە[4].

5. شێخ سلێمانی کوڕی فەقی عوسمان.

6. مەلا شەریفی کانی سانانی.

7– مەلا عەزیزی بالیکەدەری.

8. مەلا عەبدوللەتیفی بانەیی.

9. مەلا فەیزوڵلای تاڵش.

10. مەلا عارفی کوڕی مەلا عەبدوللەتیفی هەجیجی.

11. شێخ بابە ڕەسوڵی بەرزنجی.

---

[1] بنەماڵەی زانیاران/ 507 ـ 509.

[2] علماؤنا : 563.

[3] هەمان سەرچاوەی پێشوو: 86 ـ 87.

[4] ڕۆژگاری ژیانم: 84 ـ 92.

12. سەید موحەممەدی كوڕی سەید ئەمینی گیزەملی.

13. مەلا موحەممەد سەعید عەبابەیلەیی.

14. حاجی مەلا عەزیزی دەرتفێیی.

ب-قوتابییەكانی:

لەڕاستیدا قوتابییەكانی مامۆستای مودەڕڕیس هێندە زۆرو بەربلاون، كە لە مەقدەرەتی مندا نییە ناویان تۆمار بكەمو ئەویشی كە دەینووسم مشتێكە لە خەروارێك، وەلێ هەولدەدەم چەندی پێم كرا سالی ئیجازە پێ بەخشینیان بنووسمو تۆمار بكەم:

1. **مەلا موحەممەد زاهدی كوڕی حاجی صالحی پاوەیی،** 1351ك-1933ز **ئیجازەی پێبەخشراوەو یەكەمین ئیجازەی مامۆستای مودەڕڕیسی لە بیارە بەدەست هێناوە.**

2. **مەلا ئەسەدوللای تالش، هەمان سال.**

3. **سەید حسامەدینی موكریانی** 1355ك-1936ز.

4- **سەید بەهادینی خوڕخوڕەیی** 1356ك-1937ز.

5- **مەلا خچری ئالوثي ئالانی، هەمان سال.**

6- **شێخ ئەحمەدی سەردەشتی، هەمان سال.**

7- **شێخ عومەری عزی دیرەزوری كوڕی شێخ ئەحمەدی سوری** 1357ك-1938ز.

8- **مەلا عەلی جوانڕۆیی، هەمان سال.**

9- **مەلا محمودی وەیسەیی، هەمان سال.**

10. **مەلا سەعیدی بالكی** 1358ك-1939ز.

11- **مەلا محسنی ئەلمانەیی، هەمان سال.**

12. **شێخ موحەممەی كوڕی شێخ مارفی نەرگسەجاڕیی،** 1359ك-1940ز.

13. **مەلا محمدأمینی موكریانی، هەمان سال.**

14- **مەلا قادری كوڕی حاجی ئەحمەدی هارونی،** 1360ك-1941ز.

15. **مەلا مەجیدی كانی ساردی وارماوایی، هەمان سال.**

16. **مەلا ئەحمەدی كوڕی سۆفی مەحمودی كوێركی، هەمان سال.**

17. **مەلا مەحمودی كانی بەردینەیی،** 1361ك-1942ز.

18- **مەلا علی كوێركی، هەمان سال.**

19. **مەلا صالحی كوڕی سۆفی عەبدولقادری ژالەناوی،** 1362ك-1943ز.

20. **مەلا فەتاحی شاتری، هەمان سال.**

21. **مەلا صدیقی كوڕی خەلیفە مەلا ڕەحیمی هۆشاری،** 1363ك-1944ز.

22- **مەلا سعیدی گلەچالی** 1364ك-1945ز.

23- **مەلا مجیدی وەلەدبەگی، هەمان سال.**

24- **مەلا محمدی كوڕی مەلا أحمدی هۆشیاری** 1368ك-1949ز.

25. **مەلا موحەممەد ئەمینی بانەیی، هەمان سال.**

26. **مەلا عەبدولقادری خۆشناوی، هەمان سال.**

27. **شێخ نەجمەدینی كوڕی شێخ عەبدولقادری حەوتاشی،** 1371ك-1952.

28– مەلا محمدی كوڕی عەباسی بانەیی، هەمان ساڵ.

ئەو ناوانەی سەرەوە لە بیارە ئیجازەیان وەرگرتوە، لە سلێمانیشدا مامۆستای مودەڕڕیس ئیجازەی هەر یەك لەم مامۆستایانەی داوە:

29. مەلا موحەممەد ئەمین گەورە دێیی، 1375ك–1956ز.

30. مەلا خدری مەنگوڕی، هەمان ساڵ.

لە كەركوك ئیجازەی ئەم مامۆستایانەی داوە:

31. مەلا ڕەشیدی كوڕی حاجی كاكەحمەدی قولی جانی، 1376ك–1957ز.

32. مەلا عومەر ڕەشیدی نۆ دەریاویی، 1377ك–1958ز.

33. مەلا حسینی كۆیی، هەمان ساڵ.

لە بەغدادیش زۆر مامۆستا لە خزمەتیدا سودمەند بوون و ئیجازەیان وەرگرتوە ئەمەش هەندێكیانن:

34. مەلا عەبدولقادری كوڕی شێخ ڕەسوڵی بەحركی(35).

35. دكتۆر عوسمان موحەممەد ئەلهاشمی.

36. شێخ موحەممەد عەلی قەرەداغی، لە ساڵی 1968 ئیجازەی وەرگرتووە،

37. دكتۆر موحەممەد مەلا ئەحمەدی گەزنەیی، وەزیری ئەوقاف، سلێمانی لەساڵی 1969ز ئیجازەی وەرگرتووە.

38. مامۆستا یاسین دەروێش.

39. مەلا موستەفای كۆزەپانكی.

40– دكتۆر صلاح الدین ی سەنگاوی، 1965ز.

لەگەل داوای لێبوردنماندا بۆ سەرجەم قوتابیانی تری مامۆستای مودەڕڕیس كە دەگونجێ هەندێكیان مامۆستاشم بووبن، وەلێ لەم كاتەدا لەیادم نین‌و داوامە لە سەرجەم ئیجازەپێدراو و قوتابیانی مامۆستا ئاگادارم بكەنەوە، زۆر سوپاسیان دەكەم و بابەتەكە دەوڵەمەندتر دەكەن.

دانراوەكانی مامۆستای مودەڕڕیس

یەكەم: بەزمانی كوردی:

1. سەرچاوەی ئاین: ئەم پەرتووكە، لە 1982ز بە چاپ گەیشتوە و لە شەش نامیلكە پێكهاتووە كە ئەمانەن:

أ. ئیمان‌و ئیسلام: لە عەقیدەدا نوسراوەو وەرگێراوە لە كتێبی (عەقیدەی هەورامیانە)ی مەلا حامدی كاتبی سراجەدین، كە بەشێوە زاری هەورامی نووسراوە، لەساڵی 1352ك–1933ز لە بیارە داینـاوە.

ب . ئەساسی سەعادەت: شیعرە لەباسی ئادابی ئیسلام‌و ئەركانی ئیمان لە ساڵی 1354ك–1935ز لەسەر شێوەی پرسیارو وەڵام نووسیویەتی.

ج . ئاوی حەیات: ژیاننامەی ئەو پێغەمبەرانەیە، لەقورئاندا ناویان هاتووەو پاشان باسی عەشەرەی موبەششەرەو چوار ئیمامەی موجتەهید دەكات، ساڵی 1358ك–1939ز لەبیارە نووسیویەتی.

د . چل چرای ئیسلام: ڕاڤەی چل فەرمودەی پێغەمبەرە ρ ساڵی 1373ك–1954ز لە سلێمانی نوسوییەتی.

هـ . نورو نەجات: شیعرێكی كوردییە لە مەدحی پێغەمبەرρو هاوەڵانیدا، ساڵی 1375ك–1956ز لە كركوك نوسراوە.

و . ئیقباڵنامە: هۆنراوەیە، وەرگێڕاوی پەرتووكی (دولت نامە)ی مەلا خزری ڕوداریيە، كە بەشێوەزاری هەورامی لەساڵی 1353ك–1934ز نوسراوە.

7. مەولودنامەو میعراج نامە، لە ساڵی 1378ك–1959ز لە كەركوك نووسیویەتی و لەساڵی 1982ز بەچاپ گەیشتوە.

8. دووڕشتە: فەرهەنگێكی عەرەبی كوردییە، ساڵی 1385ك–1966ز نووسیویەتی‌و 1992ز بە چاپ گەیشتوە.

9. بەهارو گوڵزار: حیكمەت‌و دانایەتییە مامۆستای مودەڕڕیس هۆنیویەتەوە، لەساڵی 1977ز بە چاپ گەیشتوە.

10. شەریعەتی ئیسلام: وەرگێڕاوی (منهاج الطالبین)ی نەوەوییە، چوار بەرگەو دانراوی ساڵی 1378ك-1958ز تا ساڵی 1381ك-1961ز یە.

11. وتاری ئاینی بۆ ڕۆژانی هەینی: بەزمانی كوردیو پوختەیەكی عەرەبی لە ساڵی 1380ك-1961ز لەبغداد نووسیویەتی و لە 1970ز بە چاپ گەیشتوە.

12. بارانی ڕەحمەت: هۆنراوەیەكە بەژیانی پێغەمبەری خوا ρ دەست پێدەكاتو دواتر كورتە ژیانێكی چوار خەلیفەكەو پاشان چەند بابەتێكی فیقهی كۆتایی دێنێ بەچەند باسێك لە باوەڕودا، لە ساڵی 1354ك-1935ز نووسیویەتی و لەساڵی 1958ز بە چاپ گەیشتوە.

13. یادی مەردان: دوو بەرگەو بەرگێكی باسی مەولانا شێخ خالیدی نەقشبەندیو بەرگەكەی تریش باسی شێخ عوسمانی سراجەدینە، بەرگی یەكەم لە 1979ز بە چاپ گەیشتوە و دوەم لە 1983ز و دوەم بەرگ لە علماؤنا بە (پەیڕەوان)ناوزەند كراوە.

14. دیوانی مەولەوی: لێكۆڵینەوەو ڕاڤەی شیعرەكانی مەولەوییە و لە ساڵی 1959ز دانراوە و لە 1961ز چاپ كراوە.

15. ڕاڤەی شیعرەكانی دیوانی (نالی) فاتحی كوڕی هاوكاریكردووە لە 197ز بە چاپ گەیشتوە.

16. ڕاڤەی شیعرەكانی دیوانی (مەحوی) لە ساڵی 1382ك-1962ز دایناوەو لە 1979ز بەچاپ گەیشتوە.

17. كۆمەڵە شیعرێكی فەقێ قادری هەمەوەندی، فاتحی كوڕی هاوكاری باوكی كردووە و لە 1980ز بەچاپ گەیشتوە.

18. حەج نامە: لەباسی ئادابی حەج.

19. ڕاڤەی (عەقیدەی مەرضیە)ی مەولوی لە عیلمولكەلامدا لە 1988 بەچاپگەیەنراوە.

20. مەكتوباتی كاك ئەحمەدی شێخ: وەرگێراوە لە فارسییەوە پەنجاو پێنج مەكتوب و نووسراوە، لە 1984-1991ز لە چوار بەرگدا چاپكراوە.

21. بنەماڵەی زانیاران: باس لە هەندێ بنەماڵە ناسراوەكان دەكات، كە شۆرەتیان بەزانستو دین بلاوبوەتەوە و لە 1984ز بە چاپ گەیشتوە و لە علماؤنا بە (بنەماڵەكانی كوردستان) ناوی هاتووە.

22. تەفسیری نامی، حەوت بەرگە لە تەفسیری قورئاندا، لە ساڵی 1980-1984ز بە چاپگەیشتوە.

23. خولاسەی تەفسیری نامی: سێ بەرگە، بۆ خۆی كورتیكردوەتەوە لە 1985زدا.

24. نوری قورئان: لە علومی قورئاندا، لە ساڵی 1319ك-1971ز دانراوە لەبغداد و لە 1985ز بە چاپ گەیشتوە.

25. ڕێگای بەهەشت: لە ساڵی 1987 بەچاپگەیەنراوە.

26. نامەی هوشیار: ساڵی 1409ك-1988ز لە بغداد نووسراوە و لە 1992ز بە چاپ گەیشتوە.

27. شەرحی (فتح القریب): لە فیقهی پێشەوا شافیعی.

28. بەدیعو عەروزی نامی: لە 1409ك-1989ز لە بغداد نوسراوە و لە 1991ز بەچاپگەیشتوە.

29. ڕێگای ڕەهبەر: لەزانستی علوم حەدیسدا لە ساڵی 1402ك-1982ز لە بغداد نوسراوە و لە 1985ز چاپكراوە.

30. سەناو سكاڵا، لە ساڵی 1406ك-1986ز لە بغداد دانراوە لە 1987 چاپكراوە.

دووهەم: بەزمانی عارەبی:

31. جواهر الفتاوی: فەتوای زانا گەلێكی كوردی تێدا كۆكردۆتەوەو لەفەوتان قوتاریكردوون، سێ بەرگەو لە ساڵی 1382ك . 1962ز دایناوە ولە 1969-1971زبە چاپ گەیشتوە.

32. جواهر الكلام فی عقاید أهل الاسلام: كتێبێكی نایابی عەقائیدە،كە خۆی هۆنیویەتەوەو ڕاڤەیكردووە، لەساڵی 1411ك . 1956 دایناوە و لە 1993ز بە چاپ گەیشتوە.

33. صفوة اللآلي من مستصفی الغزالي: لەزانستی (اصول الفقه) دایەو توانای مودەڕڕیس لەم زانستەدا دەخاتە ڕوو

مەودای تێگەیشتنی لە ئوصول بەدەردەخات، ساڵی 1375ك . 1955ز لە کەرکوك دایناوە و لە 1986ز چاپکراوە .

34. ارشاد السالك الی المناسك: لەباسی حەجدا نووسیویەتی، لە 1983ز چاپکراوە .

35. المواهب الحمیدة في الفریدة: لەزانستی (نحو)دا ئەمەی نووسیوەو زۆر بەجوانی (فریده) کەی سیوتی ڕاڤە کردووەو لەدنیای فەوتان ڕزگاریکردووە، ساڵی 1374ك . 1954ز لە سلێمانی دایناوە ولە 1977ز چاپکراوە .

36. نور الایمان: لەزانستی عەقائیددا نوسراوە، لە 1978ز چاپکراوە.

37. ارشاد الأنام الی أرکان الاسلام: لەزانستی فیقهدا نوسیویەتی، لە ساڵی 1408ك . 1987 دایناوە و لە 1990ز بە چاپگەیشتوە.

38. رسائل العرفان في الصرف والنحو والوضع والبیان: ئەمەش چەند نامیلکەیەکی لەخۆ گرتووە:

أ . الصرف الواضح للمبتدئین: ساڵی 1383ك–1963ز لە بغداد دایناوە.

ب . مفتاح الآداب: لەزانستی نەحوداو لە ساڵی 1393ك–1973ز نوسراوە.

ج . الخلاصة في الوضع والبیان والتبیان في الوضع البیان، ساڵی 1351ك–1932ز لە بیارە نووسیویەتی .

41. رسائل الرحمة في المنطق والحکمة: پێنج نامیلکەی لەخۆ گرتووە :

أ . المفتاح في المنطق: لەزانستی لۆژیکدا وەك سەرەتایەك زۆر بەسودەو ساڵی 1353ك–1934ز لە بیارە نوسیویەتی.

ب . الورقات في المنطق: ساڵی 1349ك–1930ز دایناوە .

ج . المقالات فی المقولات: هەمان ساڵ نووسیویەتی .

د . رسالة العزیزة في المنطق: ساڵی 1348ك–1929ز لە بیارە نووسراوە .

ه . الوجیهة المرضیة في المواجهات: لە ساڵی 1349ك–1930ز نووسراوە .

46 . اعلام بالغیب واهام بلاریب: ڕاڤەی هەندێ فەرمودەی پێغەمبەرﷺ لە 1992ز چاپکراوە.

47. نور الاسلام: لەزانستی عەقائیددا نووسراوە، لە ساڵی 1397ك–1977ز دایناوە و 1978ز چاپکراوە.

48. علماؤنا في خدمة العلم والدین، ساڵی 1401ك–1981ز نووسیویەتی و لە 1983ز چاپکراوە، بەڕاستی ئەم پەرتووکەوە مامۆستا وەك کەشکۆڵێك بۆ زانایانی کورد دەردەکەوێت.

49. مواهب الرحمن فی تفسیر القران: حەوت بەرگە لە تەفسیری قورئاندا لە 1984ز لە بغداد دایناوە و لە 1986–1989ز چاپکراوە .

50. خلاصة منظومة جواهر الکلام في عقاید أهل الاسلام: کورتکراوەی پەرتوکی جواهر الکلامی خۆیەتی، لە 1992ز لە بغداد کورتی کردوەتەوە و لە 1992ز چاپکراوە .

51. الرسالة وأنوارها: سەبارەت بە پەیامی پێغەمبەران و موعجیزەکان، لە 1989ز چاپکراوە .

52. اسناد الأعلام الی حضرة سید الأنام، لە 1995ز چاپکراوە .

53. الفرائد الجدیدة علی المطالع السعیدة، ڕاڤەی (مطالعی سیوطی)یە لەزانستی نەحودا.

54. الوردة العنبریة في مدح خیر البریة: ساڵی 1413ك . 1992 دایناوە و لە 1994ز چاپکراوە .

55. الأنوار القدسیة في الأحوال الشخصیة.

56 – الوسیلة في شرح الفضیلة، ڕاڤەی (الفضیلة)ی مەولەوی یە، بە عارەبی لە عیلمی کەلامدا و لە 1959ز لە کەرکوك نوسیویەتی و لە 1972ز لە دوو بەرگدا چاپکراوە.

سێهەم: بەزمانی فارسی:

57. نامیلکەی (شمشێر کاری بر نسیمی رستگای) وەڵامە بۆ پەرتوکی (نسیمی رستگاری) کە لەسەر ئیجتیهاد و تەقلید ئایەتوڵڵا موحەممەد مەردوخی سنەیی نووسیویەتی و مامۆستای مودەڕڕیس وەڵامی بۆ نووسیوە، لە ساڵی 1356ك دایناوە .

58. فوائد الفوائح در شرح (منظومە الفوائح) كە مولوی لە عەقائداو بەزمانی فارسیی هۆنیویەتەوەو مودەڕڕیسیش شیكە ڕاڤەیەكی كردووەو مەولەوی مەلەوان لە فارسیدا ناساندووە بە عەجەمستان.

دەستنووسەكانی مامۆستای مودەڕڕیس:

لەڕاستیدا مامۆستای مودەڕڕیس كتێب گەلێكی هەن كە هێشتا بەدنیای چاپنەگەیشتوون، من ناڵێم هەموویان دەنووسم، بەڵكو ئەوەی بەردەستم كەوتووە، زانیاریم لەسەری هەیە قامكی بۆ درێژ دەكەمو ئومێدمە قوتابیانو شوێنكەوتووانی بتوانن سودیان لێوەرگرنو پاش لێكۆڵینەوە چاپیان بكەن.

59. العلمان في العلمين: لەزانستی (وضع و استعارة) دا لە ساڵی 1373ك نووسراوە.

60. شرح حدائق الصمدیە لەزانستی نەحودا نووسیویەتی.

61. العقد الذهب في جید الأدب، لەزانستی (بدیع وعروض)دا دایناوە.

62. خلاصە التبیان، لەساڵی 1374ك دایناوە.

ئەمانە هەمووی دەستنووسنو بەعەرەبی نووسراون.

بەزمانی كوردیش ئەمانەی نووسیوە:

63. نامەی حەقیقەت، ساڵی 1362ك دایناوە.

64. ڕۆژگاری ژیانم: دەستنووسێكی زۆر جوانەو لەبەسەر هاتو ڕۆژگاری ژیانی خۆی نووسیویەتی (256) لاپەڕەی خورشیدییەو بەدرێژی تا ساڵی 1969 ژیانی خۆیی تیا نووسیوە.

65. سۆسەنی كۆسار: ئامۆژگارییە بۆ موسڵمانان لە ساڵی 1419ك نووسیویەتی.

66. وەنەوشەی نازار: لە ساڵی 1403ك دایناوە.

67. پەیڕەوان، باسی خەلیفە دیارەكانی شێخ عوسمان سراجەدینی یەكەمو كوڕەكانی دەكات.

68. باخچەی مەعریفەت: لە ساڵی 1373ك نووسیویەتی.

69. ڕاڤەو لێكۆڵینەوەی شیعرەكانی سالم.

70. ڕاڤەو لێكۆڵینەوەی شیعرەكانی بێسارانی.

71. شەمامەی بیندار: فەلسەفەو ئامۆژگارییە.

72. نامەی بەختیار: ئامۆژگاری گشتییە بۆ مسوڵمانان لە ساڵی 1384ك دایناوە.

73. ڕاڤەی تەصریفی زنجانی، بەكوردی لەزانستی صەرفدا.

74. باوەشێنی دڵ بەچەند دەستە گوڵ باسی ژیانی خۆی دەكات تا بوونە مامۆستا لە بیارە، پاشان وەك وەفایەك باسی شێخەكانی نەقشی دەكات بە مەولانا خالید دەست پێدەكاتو بە شێخ (عومەر ضیاءالدین) كۆتایی دێتو مەخابن ئەم كتێبەی تەواو نەكردووە بە خەتەكەیدا پێدەچێ لە تەواوی پیریو دەست لەرزۆكی نووسیبێتی.

دەستنووسە فارسییەكان بریتین لە:

75. (شهاب سما در رجم جن جان نما): ئەمەش وەڵامە بۆ كتێبی (جان نما) دانراوی ئایەتوڵڵای مەردرخی لە عەقیدەدا، شێخی مودەڕڕیس لە 1357ك وەڵامی بۆ نووسیوە.

76. فیوضاتی خدای ذی من: ڕەددی پەرتووكی (یزدانو أهریمن): دانراوی ئایەتوڵڵای مەردۆخییە كە هەم كتێبەكەی مەردۆخیو هەم وەڵامەكەی مودەڕڕیس هۆنراوەیە، ساڵی 1358ك دایناوە.

77. گلزاری حكمت در رباعیات فارسی: نامیلكەیەكە لەسەر شێوەی هۆنراوەی فارسی لەگەڵ چەند چوارینەیەكی فارسی ساڵی 1377ك دایناوە.

78. هۆنراوەیەكی فارسی لە زانستی تەجویددا، ساڵی 1373ك نووسیویەتی.

79. ڕای رحمت حق: شیعرە بە فارسی.

ناساندنی (ڕۆژگاری ژیانم)

(ڕۆژگاری ژیانم) لە نووسینی مامۆستا عەبدولكەریمی مودەڕڕیس دەستنوسێكە لەو دەستنوسانەی بە خەتی مامۆستا خۆی نووسراوەو لە (256) لاپەڕەدا نووسراوەو قەبارەی لاپەڕەكانیشی (20 × 28.5)سم هەر لاپەڕەش (32) دێڕی لە خۆ گرتووەو دیارە مامۆستا بەمەرەكەبو قامیش نووسیویەتی.

خەتی ئەم دەستنوسەر زۆر ڕوونو ئاشكراو جوانەو كەسێ تۆزێ شارەزایی خەتی مامۆستا بێت، زۆر بە سادەو ڕەوانی دەیخوێنێتەوە، مامۆستا بەڕێسای نووسینی مەلایانەو دێرین دەنووسێو هەندێ جار حاشیەو پەڕاوێز بە چواردەورویدا دەهۆنێتەوە.

مامۆستا پێش دەستپێكردن بە كتێبەكەی پێرستێكی نووسیوە وەڵی هەمووی تەواو نەكردووە تا سەرگوزشتەی (مەولەشێت) ڕۆیشتووە، ژمارە لاپەڕەی پێرستەكە هەڵەن بۆ نمونە (هۆزی قازی ل11) كەچی لە لاپەڕە (8) دایە، باسی (مەولە شێت ل/45) ئەو لە لاپەڕە/67 دایە و بەم چەشنە...، پێدەچێ ژمارەی لاپەڕەكانیش دواتر نوسرابن.

لە لاپەڕە (3)دا ناوی بڕێك لە نووسراوەكانو ساڵی دانانیان نووسراوە، وەڵی هەندێ لەو ناوانە لە كاتی چاپدا گۆڕاونو دەبێ بە وردی تەماشا بكرێن، بۆ نمونە (البستان في فتاوی علماء كردستان) چاپ كراوە، بە ناوی (جواهر الفتاوی)، هەردووك هەر یەك كتێبن و نابێ بە دوو حساب بكرێن، یان هەندێ لەو كتێبانە لەگەڵ كتێبی تر چاپ كراوەو دووبارە بە نووسراوی سەربەخۆی مامۆستا حساب ناكرێن، بۆ نمونە (كشف الغامض عن أحكام الحائض) كە لە(1348) نووسیویەتی لەگەڵ كتێبی (جواهر الفتاوی) چاپ كراوەو بە شێكە لەو كتێبە.

لە لاپەڕەی (4)دا ناوی ئەو قوتابیانەی نووسیوە كە لە بیارە ئیجازەی مەلایەتی پێ بەخشیونو مێژووی ئیجازەكانیشی نووسیوە، (27) قوتابی بیارەو یەك قوتابی سلێمانیو پێنج قوتابی كەركووكی تۆمار كردووە كە موجازی مامۆستان.

لە لاپەڕە (5)دا بە ساڵی كۆچی ڕۆژی لە دایكبوونی (موحەممەد فاتیحو محمد و عالیە وموحەممەد نجیب وصلاح الدین و عطیە)ی لە منداڵەكانی نووسیوەو لە خوارەوەش لە دایك بوونی شیلانیی كچی صەلاحی تۆمار كردووەو لە كۆتاییدا نزای عاقبەتی خەیرو ئیمانو سەلامەتی بۆ كردوون.

ئینجا لە لاپەڕە شەشەوە دیباجەكەی مامۆستا دەست پێدەكات[1].

مامۆستای مودەڕڕیس لەم نووسراوەدا زۆر كات لە ژیانەكەی خۆی تێدەپەڕێو هەندێ باس كە مەبەستیەتی زۆر درێژەی پێدەدا، بۆ نمونە زۆر بە درێژەی باسی هۆزی قازیو هەسەن دەكاتو شەجەرەكانیان دەنووسێو لە لاپەڕە (8 – 13)ی كتێبەكەی ئەو باسەیە، یان هەندێ كەسایەتی هەن وەك وەفایەك ژیانیانی بە درێژی نووسیوەتەوە وەك شێخ عمری ئیبنولقەرەداغی كە لەلاپەڕە (84 – 92) باسی ژیانو قیافەو خووڕەوشتی دەكات، یان باسی ڕشتەی ساداتی بەرزنجە لە شێخ عیساو شێخ موساوە، یان پیر خدریو كاكوزەكریاكان، یان باسەكانی مەریوانو ئەمیر حەمزەو..

كورتیو پوختی دەمەوێ بڵێم: (ڕۆژگاری ژیانم) كە شكۆڵ ئاسا زۆر شتی جوانو زۆر باسی ناسكی لە خۆ گرتووەو ئەوەندەی بۆم ڕۆشن بووەتەوە دەرەنجامی خوێندنەوەم بۆ مامۆستاو نووسراوەكانی مامۆستا بەدوری لە كوردستان زۆر غەمبار بووەو عاشقێكی بێ وێنەی ئەم خاكە بێ وێنەیە، سەرسامە بە دارو ڕووبارو هەواو پیاو ماقوڵو زانای ئەم خاكە، هەموو مەبەستیشی دوو شتە:

یەكەم: دەیەوێ هەویە و تاریخێك بۆ ئەم گەلە كە بە هۆی دینەوە پەیدا بووە نەپوكێتەوە.

دووهەم: ئەم هەمووە زاناو گەورە پیاوەی كورد ناویان نەفەوتێو تۆزی زەمەن نەیان شارێتەوە.

ئیتر ئەم دڵە ناسكە بەم هەمووە عیشقو ئەوینەوە دەیەوێ ژیانی خۆی بنووسێ نەبادا گەلی مردووی ئەمیش بمرێننو

[1] بۆ زیاتر چاوەڕوانی خوێنەر چەند لاپەڕەیەكی (ڕۆژگاری ژیانم) كۆپی دەكەین، بنواڕە پاشكۆی ئەم كتێبە.

كە دەگاتە بابەتێك‌و دەزانێ گەلەكەی مراندویانە یەكسەر قەڵەمی ئەویندار‌ی دەگرێ‌و دەچێتە سەر ئەو باسەو كەمێك دەیلاوێنێتەوە .

بەهەر حاڵ من بۆ ئەوەی خوێنەر بە مامۆستای مودەڕڕیس و ژیانی پڕ گەوهەری ئاشنا بێت، ئەم دەستنووسەم كورت كردوەتەوەو ئەوەی پەیوەست بە ژیانی خۆیەوە نەبێت نەمنوسیوەتەوەو تەركم كردوە. بەڵام بەم هێمایە(...) ئیشارەتم بۆكردوەو هەندێ جاریش، گەر بەگرنگم زانیبێ پوختەكەیم لە پەراوێزدا باس كردوە.

لەنێو نوسینەكەشدا گەر ووشەیەك یان جملەیەكم بەپێویست زانیبێت بۆ ئەوەی زیادی بكەم خستومەتە نێو (.) و لە پەراوێزدا ئیشارەتم پێداوە .

هەندێ شێوەنوسینی مامۆستام گۆڕیوە وەك (دەرزێ) كردومە بە (دەرسی) یان (إسراحەت) كردوومە بە (ئیسراحەت)، ئەمەش لە هەمو جێیەكدا نەمكردوەو ویستومە چەشنی نوسینەكەی مامۆستا تێك نەدەمو تامی قەڵەمەكەی ئەو نەگۆڕم.

سەرباسم بۆ نوسیوەو هەندێك نوسراوەكەم زیاتر پێ‌دەرخستوەو لە پەراوێزدا ئیشارەتم بۆ ئەمەش نوسیوە .

هەندێك نوسین گەر بە هەڵە پێش چاوم كەوتبێ، پەڕاندوومە جا یان پیت یان ووشەیەكم پەڕاندوە بۆ ڕاستكردنەوەی هەڵەكە زۆر كات لە پەڕاوێزدا ئیشارەم پێ‌نەداوە، وەك (فاتحی لەگەڵیا خۆیا برد)ل610، ڕاستەكەی (فاتحی لەگەڵ خۆیا برد) یان (پیای) كراوە بە (پیاوێ).

مامۆستای مودەڕڕیس ساڵەكانی بە نوسین نوسیوەو بەكۆچی تۆماری كردوە، من كردومە بە ژمارە و زاینییەكەشم بۆ زیاتر ڕوونی لەپەناوە نوسیوە.

ماوە بڵێم: خوێندنەوەی ژیانی هەر هەڵكەوتویەك، كۆپلە واتایەك لەخۆ دەگرێ، كە دەبێ خوێندنەوەی تایبەتی بۆ بكرێ و، لێكۆڵینەوە لەسەر: 1–هۆكاری پێگەیشتن. 2–بەرهەڵستەكان لەبەردەم پێگەیشتن. 3–خاڵە سەركەوتوەكان لەژیانی ئەم كەسایەتییە. 4– شێوازی نوسین و قەڵەمی. 5–خزمەتی گەل و نیشتمانی. 6– تایبەتمەندی ئەم كەسایەتییە. 7–خاڵە لاوازەكان لەژیانی ئەودا.. زەرورەتێكی باسی مێژویی وورد و زانستین.

ئەم نووسینەی ئێمەش گەر چی تەقەی لە هەندێ لەوانەی سەرەوە داوە، وەلێ مەبەستی سەرەكی تێیدا وەفایەكە بۆ ئەو زانا گەورەیەی زۆر زانای ئەم وڵاتەی بە زیندوویی هێشتەوە، بە زیندوویی ژیانەكەی بهێڵینەوەو بۆ نەوەی داهاتوو خزمەتێك پێشكەش بكەین .

مامۆستای مودەڕڕیس بە پێنووسی خۆی بناسە

دیباجە

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي خلق الانسان، وكرمه بالفضل والاحسان، فميزه بالعقل والعلم والقلم واللسان، والصلاة والسلام على سيدنا محمد الذي هو في عين الوجود انسان وعلى آله وصحبه واتباعه بالاحسان الى يوم الدين.

لە لای ئینسانی هوشیارا دیارە، هەر ئینسانێ لە ماوەی ژیانی خۆیا گەلێ كارەسات ئەبینێ، كە بە سەری خۆیا، یا هاوڕۆژەكانیا بێت گەلێ شتی بەسوودو بار[1]، بۆ خۆی یان بۆ ئەوان دەست ئەكەوێت، ئەگەر ئینسان هۆی ئەو شتانە تەماشا بكات، ئەو ڕوداوانە بە خۆیان و هۆكانیانەوە بنووسێتەوە، بۆ پاشەڕۆژی خۆی و هاو زەمانەكانی، بۆ چینی دواكەوتووانی ئەوانیش زۆر بەسوود ئەبن.

هەروا گەلێ شت بەراورد ئەكا كە ئەبن بەسەرمەشق بۆ هاونیشتمانەكانی بۆ غەیری ئەوانیش لە موستەقبەلا لەسەر ڕووناكی ئەوانە ڕەفتار بكەن، بۆیە (سعدی) فەرموویەتی:

مرد هیز مذد پیشـــەرا عمر دو بایست در ئین روزگار

تا زیكی تجربە ارد بە بند و ز دگردی تجربە ئارد بەكار

جا لەسەر ڕووناكی پێشوو، من ئەمەوێ ڕووداوی زەمانی خۆم، ئەو كەسانەی كە لەگەڵیانا بووم – ئەوەی لە بیرما مابێ– بیان نووسم لەبەر چەند شت:

یەكەم: وەزعی ژیانم لەلای دۆستان، عەلاقەت دارانم ون نەبێ.

دووەم: وەزعی ئەو كەسانە لەم نامەدا ئەیان نووسم دەركەوێ.

سێهەم: هەر پەندێكی سوودمەندیان تیادا هەبێ ڕەفتاریان پێ بكەن.

چوارەم: بۆ خۆم لە ماوەی دوایی ژیانما بە تەماشاكردنیان بە بیرەوەری حاڵی خۆمو دوستانم دڵی خۆم تۆزێ لە تۆزو تەمی غەم پاك بكەمەوە.

وە ئەم نووسراوانەم ناونا بە (ڕۆژگاری ژیانم)[2] لە میهرەبانی یەزدانی پاك داوا ئەكەم كە ئەم دەفتەرە[3] بكا بە هۆی سوودی سەعادەتو پیرۆزی ئەوانە تەماشای ئەكەن:

گەلێ لە زانای خاوەن بیرو هۆش گەلێ ئەدیبی بوساغی تێكۆش

گەلێ مەردانی بە عەقڵو ویژدان زۆر پاڵەوانی ئامادەی مەیدان

گەلێ دڵ پاكی بۆ مەردوم دڵسۆز زۆر دڵ ڕووناكی خاوەن عەشقو سۆز

گەلێ دڵبەری سەرروی سنۆبەر كە تانەی ئەدا باڵای لە عەرعەر

گەلێ بەخشندەی خاوەن خانەدان پەنای ڕۆژی ڕەش بۆ حاجەت مەندان

مردن و گیانیان گەیشتە بەهەشت باسێكیان نەما نە لە شار نە دەشت

مایەی ئازارە بۆ دڵی هوشیار سوودێ وەرنەگرێ لە چەرخی دەووار

تۆماری دەوری خۆی نەكاتەوە ئاور بۆ حاڵی كەس نەداتەوە

نەكا بەسەرمەشق ئیشی پێشینان نەكا بە ڕێگە ڕێی تێكۆشینیان

جیهان قەلآیەو ئینسان پاسەوان نارەوایە بۆی نووستنی شەوان

---

[1] لە دەستنووسەكە بەم چەشنە نووسراوە (گەشتی بەسود و بارە)و ڕاستییەكەی ئەوەی سەرەوەیە كە نووسیومە.

[2] لە دەستنووسەكەدا (ڕۆژگاری ژیان) نووسراوە.

[3] لە دەستنووسەكەدا (كە ئە دەفتەر بكا) نووسراو.

پێویستی مەردە لە ڕووی جیهاندا   بێدار بی لە گشت ماوەی ژیانا

مەبەستی (نامی) لەم تولی و عەرزە   ئەمەیە بۆ مەرد كەرامەت فەرزە[1].

ڕیشەی نەسەبی خۆم

باوكم موحەممەدی كوڕی فەتاح كوڕی سلێمان كوڕی مصطفی كوڕی محمد خەجێ لە عەشیرەتی (هۆزی قازی)، دایكی باوكم ڕیحان كچی نصر الله خەڵكی دێی (كورەمێو) لەلای پێنجوێن دا.

باوكی باوكم فەتاح لەگەڵ عەزیز ناوی برایا ظریفة ناوی خوشكیا لەلای باوكەوە لە(هۆزی قازی) وەلەلای دایكیەوە لە (هۆزی هەسەن) ن، ئەمانە لە ناو هۆزی قازیدا لە دایك بوون، پاش ماوەیێ لەناو عەشیرەتەكەیان دەرچوون، وەمودەتێ لە دێی (كەولۆس)، وەپاش ئەوە لە دێی (چەوتان) دانیشتوون، هەتا باپیرەم فەتاح ژنی هێناوە ئەمجار لەو دێ دەرچوون، هاتوون بۆ دێی (تەكیە) لە خواری مەركەزی ناحیەی خورماڵەوە، لە دێی تەكیەدا كە موڵكی شێخ بهاء الدین بوە بە زارعی دانیشتوون.

ئەم هاتنەیان بۆ (تەكیە) لە دەوری تاریخی 1275ك-1858ز بووە، دایكی باوكم لە پێش پەیدا بوونی باوكمدا دوو كوڕی تری بوە یەك لە دوای یەك، یەكەم محمد مصطفی ناو دووەم محمد شریف ناو، لەم سەردەمەدا لەگەڵ بەخێو كردنی مناڵەكانی خۆیا شیری داوە بە شێخ حسام الدین كوڕی شێخی بهاءالدین كە ئەم كوڕە لە (طیبة خان) ی كچی سید عبد الرحمن بیەلەنگەیی بووە.

محمدی باوكم هەر لە دێی (تەكیە)دا لە تاریخی 1285ك-1878ز دا لە دایك بووە[2].

وەهەر لە تەكیەدا گەورە بووە، پاش چەن ساڵێ باوكی باوكم فەتاح لەدێی تەكیەدا وەفاتی كردوە.

پاش ئەمە عزیزی مامی باوكم لەو دێ دڵی هەڵكەنراوە و گوێزاویەتەوە بۆ دێی ڕەشان لەلای (پێنجوێن)دا، وەدایكی باوكم لەبەر ئەوەی چاوی لە كوڕەكەیەوە بێ شوی كردوە بە مامە عزیز، پاش چەن ساڵێ لە ڕەشانەوە لەبەر هەنێ كارەسات لە ڕەشان گوێزاویانەتەوە بۆ (بەییلە)، وەلەوێ مەشغوڵی زەراعەت كردن بوون، لە دەوری تاریخی 1310ك-1892ز دا دایكی باوكم لە عزیزی هێوەری كوڕێكی محمد ناوی بوە پاش ئەو كچێكی خەجێ ناوی بوە.

باوكم لە تاریخی (1315ك-1897ز) ژنی هێناوە، دایكم (خانم) ناو لە عەشیرەتی (سورەجو)یی بووە، كە لە نزیكی شانەدەریدا دانیشتوون، لە تاریخی 1317ك-1899ز ئامینەی خوشكم لە دایك بوە، لە (1321ك-1903ز) لە ئەوەڵی

---

[1] ئەم دیباجەیە لە گۆڤاری (ستاندەر)دا بڵاو نەكراوەتەوە.

[2] لێرەوە ئەو هەڵە بەربڵاوە ڕەد دەبێتەوە كە دەڵێ مامۆستای مدرس لە تكیە لەدایك بوە، لێرەدا بەڕونی مدرس دەڵێ: باوكم لە (تكیە) لەدایك بوە، پاش وەفاتی باپیریشی كە فتاح بوە، نەنكی واتە دایكی باوكی شوی كردوەتەوە بە عزیزی برای فتاح كە هێوەری خۆی بوەو باریان كردوە بۆ (ڕەشان) لای پێنجوێن و دواتریش كە سۆفی محمدی باوكی گەورە بوەو ژنی هێناوە لە (سورەجۆ) هەر لەلای پێنجوێن و چەند جارێك باریان كردوە بۆ دیوی ایران و هاتونەتەوە هیچ باسێكی تری (تكیە)م نەخوێندوەتەوە لە دەستنوس و چاپكراوەكانی مامۆستای مودەرریسدا، ئیتر نازانم ئەم هەڵە چۆن بڵاو بویەوە دنیای ڕاگەیاندنی داگیركرد و ڕاستی شاردەوە، بۆ جوانبینی ئەم هەڵە بنواڕە كوردستانی نوێ (ژ/2510) بابەتێكی صلاح عبدالقادر (ژ/3763) بابەتێكی بەرزانی مەلا تەها كە هەردوك ئەم هەڵەیان نوسیوە، هەروەها ژمارە (902) ڕۆژنامەی خەبات بابەتێكی ممتاز حەیدەری و لە ڕۆژار (ژ/14) هەمان هەڵەی تێدایەو هەفتەنامەی یەكگرتو (ژ/555) بابەتێكی غازی عەلی و هەروەها بابەتێكی ئومێد محمد قەرەزاغی لە (ژ/ 132)ی ڕۆژنامەی داهێنان و لە (الافق)یش دا بە عەرەبی بابەتێكی محسن تحسین و شێخ فائق نامق لە بابەتێكی تری (الافق)ی (ژ/115)دا، ئەمانە هەمو ئەم هەڵەیان تێدا دوبارە بوەتەوە، هێندەی من ئاگادار بم، لەگەڵ ئەوەشدا دەستخۆشی لە هەمویان دەكەم و لە سەرجەم ئەو بەڕێزانەی ئەو زاتە گەورەیان بەسەر كردەوەو بە پێنوسی جوانیان مێژو و وەفاداریان نوسی و لە زۆرینەشیان سودم بینیوە و منیش چەندەها هەڵەم هەیە، تەنها مەبەستم ڕاستكردنەوەی ئەم هەڵەیە بو، لەژیانی ئەم زانا پڕ لە گەوهەرە بەو بۆ ئەم بۆچونەی خۆیشم بە تەلەفۆن پەیوەندیم لەگەڵ مامۆستا محمد علی قەرەداغی گەورە نوسەر كرد و لەڕۆژی 2005/9/17 لە وەڵامدا فەرموی ڕاستر وەهایە كە مامۆستا لە دەوروبەری مەریوان لەدایك بوە، پێم وایە ئەم هەڵە لەم عیبارەتەوە سەرچاوەی گرتوە كە لە (علماؤنا/324) دەفەرموێ (**أنا عبد الكريم بن محمد المتولد في قرية "تكية"**) و ئەو المتولدەیان بە سیفەت بۆ عبدالكریم گەڕاندوەتەوە، ڕاستیەكەی وەهایە كە بۆ محمد دەبێتە سیفەت و ئەقرەب مرجعە.

بەهارا من لەدایك بووم [1]

وە لە 1322ك–1904ز دا، رابیعەی خوشکم لە دایك بوە، وەلە ساڵی 1325ك–1907ز دا باوکم وەفاتی کردوە (ل/7)...[2]

باوکم خوێندەوار بوو، وەموریدی شێخی بیارە شێخ علاءالدین بوە، زۆر صالح وەخزمەتگوزاری ئەهلی عیلم و صەلاحت بو، زۆر محەببەتی مەرحوم حاجی سید حسن ی چوڕی بوو، حاجی سید حسن لە سەفەری حەج دا (دلائل) یٚکی چاپ ئەستەمبولی بە دیاری بۆ هێنا بو، تا ماوەییٚ پاش فاتی باوکم ئەو دەلائلە مابو لە پاشا فەوتا.

من خۆم لە تەمەنی پێنج ساڵیدا لەبەر ڕەغبەتی باوکم لە خوێندنما نراومەتە بەر قوتابخانەوە، بیرم دێ مامۆستا مەلا عبدالواحد برای مەلا عارف کە لەوکاتا مەلای ئاوایی بو ئەلف و بێی نوسیەوە بۆم، خەتەکەی زۆر روناك بو، کە پرسیاریان ئەکرد لێم: ئەو حەرفە چۆنە نوختەی هەیە یا نە، چەن نوختەی هەیە، باش جوابم ئەدایەوە.

بیرم دێ پرسییان لێم (م) لەچی ئەچێ؟! وتم: لە مێزەرەکەی ماموسا مەلا عبدالواحد، گەلیٚ بەجوابەکەم پێکەنین.

پاش ماوەییٚ کەم قورئانم گەیاندە سورەی (زمر) ئەوەندە بەرچاوم کرابووەوە لەوە ژور گوێیان لیٚ گرتم، قەراریان دا پێویستم بە دەرزی قورئان نەماوە، لەو کاتا زیافەتێکی پلاوو گۆشتیان بە باوکم کرد بۆ شادیانەی قورئان خوێندنم.

مەرحومی باوکم لەپێش وەفاتیا بە چەن ڕۆژیٚ ڕۆیشت بۆ تەعزیەی یەکیٚ لە دۆستان، لەوسەرەوە کە هاتبۆوە، بە عاصاکەی خەتێکی لەژێر دارگۆێژیٚ کێشابوو، فەرموبوی: ئەگەر من لەم رۆژانا مردم لەژێر ئەم دارا لەسەر حاسی ئەم خەتە بمنێژن.

ئەو ڕۆژە بۆ شەو وەصیتی کرد بۆمان کە لە پاش خۆی تەرکی خوێندنم نەکەم، بە هەر وەزعیٚ ببیٚ هەر دەوام بکەم، دائیمە عەلاقەمان بەشێخی (علاءالدین)ەوە ببیٚ، هەروا قەراری دا کە کاغەز و قەڵەم و دەوات بۆ من بسێنیٚ و بنوسم نەکا

---

[1] گەلی کورد مێژووی لە دایکبوونی ڕۆڵەکانی تۆمار نەکردوە لە کاتی خۆیدا، هەر بۆیە ئەوەی دەوترێ لە رۆژی لە دایکبوون و دیاری دەکرێت بۆ زانایەك لە سەدا سەد نیە و بە عەقڵ ولێکۆڵینەوە دەردەکەوێ ،سۆفی محمدی باوکی مامۆستای مودەرریسیش هیچی بۆ تۆمار نەکردوین ولە پێش پێگەیشتنی ڕۆڵەکەیدا کۆچی دوایی کردوە ،ئیتر ئەوەی دەوترێ لە ساڵی لەداکبوونی مودەرریسدا تەخمینیە، تەنانەت ئەوەی مودەرریس خۆیشی دیاری دەکات لە سەدا سەد نیە، هەر بۆیە خیلاف و جیاوازی لە لە ساڵی لە دایکبوونیدا هەیە:

مامۆستا خۆی دەفەرموێ لە (علماؤنا/324) من لە ساڵی 1323ك–1905ز لەدایك بووم و لەم دەسنووسەش (رۆژگاری ژیانم/7) دەفەرموێ لە ساڵی 1321ك–1903ز لە دایك بووم.

وتەی یەکەم بەهێز دەبێ بەوەی کە لە (باوەشێنی دڵ بە چەند بەستەی گوڵ/8)دا دەفەرموێ لە 1323ك لەدایکبووم ،هەروەها من خۆم لە دیمانەیەکم لەگەڵیدا لە 2005/4/21ز لێم دوپاتکردەوە فەرمووی من لە 1323ك لە دایکبووم، وتەی دووەم بەهێز دەبێ بەوەی کە مەشهورە دوو پاش وەفاتی شێخ عمری بیارە لە دایك بوە، شێخ عمر لە 1318ك وەفاتی کردوە ئەمەش لە وتەی دووەمەوە نزیکە.

ئەوەش بۆ خۆم بۆم یەکلا بوەتەوە دوای وردبوونەوە و قاڵ بونەوە لە زۆرینەی نووسراوەکانی مامۆستا ئەوەیە کە مامۆستا لە دایکبووی کەمتر لە ساڵەکانی 1320ی کۆچییە، ئەمەش بە چەند بەڵگە:

یەکەم: موقابەلەی زۆرێك لە مامۆستایانم کردووە وەك مامۆستا محمد عەلی قەرەداغی گەورە نووسەر و دکتۆر محمد گەزنەیی سەرەك زانایان و مامۆستا تەیب بەحکی و مامۆستا تاهیر بەحرکی و شێخ طاهر إسماعیل قەرەداغی و...هەموان پێیان وابوو مامۆستا لەو مێژووە گەورە ترە .

دووەم: لێرەدا(رۆژگاری ژیانم/7) مامۆستا دەفەرموێ: باوکم لە بەهاری 1325ك وەفاتی کردووە، هەروەها دەفەرموێ(رۆژگاری ژیانم/23) : من خۆم لە تەمەنی پێنج ساڵیدا لەبەر رەغبەتی باوکم لە خوێندنما نراومەتە بەر قوتابخانەوە، لەلایەکی ترەوە دەفەرموێ کەفێری خوێندەواری بووە و قورئانی خەتم کردوە و باوکی شادیانەی بۆ گێڕاوە.

منیش دەڵێم گونجاو نیە باوکی لە (25) وەفاتی کردبێ و خۆیی لە (21)یان(23) لە دایکبووبێ و بە پێنج ساڵیش باوکی ڕەحمەتی وەبەر خوێندنی نابێ، شادیانەی بۆ قورئان فێربوونی گێڕابێ، کەوابوو: 1325ك پێنج ساڵی منداڵی لێدەرکە و دواتر سێ ساڵێکی بۆ فێر بوونی خوێندەواری و قورئان خەتمکردن لێ لابە، دەمێنێتەوە 1317ك بەم چەشنە: 1325–5–3=1317ك لەدایك بووە بەرامبەر 1899ز.

[2] لە (ل/8–22) مامۆستای مودەرریس بە درێژی باس لە هۆزی قازی دەکات، ئەسڵ و بناغەیان، وەچەو نەوەیان.

خۆی بمرێ وەپەكم بكەوێ.

دایكم لەم قسانە زۆر زویر بو، بەلاَم ئێمە فامی ئەوەمان نەبو، بە خواستی خودا لەو ڕۆژانا پاش كڕینی كاغەز و قەڵەم بۆ من لە بەهاری ساڵی (1325ك–1907ز) وەفاتی كرد، (رحمه الله وطاب ثراه).

پاش وەفاتی باوكم: دایكم خودا عەفوی بكا زۆر حەوڵی لەگەڵمادا زۆر كۆششی كرد بۆ خوێندنم، ئەو هاوینە لەماڵی مرحوم مەلا محمدی كوڕی حاجی شێخ قادرا مامەوە، كتێبە ووردەكان وەكو (اسماعیل نامە و..) خوێند. لەم كاتا شێخ عزیزی خەڵكی (دۆڵ پەمو) لە خزمەتی

مەلا محمدا ئەیخوێند، لە ڕۆژی وەفاتی باوكیشما زۆر دڵخۆشی ئەدامەوە.

پاش ئەم تاریخە شێخ علاءالدین، مەلا محمدی برد كردی بە مدرسی خانەقای (دوروە) منیش لەم لاولا مەشغوڵی خوێندن بوم، بەینێ لەماڵی خۆمان، بەینێ لە (بەبیلە)، بەینێ لە (ئەسراوا)، بەینێ لە (كانی سانان)، ماوەیێ لە (لنجاوا) بەكورتی تا ساڵی (1330ك–1911ز) بەخۆندن و پەككەوتن نەخۆشیەوە دەوامم كرد، ئەم جار لە مانگی محرم ساڵی (1330ك–1911ز) لە لەنجاوادا دەستم كرد بە (ل 23) (تصریفی زنجانی) لەو ساڵا تا بەهار تصریفم گەیاندە باسی مضاعف، لە بەهارا ڕۆیشتم بۆ (سەردوش) بۆ لای مەلا سلیمان كوڕی فقێ عثمان كە داوای خزمایەتی ئێمەی ئەكرد، باسی مضاعفم لە تصریف خوێند، دەستم كرد بە عوامل، بەلاَم بیستم كە (مەلا محمودی جوانڕۆیی) هاتووە بۆ (بالك) بوە بە مدرس، لە سەردوش گوێزامەوە بۆ بالك، لەوێ عوامل و سعدالله ی بچوكم خوێند.

لە عەینی ساڵا مامۆستا مەلا عبدالواحد كوڕی مەلا عبدالصمد بو بە مەلای (گوێزە كوێرە) منیش لەبەر ئەوە كە ئەم زاتە مناسبەو دۆستی قدیمی لەگەڵمانا بوە ڕۆیشتم بۆ خزمەتی، لەخزمەتی ئەوا لە ساڵی (1332ك–1913ز) (أنموذج)م تا باسی (فعل) خوێند، پاش ئەوە (اظهار)م خوێند، پاش ئەو (تصریفی مەلا عەلی)م خوێند، دوو (رسالەی وضع واستعارة ی مەلا ابوبكری میر ڕۆستمی)م خوێند، پاش ئەمانە دەستم كرد بە كتێبی (جامی) جامیم گەیاندە باسی (تمیز)، ئەم ساڵە ساڵی (1334ك–1915ز) بوو، لە ئاخری ئەم ساڵا لە پاییزا دایكم وەفاتی كرد.

لەپێش وەفاتی دایكما (آمنة)ی خوشكم شوی كردبو، لەپاش وەفاتی دایكم هەر زەخیرەو ئەشیائێكمان بو بارم كرد بۆ ماڵی پورە فاتمەی خوشكی دایكی بۆ دایكم، كە ماڵیان لە (دایران) بو، رابعەی خوشكیشم برد بۆ لای ئەو، بەقەی ئیمكان مصرفم بۆ ئەكرد.

ئەم جار گوێزامەوە بۆ (كانی سانان) بۆ خزمەتی مەلا شریف (جامی)م گەیاندە (توابع) پاش ماوەیێ لە ئاخیری پاییزا ڕۆیشتم بۆ خزمەتی حاجی مەلا عزیز لە (دەرەتفی) ئەو زستانە لە خزمەتی ئەوا بەعزێ (جامی)م خوێند، لەپاشا دەستم كرد بە (سیوطی) تا بەهار گەیاندمە دەوری (موصولات)، لە بەهارا گەڕامەوە بۆ خزمەتی جەنابی مامۆستا عبدالواحد و لەسەر خوێندنی (سیوطي) دەوامم ئەكرد، بەلاَم لەبەر ئەوە ڕۆژ بەڕۆژ دنیا تاریكتر ئەبو، گرانی دەستی پێكردبو، خەڵكی لە ئاشوبی جەنگی جیهانی زۆر پەرێشان بوون، منیش دڵم هەڵكەنرا، ویستم بڕۆم بۆ وولاَتێ تر، تصادف لەو ماوەدا مەلا عبداللطیف نجنێیی بانەیی برای مەلا عبدالوهاب نجنێیی هات بۆ لای ئێمە، ئەیویست بڕوا بۆ (شاری سلیمانی) بۆ خوێندن، منیش لەگەڵ مەلا حسن ی بالیكەدەری دا لەخزمەتیا كەوتینە ڕێگە بۆ شاری سلیمانی، لە سلیمانیدا لە مزگەوتی مەلا عزیزی بالیكە دەری دامەزرام... (ل/24)[1].

---

[1] مامۆستای مودەرریس لە (ل/24–61) لە باسی سەفەرەكەی لادەداو دەفەرموێ(واز ئێنم لێرا لە باسی سەفەر ئەگەڕێمەوە بۆ هەنێ خەبەر) ئیتر لە سەرەتاوە باسی پەشێوی دنیا و جەنگی جیهانی یەكەم و جیهادی كوردانی دلێر بەرامبەر ڕوس و شەهیدانی ئەم ڕێگە و بەشداری شێخی علاء الدین و....پاشان باسی مەریوان و ئاوو هەوا و ئابوری ئیدارەو ناودارانی ئەم وولاَتە و گۆشەی ئایین و دین پەرستی مەریان و پەیوەندی ساداتی پیر خدری و بەرزنجی و كاكۆ زەكەریایی بەم خاكەوە دەكات و ڕشتەی ساداتی بەرزنجە دەهۆنێتەوە و شێخ عیسی و شێخ موسی و سید صادق و كابلێ و كاكە سوری و شێخ حسنی گڵە زەردە و زۆرێكی تر باس دەكات و نامە مەشهورەكەی نادرشا بۆ شێخ و وەلاَمی پڕ كەرامەتی شێخ حسن بۆ نادر شا دەنوسێتەوە و....دێتە سەر باسی ئەمیر حەمزەی

ئەم سەفەری منە لە خزمەتی مامۆستا مەلا عبداللطیفی برای مەلا عبدالوهابی بانەیی، مەلا احمدی خەراجیان، لەگەڵ مەلا حسن ی بالیکە دەری وەفقی حسێن ی طائربوغەیی دا، لە ئاخر مانگی زستانابو، چەند ڕۆژێ پێش نەورۆز، لە پێنجی ئەو مانگەوە باران نەباری، بەم هۆوە خەڵك زۆر نارەحەت بون، هەموو كەس دوعای بارانیان ئەكرد.

لەڕێگەدا شەوێ لە (دەرەتفێ) بوین، بۆ سبەینێ ڕێكەوتین هاتینە پێنجوێن شەوێكیش لە پێنجوێنا بوین لە مزگەوتی پاشادا، لەوێوە ڕێكەوتین بۆ ئێوارە گەیشتینە دێی (وولیاوا) شەو لەوێ بوین بۆ سبەینێ ڕێكەوتین بۆ ئێوارە گەیشتینە دێی (چنگیان) لە بەینی ئەم دوو دێ‌دا دووجار توشی زەحمەت بوین:

یەكەم: لە چەمی (ئاشان) گەیشتین بە گەلێ (ضبطیة) كە لەلای خۆیان پاسەوانی ئاسایشی ڕێگەبون، ویستیان خۆیان بگۆڕن لێمان ڕوتمان بكەنەوە، بەڵام مەلا احمدی خەراجیانی یەكێ لەو جەماعەتەی ناسی بەهۆی ئەوەوە ڕزگار بوین.

جاری دوەم: لە نزیكی (نۆدێ) توشی گەلێ عەسكەر بوین بۆ پێنجوێن ئەڕۆیشتن، ئەوان پێڵاوی مەلا حسن یان برد، هەرچی پاڕاینەوە نەیان دایەوە، بە هەر چۆن بێ گەیشتینە (چنگیان) لەو ڕۆژا مەلا عارف مەلا بو مامۆستا مەلا قادری باوكیشی لەحەیاتا بو..

بۆ سبەینێ لە چنگیانەوە هاتین بۆ دێی (سیتەك) لەو كاتا (مەلا سلیمان) ناو مەلای سیتەك بو، كە لەپاشا بو بە نائب قازی لە ماوەت دائەنیشت، كە گەیشتینە سیتەك تەماشامان كرد خەڵكەكە لەسەر تەقالیدی وولات هەنێ ئاڵای قەبری صاڵحانیان هێنابوو، خستبویانە ناو حەوزی دێ بەئومێدی ئەوە باران بباریێ، زۆر زۆر بۆ باران چاوەڕێ بون، شەوێكیش لە سیتەك ماینەوە بۆ سبەینێ هاتین بۆ شاری سلێمانی.

وە بەهۆی ئەوەوە كە مەلا حسنی بالیكە دەری خزمی مەلا عەزیزی مدرس بو ئیمامی مزگەوتی مەلا محمد امینی بالیكەدەری (بو) لە مزگەوتی مەلا محمد امینی بالیكەدەری یا بەمیوانی دانیشتین، لەپاش شەوو ڕۆژێ منو مەلا حسنی بالیكەدەری لە عەینی مزگەوت دامەزراین، مامۆستا مەلا عبداللطیف، فقێ حسینی طائر بوغەیی لە مزگەوتی شێخ محمدی بەرزنجەیی دا دامەزرا، مەلا احمدی خەراجیانیش ڕۆیشتەوە بۆ خەراجیان كە دێی خۆی بوو... (ل/62).

لەخزمەتی مامۆستا مەلا عزیزدا مەشغوڵی خوێندنی سیوطی ئەبوم، بە فرصەت ئەڕۆیشتم بۆ خزمەتی ماموسا مەلا عبداللطیف لە مزگەوتی شێخ محمدی بەرزنجیدا دەرزەكەم بە حاشیەی ابوطالبەوە ئەخوێندەوە، بەڕاستی لە خزمەتی مامۆستا مەلا عبداللطیف دا چاوم بۆ ووردەكاری خوێندن كرایەوە لەو ماوەدا لە مزگەوتی حاجی مەلا عزیز دابوم، دوو كوڕ لەو محلەی سەرشەقاما بون محمد صالح و محمد سعید ناو زۆر خزمەتیان كردین.

لەو بەهارا لە سلێمانیا ماینەوە، بەڵام ڕۆژ بەڕۆژ لەبەر بێ‌بارانی شدەتی جەنگی یەكەمی عالەمی رزق گرانتر ئەبوو، وضع لە انسان تاریك ئەبوو بە هەرچونێ بێ مانگو نیوێ هاوینیش لە سلێمانی ماینەوە، ئیتر بڕیارمان دا بگەڕێینەوە بۆ هەورامان، وەیا علی الاقل شاری سلێمانی بەجێ بێڵین، بەڵام شێخ محمدی بەرزنجەیی كە مامۆستای مامۆستا مەلا عبداللطیف بوو هەمو ساڵێ لە هاوینا ماوەیێ ئەڕۆیشت بۆ بەرزنجە، فەقێكانی خۆیشی لەگەڵ خۆیدا ئەبرد، لەسەر ئەم یاسایە شێخ محمدی بەرزنجی نامەیێكی نوسی بۆ شێخێكی پیاو و مناسبی بەرزنجە كە مامۆستا مەلا عبداللطیف منو مەلا حسن فەقێ حسێن طائر بوغەیی ئەم چوار كەسە لەدێی بەرزنجە دابنیشین تا جەنابی شێخ محمدیش لە سلێمانی یەوە بێت بۆ بەرزنجە، ماوەیەك لە بەرزنجە (بین) تا بزانین وضع چۆن ئەبێ.

بەم خەیاڵە ئەم چوار كەسە لە سلێمانییەوە كەوتینە ڕێگە بۆ بەرزنجە، بۆ ئێوارە گەیشتینە (چنگیان) بۆ سبەینێ لەوێوە ڕۆیشتین بۆ دێی (شوكی) لەنیوەڕۆدا لەوێ اسراحەتمان كرد، پاش نان خواردن نوێژ كردن ڕێكەوتین بۆ بەرزنجە،

بابان و مەلا ئەبو بەكری موصەننیفی چوڕی وڕشتەی پیر خدری شاهۆیی و بنەماڵەی مەشایخی كاكۆ زەكەریایی و خەلیفەكانی شێخ شهاب الدین و زانا ئاینیەكانی مەریوان و بیست وسێ زانا ناو دێنێ و كورتە ژیانیان باس دەكات و دێتە سەر ئەدەب و شاعیران و كورتە ژیانی هەشتیان تۆمار دەكات و بە چەندین شیعر و نوكتە ی جوان ئەو چەند لاپەڕە دەڕازێنێتەوە و دواتر و لە سەرەتای (ل/62)دا دەفەرموێ (با بڕۆینەوە بۆ باسی سەفەر بە ئیزنی خودای دانای بەخەبەر).

بۆ ئێوارە گەیشتینە بەرزنجە، بووین بە میوانی ماڵی ئەو شێخە کە شێخ محمد نامەی بۆ نوسیبو، گەلێ خزمەتیان کردین (ل/63)

کە ڕۆژ بووەوە تماشامان کرد جاف لە کوێستان بەو گەرمایە لەترسی هێرشی دوژمن ئێنە خوارەوە، دنیا وەضعی باش نییە، بڕیارمان دا لە بەرزنجە دانەنیشین وەرو بکەینە هەورامان، لەسەر ئەم بیرە ماڵ ئاوایییمان لە شێخ کرد وەڕێکەوتین بۆ طەرەفی هەڵەبجە، بەڵام ئەوڕۆژە لەدێی (موریاس) بەولاوە بەڕوی شارەزورا لەبەر گەرما بێ ئاوی زۆر پەرێشان بوین، بەحاڵا خراپ بۆ مغرب گەیشتینە دێی (تەپەکەل) کە عائد بو بە مرحوم شێخ حسام الدین، ڕۆیشتینە ماڵی کوێخا (حەمە کەرەم) ناو کە وەکیلی شێخی حسام الدین بوو، رحمە الله.

ئەم زاتە ئەو شەوە گەلێ خزمەتی کردین، خودا جەزای بداتەوە، بۆ سبەینێ بەرەو هەڵەبجە ڕۆیشتین، بۆ سەعات چواری پاش نیوەڕۆ گەیشتینە هەڵەبجە لە مزگەوتی محمد پاشادا بەمیوانی ئارامان گرت.

ئەم ڕۆژە زەمانی مرحوم شێخ عبداللطیف کوڕی شێخ محمدی قەرەداغی بو، بەعزێ طلبەی لە خزمەتا بو، یەکێ لەوان ملا محمدی پاوەیی بو، کە وارد بوین زۆر ماندو بوین، لەبەر هەیوانی مزگەوت دانیشتین، بە شەکر و چایی خۆمان چامان لێنا، کاتێ شێخ عبداللطیف تەشریفی هاتە مزگەوت، وەچاوی کەوت پێمان کە خۆمان چامان لێناوە، گەلێ لە طلبەکان عاجز بو، کە بۆچی ئەوان نەهاتون بەدەممانەوە، سوێندی لێ خواردین ئەبێ ئەو ڕۆژ و شەوە میوانی ئەوبین، بەڕاستی گەلێ دڵخۆشی داینەوە، خزمەتی کردین، تا سبەینێ لەخزمەتیا بوین.

بۆ سبەینێ ڕۆیشتی بۆ مدرسەی (عەبابەیلێ) لەو ڕۆژا مامۆستا مەلا عبداللە ی شێخ قادر مدرس بو گەلێ طلبە لە مدرەسەدا بون، جێگەی طلبەی زیادە نەبو، شەوێ لە عەبابەیلێ ماینەوە، بۆ سبەینێ لە پشتی عەبابەیلێوە بەرێگەی کێوی شنروێدا ڕۆیشتین بۆدێ ی تەوێڵە، لە ڕێگەدا لەدێ ی بەڵخە لەباخێکا دانیشتین اسراحەتمان کرد، ماڵا بەعزێ فەریکە توی بۆ هێنایین لەگەڵ کاسەیێ دۆی سارد و خەستا، توو دۆیێکمان خوارد زۆر بەلەزەت بو، جا ڕێکەوتین بۆ نیوەڕۆ گەیشتینە (خانەقای تەوێڵە).

لەوکاتا خانەقا پڕبوو لە خەڵکی موکریان، وەضعی عالەم لەبەر شەڕی عالەمی زۆر پەرێشان بوو، تەوێڵە مدرەسەی تیانەبو، جا لەبەر ئەمە لە تەوێڵە دەرچوین بۆ هەورامانی ئەودیو بۆ خانەقای (دوڕوو) بۆ مدرسەی مرحوم شێخ علاءالدین، کە لەو ڕۆژا سید حسین طائر بوغەیی لەوێ مدرس بو.

بەرێگەی (تەتە)دا چوینە دەشتی (هەوش و بەدرانی) کە زۆر شوێنێکی بەصەفا و خۆشە، لەوکاتا حاجی شێخ عارفی سەقزی کوڕی حاجی شێخ مصطفی بە مهاجری ماڵی گەیشتبوە ئەو شوێنە، ئێمەش لامان دا ماڵی ئەوان قاوەڵتیمان کرد بە دەربەندی (کەلەوی) دا ڕاپەرین بۆ عصرێکی دێر گەیشتینە (خانەقای دوڕوو).

کە گەیشتینە ئەوێ تماشامان کرد مدرسە پڕە لە طلبە هاتن بەدەم مانەوە اکرامیان گرتین، بەخزمەتی شێخ گەیشتین، زیارەت مان کرد، ئەویش بەخێرهاتنی لێکردین، بەخزمەتی سید حسینی مدرس گەیشتین. بە کورتی ئەوەندە دڵمان خۆش بو ئازاری سەفەرەکەمان نەما. (ل/64).

وە بەهۆی زۆری طلبە و بونی مدرسی بەرزی زانای وەکو سید حسینی طائر بوغی مکریانیەوە زۆر بە سەربەستی و دڵ خۆشی دەسمان بە خوێندن کرد، مامۆستا ملا عبداللطیف لە خزمەتی مدرسا جمع الجوامع ی ئەخوێند، منیش لە خزمەتی مامۆستا مەلا عبداللطیف دا سیوطی –م ئەخوێند..

بەکورتی ماوەی دوو مانگ زۆر بەخۆشی ڕامان بوارد، لەو ماوەدا شێخی علاالدین زۆر دڵی سید حسینی ڕائەگرت، بە حورمەت تماشای ئەکرد.

(پاش کێشەیەك کە ڕوویدا)[1] سید حسین ئێوارە وەختێ بەتۆراوی لەدورو دەرچو ڕوی کردە هەورامان بۆ (تەوێڵە)

---

[1] کێشەکە بەدرێژی باسکراوە، کە لەنێوان سەید حسێن و وەکیل مەسرەفی شێخی عەلائەدین دا ڕوی داوە.. نەقڵم نەکردوە، بنواڕە: ل/65.

لەوێوە ڕۆیشتەوە بۆ (مكریان) مدرسە بێ مدرس مایەوە.

ئێمەش سەرگەردان بوین، مامۆستا مەلا عبداللطیف یش لەدووڕوە بەرەو بانە گەڕایەوە، من و چەند طلبەیی بەبێ كەس ماینەوە بەدڵ پەرێشانی.

وا ئەم وەختە ناوەڕاستی پایزە، منیش بۆ وەضعی خوشكەكانم زۆر پەرێشانم ئەوانیش لەگەڵ خەڵكی وولاَتا بە مهاجری هاتبون بۆ چەمی (ئەسكول و پیران)... لە هەواری (سەرشابكە) لەپشتی دەگاشێخانەوە كەپریان بەستوە، لەبەر ئەمە هەستام ڕۆیشتم بۆ ئەو شوێنانە بۆ لایان و فعلاً چاووم كەوت پێیان وەضعیان تاحدێ باش بو، بعزێ رزق و پارەیان بەدەستەوە مابو، پاش دوسێ رۆژ لەوێ گەڕامەوە بۆ دوروو، بەعزێ پارەم لەلایان هەبو مقداری دوصد قەرانم بۆ خەرجی خۆم هێنا لەگەڵ خۆما. تا من لەم سەفەرە هاتمەوە مەلا فیض‌الله ی طالش، كە مجازی ملا قادری صوفی بو (ل/65) لە شمیرانەوە بەرەو دورو هاتبو بە عەزمی ئەوە بڕواتەوە بۆ طالش كە گەیشتبوە دورو، شێخ ئەمری فەرمووبو لەوێ بمێنێتەوە، دەرز بە طلبەكان بفەرموێت تا مدرسێ ڕائەگرێ.

ئەم وەضعە تاحدێ دڵی ئێمەی خۆش كرد، طلبەكان دەستیان كرد بە دەرزخوێندن، منیش دەستم لە سیوطی هەڵگرت، دەستم كرد بە (إیساغوجی) لە علمی منطق. لەم كاتا ساڵ بو بە ساڵی (1336ك–1917ز)، دنیا رۆژ بەڕۆژ تاریك تر ئەبو رزق گران تر ئەبو، خەڵك لە هەمو شوێنێكەوە لەبەر بێرزقی ماڵی خۆیان بەجێ ئەهێشت ڕو بە هەورامان ئەهاتن، چونكی ئەم هەورامانە لە ئازاری جەنگ پارێزراوبو، كەمێ رزق لە قبیلی تو میوە كەمێ دەخلی تیا دەست ئەكەوت.

بەڕاستی لەم زستانا شێخی دورو خوادا جەزای بداتەوە گەلێ خزمەتی موسڵمانانی كرد، نانەواخانەی دانابو، بۆ هەموو ڕێبوارێ ئێوارەو بەیانی نان و چێشت بوو، بۆ میوانی تایبەتی

یاسای پێشوو بەرقەرار بو، بۆ هەموو طالبێك ڕۆژی هەشت نان چێشت بریار درابو، بەتەواوی دەست ئەكەوت، ئێمە ئازاری برسێتی مان چاو پێنەكەوت، بە مەعلوماتی من لەو پایز و زستانا مقداری حەفتاوبینج تەغاری دورو بەراتی دا بە وخانە وادانە لێقە وماوانە كە پەنایان پێ هێنا، بە پارە یش بەقەی ئیمكان مساعدەی ئەكردن.

یەكێ لەوانە باباشێخی كوڕی شیخ عبدالله ی بانەیی بوو بەهەژدە سەرخیزانی خۆیو ماڵی مام و برازایەوە هاتبونە (دە یمە) یەو ڕۆژێ تەشریفی هات بۆ دورو بەخزمەت شێخ گەیشت پاش بەخێرهاتن إكرام، عەرزی شێخی كرد ئێمەكتێب خانەیێكی گەورەمان هەیە بۆمان دەرچوە تقدیمی شێخی ئەكەم بۆ مەدرە سە، وە شێخ لطف بكا بمان ژێنێ بەم مەعنا قیمەتی كتێبەكان رزقمان بێ بدا.

شێخ فەرموی: سەید عاجز مەبە خواكەریمە.

پاش نان خواردن نیوەرۆ ئەمری فەرمو دوتەغارگەنم وزەڕات وەبیست تومان پارە وەعەبایێ وەجوتێ قۆندەرەیان تقدیمی بابا شێخ كرد، بەپیاوو وڵاخی خۆیەوە بۆی ڕەوانەكرد، وەفەرمووی كتێبخانەی خۆیشتان موبارەكی خۆتان بێ.

لە ئاخری ئەم زستانا پورم فاطمة وەفاتی كردبو، جا (رابعە)ی خوشكم لەبەر بێكەسی هات بۆ لام بۆ دوروو، منیش قضیەكەم عەرزی شێخ كرد، شێخ زۆر بەمیهرەبانی فەرموی: هاتنەكەی زۆر باش بوە، انسان لە تەنگانەدا لەماڵی باوكی خۆیا بژی عەینی سەعادەتە، رابعە بەخۆشی لەماڵی شێخ دا دانیشت لە بەهارا امینەی خوشكم ئەویش هات بۆ لام، لەگەڵ رابعە دا دامەزرا، ئەم نەوعە پیاوەتی شێخە لەگەڵ ئێمەدا كردی مەگەر خودا جەزای بداتەوە، لەلاییكەوە من بەخۆشی لە مدرسەكەدا ئەخوێنم، لەلایەكی ترەوە خوشكەكانیشم وەكو لەماڵی باوكیانا بن وەها ئەژیان، مع العلم باوكم مردیدێكی فدائی شێخ بو، خۆی وەصیەتی بۆ كردبوین كە هەر لە پەنای شێخ دابین، ئەو بەكارمان بێت، بالفعل وەها دەرچو.

پاش ماوەیێ شێخ ئەمری كرد رابعەم مارەكرد بۆ مەلا احمدی قارئ كە كوڕی رضاعی شێخ بوو، امنەیشم مارەكرد بۆ فقی موحەممەد كە مصرف وەكیلی اموراتی شێخ عثمانی كوڕی شێخ بوو، بەخۆشی دامەزران. (ل/66)

لە زستانی (1336ك–1917ز) گرانی گەیشتە پایەیێ مەنێ گەنم بەلیرەیێ زەرد دەست ئەکەوت، خەڵکی زۆر لە ڕێگەوبان و لاکۆڵانا مردن، گەلێ کەس لەکێوەکانا گیانیان دەرئەچو دڕندە گۆشتەکەی ئەخواردن، برا لەبرای نەدەپرسی، بەڵکو پەنا بەخودا باوك و دایك بیری ئەولادیان لەلا نەمابو...

بگەڕێینەوە سەر باسی مدرسە، لە بەهاری(1336ك) مامۆستا مەلا فیض‌الله ی طالشی ڕۆیشتەوە بۆ وولاتی خۆی، جا مامۆستا مەلا عارف امامی خانەقا، ئەو بو بە مامۆستای طلبە منیش لە منطق خوێندن دەستم هەڵگرت، هاتمەوە سەر خوێندنی سیوطی، ئەوەی مابو خوێندم تا نزیکی باسی (صرف)ەکەی، قضاءً مامۆستا مەلا عارف هەم ئەویش لە ئەوەڵی پایزا بەو نەخۆشیە کە باسم کرد[1] وەفاتی کرد، رحمە الله وطاب ثراه...(ل/67)

پاش وەفاتی مامۆستا مەلا عارف لە اخری پایزا لە برجی قوس دا شێخ ناردی بەشوێنی جنابی ملا سید محمد کوڕی سید امین گیزملی کە لە سنەدا لە خزمەتی مەلا حمەرشید بەگ مدرسی مزگەوتی (دار الاحسان)دا لە سنە اجازەی وەرگرتبو، هات بۆدوروو کردی بە مدرس لە خانەقای دوروودا...

جا لە خزمەتی مامۆستا سید محمدا ئەوەی لە سیوطی مابو تەواوم کرد، دەستم کرد بە رسالەی (رشدیە) لە علمی منطق دا کە کتێبێکی جوانە تالیفی مەلا محمد رشیدی مدرسی دار الاحسان بوو، پاش تەواوکردنی ئەم کتێبە دەستم کرد بە (فناری) لەپاش فناری دەستم کرد بە عبدالله یەزدی، خوێندنەکەم ڕەونەقێکی تازەی وەرگرت...(ل/68)(2[2])

بۆ ساڵی (1338ك–1919ز) مرحوم شێخ نورالدین، کوڕی مرحوم شێخ نجم الدین وەفاتی کرد، مرحوم مەولانا مەلا عبدالقادری مدرسی بیارەیش متوفی بو، بیارە بێ خاوەن مایەوە، جا شێخی بیارە یانی شێخ علاالدین لە ئاخری فەصلی بەهاری 1338 لەدورو گوێزایەوە بۆ بیارە گەلی هەورامانی ئەودیو، یانی دیوی شارەزور پێشوازیان لێکرد، مصطفی بەگی کوڕی جعفر سلطان بە امری باوکی هات بەپیرییەوە، لە خانەقای بیارە دامەزرا، لە هەمو لایێکەوە مرید و منسوب لە خواص و عوام ڕویان کردەوە خانەقای بیارە.(ل/70)

وە لەپاش ئەوە شێخ لە بیارە دامەزرا، مدرسەی دورو هەرچەند هەر ئاوەدان بو، مرحوم مامۆستا سید محمد لەویا بە مدرس مابووەوە، بەڵام تقریبا چۆڵ بو، ئەو خۆشیەی نەما، لەبەر ئەمە منیش قەرارم دا بڕۆم بەو دیوا بۆ دەوری بیارە.

مع العلم من لەم بەینا زۆر استفادەم لە مامۆستا سید محمد کرد، عبدالله یزدی رسالەی ئادابی منظومة گەلەنبەوی ئاداب و عصام الدینی استعارە رشدیە و فناری بعزێ لە شەرح منهج رسالەی حسیبی فارسی و تشریح الأفلاك ئەمانەم هەمو بە دەرز خوێند، گەلێ لەمانەم لەبەر بو، لە خوێندنا چاوم تا حدێ کرایەوە...(ل/71)

لەم ماوەدا کەلەدوروداا لەخزمەتی مامۆسادا ئەمخویند بەرێکەوت چەن سەفەرێکی خۆش

کەوتە بەرم، یەکەم لەبەهاری ساڵی(1306ك–1888ز) لە اخری گرانیەکەدا لەدورەوە رۆیشتم بو(دەرەتفێ)بوو کڕینی گەلەنبەوی شەرح: لەم سەفەرا رویشتمە چور شەوێ لەوێ بوم، شەوێ لە(نێ) وەشەوێ لەدەرەتفێ بووم، کە گەرامەوە لە ڕێگەدا لەلای باخی تەرخانئاوا لەم دیوی بەئیلەوە گەیشتم بە مەرحوم محمد صالح بەگی کوری فەتاح بەگ، ئەم زاتە سوێندی خوارد لێم ئەبێ من سوار ئەسپەکەی ئەوبم ئەو بە پیادە لە پێشمەوە بڕوا، هەرچەند حەولمدا چارم نەکرد، بالفعل بەو شێوە لەگەڵیا هاتمەوە تاماڵەوە وەشەو لەسەربانی ماڵی حەمە سعید بەگی برایا نوستم، لەبەرەبەیانا بەم دەنگە خەبەرم بووەوە یەکێ ئەیووت: (إن أشرف خلق الله نور) مع العلم کەچاوم کردەوە نەکەس دیاربوو نەبانگیش درابوو، ئەم روداوە زۆردڵی روناك کردمەوە ،وەبەحاڵی إنشراحەوە هەستام نوێژی سبەینێم کرد وەلە پاش بەرقلیان وەچاخواردن

[1] لە ئەوەڵی ساڵی 1337ك لە نەخۆشییێکی وەکو ئەنفلۆنزەی ئێستە پەیدابو، گەلێ عالەم بەم ناساغیە مردن، دەوری دومانگ ئەم نەخۆشیە دەوامی کرد. ل/67، من ئەمەم پێشتر نەقڵ نەکردوە لەبەر درێژی.

[2] لە (ل/69–70) مامۆستای مودەڕریس باسی گوندی دورو دەکات جوگرافیا و ئاوەکانی و جۆری گوڵەکانی و کێوەکانی چواردەوری و چۆنیەتی کڕینی لەلایەن شێخی علاوالدین ەوە و خۆش ڕابواردنی قوتابیان تێیدا.

گەڕامەوە بۆ دوڕووە.

سەفەری دووەم: لەساڵی 1337ك– دا لە خزمەتی مامۆسا سید محمد شێخ عثمانی کوڕی شێخ گەڵێ پیاو مناسب قەرەباڵغ لە ڕێگەی کۆساڵان و ژیوارەوە هاتین بۆ هەورامانی ڕوی شارەزور بۆ دێی گوڵپ بۆ ئەوەی کچی شێخ صادقی گوڵپ خاتون حبیبە ناو بگوازینەوە بۆ شێخ مەولانای کوڕی شێخ.

لەم سەفەرا مەرحوم مەلا أمین ی جفاری مەشهورمان لەگەڵا بو، شەوێ لە ژیوار شەوێ لە نوێن بوین، بەلای دێی کەلجی دا سەرکەوتین، وەلە پشتی دێی هەجیجەوە داپەڕین بۆ چەمی هەجیج، بەڕاستی چونکی مەوسیمی بەهار (بو) ئەم سەفەرە زۆر بە صەفا بوو.

کە گەیشتینە سەر کێوی پشتی هەجیج مەلا أمین بانگی کرد: خەڵکە بێدەنگ بن بزانین ئەوە چی ئەڵێن، ئێمە هەمو داچڵەکاین، لامان کردەوە، پرسیمان چیە ؟! وتی ئەوە نیە کە مەلائکەکانی ئاسمان ئەڵێن (سبوح قدوس ربنا ورب الملائکه والروح) یانی شوێنەکە ئەوەندە بەرزە سەری داوە لە ئاسمان، کە لەو کێوە داپەڕین گەیشتینە شوێنێکی زۆر سەخت و نابار مەشهورە بە (چنگە ڕنە) یانی ئینسان دەست نەنێتە عەرز ناتوانێ داپەڕێ، مەلا ئەمین پرسی ئەمە کوێیە، وتیان لابەلای چنگەڕنە، وتی ئەم شوێنە قنگەڕنەیە نەك چنگەڕنە کە گەیشتینە چەم هەم مەلا ئەمین بانگی کرد بێ دەنگ بن دەنگی مەلائکەی عەزابی جهنم بێت، (ل/71) یانی ئەوەندە قوڵە نزیکی ژێر زەوی بوەتەوە کە وەکو مەشهورە دۆزەخ لە ژێر عەرزایە.

بە کورتی گەیشتینە باخەکانی خواری هەجیجەوە لەویا مەلا محمد رەشیدی هەجیجی لەوێ بوو، شەو لەوێ نانمان خوارد وەرێکەوتین بۆ دێی (نۆدشە) شەو لە نۆدشە بوین، بۆ سبەینێ هاتین بۆ دێی تەوێڵە شەوێ لەماڵی محمد رشید ئاغای کوڕی سعید ئاغای خاڵۆی شێخ بوین، سبەینێ زیارەتی مەرەدی سراج الدین و بهاء‌الدین مان کرد، جارێکەوتین بۆ بیارە، وەشەوێ لە بیارە بوین، زیارەتی مەرقەدی ضیاء الدین نجم الدین زیارەتی مەحاسنی شەریفەمان کرد.

وە زیارەتی مەولانا مەلا عبد القادر مان کرد زۆر إکرامی شێخ عثمان و سید محمدی گرت، وەمن دەستم زیارەت کرد دوعای توفیقی بۆ کردم، بۆ سبەینێ ڕۆیشتین بۆ گوڵپ، شەوێ دوو شەو لەوێ بوین، جا بوکیان سوار کرد، ئەمجار بە ڕێگەی سەرگەتا بە کێوی کەماجارا هاتینە سەر بە ڕوی (قەڵاخانی) و (هەوش و بەدرانی) دا، وەشەو لە (دەرەکێ) لەماڵی أسعد بەگی کوڕی بورزۆ بەگ بوین، بۆ سبەینێ بە ڕێگەی دەربەند، کە لەوێدا ڕۆیشتین بۆ دوڕوە نزیکی عەصر گەیشتینە بەرابەری دوڕو، تماشامان کرد سوارە مەشغوڵی ڕمبازین، وەشێخ نظام الدین برای شێخ کە زۆر سوارچاك بووهات بە پیرمانەوە، لە عەینی وەختا گەلەبەکانی خانەقایش پاشایان دروست کردبو گەلێ سەیر و صەفامان لەو کاتا چاو پێکەوت.

سەفەری سێهەم: لە ئاخری بەهاری (1338ك–1919ز) لە زەمانی حوکمداری شریف الدوله عصای ( ) ناردبوو بە خەلات بۆ شێخ، ئەمرێ لە سنەوە هاتبو کە شێخ بڕوا بۆ سنە ئەو خەلاتە وەربگرێ، بەلام شێخ وای بە مەصلەحەت زانی کە سید محمدی مودەڕڕیس، وەشێخ عیمانی کوڕی، وەحاجی میرزا رحمت الله ی طالش بنێرێ بۆ وەرگرتنی، بالفعل ئەمانە ڕێکەوتن، منیش لە خزمەت مامۆسا سید محمدا ڕێکەوتم، لەم سەفەرا شەوێ لە سور کەوول، وەشەوێ لە (شوێشە) بوین، بۆ سبەینێ ڕۆیشتین بۆ سنە تانزیکی دێی (کەمێز)، دەوری دووصەد سوارێ لە أعیان و علماو مەنسوبین هاتن بە إستقبالی شێخ عیمانەوە، وەڕۆیشتین لە مزگەوتی مەلا محمد ی کوڕی مەلا عارف ی کوڕی مەلای نودشە، کە عائدی ماڵی حاجی معتمد بو دابەزین.

ئەم ورودی ئێمە تصادفی ئەوەڵی ڕەمەزانی کرد، چواردە ڕۆژ لەوێ ماینەوە، حەفلەی وەرگرتنی (عصا) بەسرا، لەم حەفلەدا ناطقی لەسەر ئایەتی (هل یستوی الذین یعلمون والذین لایعلمون) بە تەشریفی علماو زانا و ڕۆحیانیان دا گەلێ قسەی جوانی کرد، جا شەربەت خۆری کرا، لەم مەجلیسا بە خزمەتی مەرحوم مەلا عبد الله ی موفتی وشەیی وەسید نجمالدین

كوڕی سید عبدالحكیم هەمرولەیی گەڵ علمای بەرز گەیشتم، لەم سەفەرا شەوێ مەدعو بوین لە ماڵی حاجی معتمدا، میرزا عبد الله خان بەعزێ پرسیاری عیلمی لە من كرد، جوابم دایەوە، لە بیستنی ئەم سوال و جوابە حاجی معتمد زۆر مەسرور بوبو، كاتێ ئەهات بۆ مزگەوت بۆ چاو پێكەوتنی شێخ عثمان ئەی پرسی (ئاغەی مەللای محقق لە كوێیە) بەم عنوانە خەبەری منی ئەپرسی میهرەبانی دەرئەبڕی. (ل/72)

لەو سەرەوە كە هاتینەوە شەوێ لە دێی (كەرچو) شەوێ لەدێی (نجنی) لە خواری دێی (ئەویهەنگ)ەوە بوین، بۆ شەوی سێهەم گەیشتینەوە دوروە.

سەفەری چوارەم: لەم ساڵا لە زستانا لە خزمەتی شێخ دا ڕۆیشتم بۆ دێی (سورەتو)...

سەفەری پێنجەم: خۆم لەگەڵ بەعزێ قوتابی ڕەفیقما چەن ڕۆژێ بۆ ڕابواردن ڕۆیشتین بۆ ژاوەرۆ، وەخت پایز بو، هەمو نەوعە میوەیێ وەكو قۆخ و هەرمێ و هەنار، وەكەمێ ترێ مابو، لەم سەفەرا كە گەڕاینەوە لە چەمی (بوری دەر)ا تاقە دانەیێ (بەهێ)مان بەر دارێكەوە چاوكرد، من بروم تێگرت داكەوت، كەچوم بەهێكە دەربێنم دارێكم بۆ درێژ كرد بە هێیەتر دەركەوت، تەكرار بەهێی تر دەركەوت هەتا صدو چل دانە بەیمان لەو ناو بێشەو باخە دەركرد كە إعراضیان لێنابو، بەخۆشی و ڕابواردن هاتینەوە...

بڕۆینەوە سەر مەقسود، پاش ماوەیێ لە دامەزرانی شێخ لە بیارە لە ڕۆژی سێشەنبە (7)ی مانگی ذی القعدة لە ساڵی (1338ك-1919ز) لەگەڵ سید فرج ی عەربەتی دا كە ئەویش لە طلبە ی علم بو، دورومان بەجێهێشت، ڕۆیشتین بۆ بیارە، بۆ شەو گەیشتینە بیارە، بە خزمەتی شێخ گەیشتین، بەڵام لەبەر ئەوە كە لەو كاتا لەبیارەدا مدرسە نەبو، شێخ نامەی بۆ نوسین بۆ خزمەتی مامۆستا مەلا حمەسعیدی مدرسی (عەبابەیلی) بالفعل ڕۆیشتین بۆ ئەوێ دامەزراین، من دەرسی گەلەنبەوی بورهانم ئەخوێند لە ئەوەلیەوە، پاش ئەوە كە چەند دەرسێكم لێ خوێند گەیشتم بە باسی (نسب ی اربعە)، مامۆسا مەلا حمەسعید سەفەری شاری سنەی كەوتە بەر ڕۆیشت، تا ئەو لەو سەفەرە هاتەوە من بۆ دەرس ئەڕۆیشتمە هەڵەبجە لە خزمەتی شێخ بابا رسول ی بیدەنی كە لەو دەما میوانی ماڵی شێخ عبداللطیف بو، دوازدە دەرزم لەگەلەنبەوی خوێند... (ل/73)

تماشام ئەكرد وەضعی خوێندنمان لە عەبابەیلێ باش نیە، چونكی دەرزمان ئەفەوتا، لەبەر ئەمە لەگەڵ سید فەرەج دا لە سێ شەنبەی حەوتی مانگی محرمی (1339ك1920ز) گەڕامەوە بۆ هەورامانی ئەودیو، سید فرج لەدێی (ئەلمانە) لەخزمەتی باباشێخ دامەزرا منیش ڕۆیشتمەوە بۆ دوروە. لەخزمەتی مامۆستا سید محمدا دامەزرامەوە، من لەماوەی پایز و زستان و بەهارا لە خانەقای دوروە گەلەنبەوی بورهانم خوێند.

وە لە هاوینی ساڵی (1339ك-1920ز) ڕۆژی شەمەی بیست هەمی مانگی شەوال لە خانەقای دوروە ڕۆیشتم بۆ مدرسەی (بالك) بۆ خزمەتی مەلا محمودی جوانڕۆیی، لەوێ دەستم كرد بە شرحی عقایدی ملا سعد گەیاندمە باسی (تكوین) لە اخری صفاتی ذاتیەدا، فرائضی منظومەی شێخ معروفی نودێشم لەخزمەتیا تەواوكرد.

لەم ماوەدا شێخی بیارە هات بۆ مەریوان...(ل/74) لەم سەفەرا لەو سەرەوە شێخ تشریفی هێنا بۆ (بالك) ئێمەش تا نزیكی بەرقەڵا، لەگەڵ اشراف و پیاو مناسبی دێ، مامۆستا مەلا محمود استقبالمان كرد، كە تشریفی هاتە بالك شەوێ لە بالك مایەوە سبەینێ تشریفی ڕۆیشت بۆ چور، ئێمەش هەموو لایێ تا چور بۆ ڕەوانەكردنی ڕۆیشتین، لەم ماوەدا شێخ فەرموی بە من كە ملا احمدی ڕەش لەبیارەیە ئەمەوێ بیكەم بە مدرسی خانەقای بیارە، ئەگەر مەیلت هەیە تۆیش بێرەوە بۆ بیارە بۆ خوێندن، منیش لەسەر ئەم ئەمری شێخە، ڕۆژی جەژنی قوربان لە (1339ك) لەدێی بالك ەوە گوێزامەوە بۆ بیارە، لە بیارەدا لە خزمەتی مامۆستا مەلا احمدی ڕەش دا بە فەقێتی دامەزرام.

لەماوەی سێ مانگا لە خزمەتی مامۆستا مەلا ئەحمدا شرحی عقایدم تەواوكرد، عقیدە كوردییەكەی مەولەوی‌م بە دەرز خوێند. دەستم كرد بە مختصری مطول، گەیاندمە سەر بابی احوالی مسند إلیە، لەم مەدەدا شێخ توفیقی پشتەیی كوڕی

شێخ عبدالرحمن ئەویش لە بیارەدا لە خزمەتی مامۆستا شێخ حیدرا، دەرزی کافیەی ئەخوێند، من لەگەڵیا خەریك ئەبوم تا باش ڕەوانی ئەکرد.

مامۆستا مەلا احمد لە بیارەدا زۆر پەرێشان بو مەترسی بو لە بەعزێ دەستەو بەستەی مەلا حسین کە ئازاری بدەن، هەرچەند شێخ دڵ خۆشی ئەدایەوە سودی نەبو، لە ئەنجاما ئیزنی وەرگرت لەشێخ، کەوتە ڕێ بۆ شاری سلێمانی، منیش ناچار لە خزمەتیا ڕێکەوتم، مەلا عەلی مەولاناوایی کە ئێستە مەلای (فقێ جنە)یە[1] ئەویش مان لەگەڵا هات بۆ سلێمانی بۆ ئێوارە بەزەحمەت گەیشتینە دێی (مووان) چونکی لەو ڕۆژا لەخەتی سید صادقەوە ئوتومبێل نەبو، ئێوارە وەختێ درەنگ گەیشتینە ناو دێ، بوین بە میوانی امامی ئەو دێ کە ناوی مەلا کریم بو، خەڵکی ئەو ژورە بو، تماشام کرد مەشغولی جەژنی مولودە، نان و چێشتێکی زۆری دروست کردوە، ئێمەش ئەو شەو مەولودنامەکەمان بۆ خوێندنەوە، بە زەوق و شەوقێکی باش جەژنەکەمان تەواوکرد.

سبەینێ ڕێکەوتین بۆ ئێوارە گەیشتینە شاری سلێمانی لە خانەقای حەزرەتی (مەولانا خالد) (قدس الله سره) کە لەو سەردەما مامۆستا شێخ عمری ابن القرداغی مدرسی ئەوێ بو بە میوانی دانیشتین، پاش دوسێ ڕۆژ مامۆستا شێخ عمر زۆر میهرەبانی لەگەڵ منا کرد، بەصورەتی فەقێتی لەخزمەتیا دامەزرام، مامۆستا مەلا ئەحمەدیش لەسەر توسطی مامۆستا شێخ عمر رحمه الله بو بە مدرسی (گەڵاڵە) لە ناحیەی ماوەت... (ل/75)[2]

لەساڵی 1340ك-1921ز دا کە دامەزرام لە خزمەتی مرحوم مامۆستا شێخ عمر رحمه الله تعالی، بەهۆی کۆشش و ڕەغبەتی ئەوا لە خوێندن و کتابت و اشتغال بە علم ئافاقێکی تر لەبەرچاومانا کرایەوە، ماوەیێ هەر مەشغولی خوێندنی مختصر بوم. پاش ئەوە کتێبی (أقصی الأماني) کە تالیفی حفیدی سعدی تفتازانییە مامۆستا شێخ عمر حاشیەی لەسەر کردوە، بە حاشیەکانەوە نوسیمەوە بە دەرس خوێندم، جا دەستم کرد بە خوێندنی ریاضیات ترشیح الأفلاك و رسالة حسابی (ل/77) بهاء الدین عاملي،وە اسطرلاب تالیفی عاملي بعضی لە ربعی مجیب م بەدەرز خوێند، ئەم کتێبانە هەموو مُدوّەنی مامۆستا شێخ عمریان لەسەرە، پاش ئەمانە تقریب المرام شرحی تهذیب الکلام بە حاشیەی شێخ، حاشیەی مەلای پێنجوێنەوە نوسیمەوە، ماوەی هەشت مانگ مەشغوڵی بوم خوێندم، کتێبی (جمع الجوامع) م بە خط لەگەڵ مدونی مامۆستا شێخ عمرا نوسیەوە، خوێندم، گەلێ منهج تحفەم بە دەرز خوێند، بەدەم ئەمانەوە فریدەی جلالی سیوطیم نوسیەوە، سماعم کرد، گەلێ إستفادەی زیادەم لەشێخ کرد گەلێ میهرەبانی و لطفی لەگەڵ ما بو خودا پایەی بەرز بکا.

بۆ یاداشت[3]

لەوکاتا گەیشتمە سەر باسی (إلهیات) لە تقریب المرام وەضعی سلێمانی تێکچوو، لەبەر ئەوە لەو چەرخا شێخ محمودی حفید زادە کرابو بە سەرۆك و فەرمانڕەوای ئەو وڵاتە، میانەی لەگەڵ حکومەتی عێراقدا تێکچو، شاری سلێمانی کەوتە بەر (بۆمباباران) خەڵکی شار وڵاتەکەیان چۆڵ کرد، جا من و مەلا عبدالقادری خۆشناوی (بالیسانی) بەیەکەوە ڕۆیشتین بۆ (عەبابەیلێ) و لە خزمەتی مامۆستا حمە سعیدا دانیشتین، من دەستم کرد بە (لب الأصول) سێ مانگ لە هاوینا لەوێ مامەوە هەتا وەضعي شار باش بوو، جا گەڕاینەوە بۆ شار لە خانەقادا دانیشتینەوە ئەو مقدارە کەمابو لە تقریب المرام تەواوم کرد، پاش ئەو کتێبە حاشیەی (لاری)م خوێند.

لەم ماوەدا لە سلێمانی ئەو مستعدانە کە بەیەکەوە لە خزمەتی شێخ دا ئەمان خوێند ئەمانە بون:

1 ئەم نوسراوە لە شەستەکاندا مامۆستای مدرس نوسیویەتی و ئەوکاتە مەلا عەلی لە (فقی جنە) بووە.

2 لێرەدا مامۆستای مدرس بەدرێژی باسی ژیاننامەی (مەلا احمدی ڕەش) دەکات، بنواڕە ل/75-77.

3 ئەم سەرباسە هی مامۆستای مدرسە، بنواڕە ل/78، بەڵام جیای نەکردوەتەوە بەم چەشنە نوسیویەتی: (بۆ یاداشت: لەوکاتا..).

1-سيد عبدالحكيم.. 2-مەلا حسينی كوڕی عبدالله ی خسرو چاوەش خاڵۆزای شێخ تاج الدين خەڵكی دێی (گوڵپ)..
3-مەلا حممد امين ئەسپەرێزی هەورامی.. 4-مەلا يحيی كوڕی مەلا محمودی كوی حاجی مەلا سلامی بانەيی.. (ل/78)
5- مەلا عنايت الله.. 6- شێخ محمدی خاڵ..[1]

ئیجازە وەرگرتنی مامۆستای مودەڕڕیس و نەرگسەجار

من خۆم لەپێش كاتی اجازە وەرگرتنم يەك دوو جار لە بيارە غيری بيارەدا ملاقاتی شێخ صديقی كوڕی شێخ معروفی نەرگسەجاريم كرد، بەيەكەوە ڕێكەوتين لەسەر ئەوە پاش اجازە وەرگرتن بڕۆم لە (نەرگسەجار) بە مدرس دابنيشم لەبەر چەند شت ئەم وەضعەم قبوڵ كرد:

يەكەم: نەرگسەجار لە زەمانێكی سابقەوە مدرسە بوە، كتێب خانەيێكی باشيان هەبوو.

دوهەم: شێخ صديق منسوبی شێخی بيارە بو، لەگەڵ منا هاو مەشرەب بو.

سێهەم: نزيكی بيارە بو، هەركاتێ بم ويستايێ بڕۆم بۆ زيارەتی شێخ لە بيارەدا بۆم ڕێ ئەكەوت.

چوارەم: ئەو بە وەەزعێكی وا دەعوەتی منی كرد كە بەيەكەوە وەكو برا بژين.

سەرەڕای ئەمانە شێخی بيارەش لەسەر ئەم وەضعە ڕاضی بو. تەرغيبی كردم بۆقبوڵی اقتراحی شێخ صديق، مامۆستا شێخ عمريش تصويبی ئەمەی فەرمو.

جا لەمانگی شعبان لە موسمی ئەوەڵی بەهاری تاريخی 1343ك-1924ز مامۆستا شێخ عمر رحمه الله بانگی كردم، فەرموی: كاتی ئەوە هاتووە إجازەی تدريس بدەم پێت، بڕۆی تدريس بكەی، انشاالله موفق ئەبی، بە تدريسی طلبة گەلێ تەرەقی ئەكەی.

جا بەدەستی خۆی اجازەنامەی بۆ نوسيمەوە لە بختياری منەوە لەوكاتا جەنابی مرحوم شێخ نجيبی قەرەداغی كە ئوستادی ئوستادم بو لە سلێمانيدا بو، جا جنابی شێخ نجيب و شێخ بابا علی و ملا حسينی پيسكەندی و شێخ معروف برای شێخ عمر گەلێ لە اهلی علم، مستعدی مزگەوتەكان حاضر بوون، شەربەتيان خواردەوە شێخ باباعلی اجازەنامەكەمی خوێندەوە، سيد بلالی خەڵكی (شابەدين) كە لە نەتەوەی مەلا موسای توكلی يە، هەستا مێزەرەكەی بەست بەسەرمەوە منيش يەكەيەكە دەستی مامۆستاكانم زيارەت كرد، هەموو دوعای توفيقيان بۆ كردم. لەم مجلسە پيرۆزە پڕ لە علمای كبار طلبەی علومە إجازەم وەرگرت جبە و عەمامەم بەبەرما كرد. (ل/79)[2].

جا پاش اجازە وەرگرتنم لە دوازدەهەمی مانگی شعبان دا لە ساڵی 1343ك لە شاری سلێمانيەوە ڕوو بە هەڵەبجە ڕێكەوتم بۆ نەرگسەجار ملا عبدالقادری خۆشناوی باليسانی كە لە مزگەوتی شێخ محمد بەرزنجی دا ئەی خوێند و قاضی ميری ئەخوێند، بە حسنی ظنی بەمن لەگەڵما هات.. (ل/93) بە قەسدی ئەوە لەلام بخوێنێ، هەروا مەلا محمدی كوڕی صوۆفی كريم بەگی مەريوانی خەڵكی (نێ) ئەويش هات ڕۆيشتين بۆ هەڵەبجە، لە هەڵەبجەدا لە مزگەوتی پاشا بوين بە (ميوان) جا ڕام سپارد تا لەدێی نەرگسەجارەوە، ملا امينی كوڕی دەروێش عبدالرحيم وولاغی سواری بۆ خۆم وولاغی سواری بۆ أسبابەكانم هێنا ڕۆيشتين بۆ (نەرگسەجاڕ) لەوێ شێخەكان ئەهلی دێ هاتن بە استقبالمانەوە، بۆ حورمەت دابەزيم، بە صفەتی مدرس امام لەدێ دامەزرام، دڵ خۆشييەكی زۆريان دامەوە بە نەوعێ كە ئەو شوێنەم بە ماڵی خۆم

[1] مامۆستای مدرس، هەر يەك لە مستعدەكانی هاوەڵی كورتەژيانێكيان بۆ دەنوسێ، تەنها شێخ محمدی خاڵ نەبێ، كە دەفەرموێ: لەمەولا باسی ئەكەم، بنواڕە ل/78-79. وەلێ من بەكورتی تەنها ناوەكانم نقلّ كردوە.

[2] ل/80 نامەيەكی شێخی عەلائەدينە، ل (81 ـ 83) ئیجازە نامەكەی مامۆستای مودەرريسە، بنواڕە پاشكۆی ئەم كتێبە، ل 84-92 باسی شێخ عمر ابن القرەداغی يە و دواتريش باسی سەفەرێكە كە مامۆستای مدرس پێش اجازە وەرگرتنی نەرگسەجاری بينيوە. ل/93.

ئەزانی..[1]، بەهۆی خزمەتی منسوبینی اطرافەوە رابواردنمان باش بو، طلبەكان لەلایەنماڵی شێخ صدیقەوە، ماڵی شێخ قادر شێخ احمدی مامی شێخ صدیقەوە خزمەت ئەكران.

وە منیش بەتایبەتی لەماڵی شێخ صدیقەوە خزمەتم ئەكرا، بەیانی و ئێوارە نانم بۆ ئەهات تا ماوەی چەند مانگێ بەم نەوعە رام بوارد، لەپاش ئەوە مەیلم لەسەر ئەوە بو كە ژن بێنم، خۆم جێگە و ڕێگەیێكی تایبەتیم ببێ لەم خصوصە استشارەم بە شێخی بیارە كرد، ئەویش فەرموی صبر بكە بەڵكو لەلاییێكەوە كەسێ هەڵكەوێ كچێكی باشی ببێ مارەی بكەی.(ل/95)

پاش ماوەیێ لەم پرسیار و راوێژكردنی منە بەشێخ، مەلا ئەحمەدی زاوام لە دورەوە هاتبوو بۆ بیارە بۆ خزمەتی شێخ، لەوێ باسی مەسئەلەی ژهێنانی بۆ من كردبو، قەراریان دابو كە خوشكی مەلا ئەحمەد مارەبكەن بۆم لەسەر ئەو قرارە شێخ بە خطی خۆی ئەم كاغەزەی بۆ من نوسی بۆ نەرگسەجار[2].

منیش پاش هاتنی نامەكە رۆیشتم بۆ بیارە، لەوێ لەبەر چەند دەلیلێ ئەم مطلبەم رفض كرد هاتمەوە بۆ نەرگسەجار.

لە هاوینی ساڵی 1344ك–1925زدا لە كاتێكا كە لە هەواری نەرگسەجارە كۆنا بوین، بیستم شێخی بیارە رۆیشتوە بۆ ئەوبەری سیروان لە نزیكی (پەلكژی)[3]دا كەپریان بۆ بەستوە.. منیش لەگەڵ فەقێكان بەعزمی زیارەت رۆیشتین بۆ خزمەتی شێخ بۆ ئێوارە گەیشتینە كانی كەوە، لەماڵی محمدی سان احمد میوان بوین، هەر ئەو شەوە، ولاغی سواری بۆ هێنام پیاوێ شارەزای لەگەڵ منا نارد هەتا گەیشتینە هەواری (پەلكژی) شەو لەوێ نوستین بۆ سبەینێ بە خزمەتی شێخ گەیشتین، بەڕاستی ئەم هەوارە زۆر خۆش و فێنك بو... (ل/96)[4].

ئێمەش لەبەر ئەوە قەرەباڵغ بوین كەپرێكیان بۆ بەستین، فەقێكان دەرزیان ئەخوێند مەشغول بوون، تقریبا حەفتەیێ لەوێ ماینەوە.

لەو ماوەدا مەلا عبداللە ی مەلای محمد بەگی حبیب اللە خان مەشهور بە امیر اسعد لە طرفی محمد بەگەوە بۆ بەعزێ ئیش هات بۆ خزمەتی شێخ، كە چاوی كەوت بەمن فەقێكان وا مەشغوڵی خوێندن و دەرزین، دڵی یێتە سەر ئەوە كچی خۆی بدا بەمن، ئەڕوا لەخزمەتی شێخ ئەم مەقسەدەی عەرز ئەكا، جا شێخ ناردی فەرموی مەلا عبداللە بە زمانی خۆی ئەڵا من طالبی ئەوەم كچێكم هەیە مارەی بكەم بۆ مەلا عبدالكریم، تۆ چی ئەڵێیت، منیش عەرزم كرد قوربان جارێ من ئەو كچەم نەدیوە، نازانم وەضعی چۆنە، شوێنەكەیشیان دورە لە نەرگسەجارەوە، جا ئەمری شێخە.

شێخ فەرموی: من وەضعی ئەزانم مناسبە، دوریش مانع نییە، بەڵكو باشترە لەنزیكی بۆ ئەم زەمانە، من مەیلم وایە مارەی بكەی، شێخ ئەمری فەرموو شەربەت خۆرییان كرد، مەلا حسینی كوڕی مرحوم مەلای گەورە لەوێ حازر بو، مەلا عبداللە كچەكەی بۆ مارەكردم، پاش ئەم وەضعە بە دوسێ رۆژ مەلا عەبدوڵڵا رۆیشتەوە، ئێمەش گەڕاینەوە بۆ نەرگسەجار لەسەر ئەم قەرارە كە تا پاییز ئەسبابی زەماوەند ئامادە بكەم، بنێرم بەشوێنی ژنا بۆم بێت.

وە فعلا هاتمەوە بۆ نەرگسەجار اسبابم رێكخست لە ئەوەلی پایزا شێخەكانی نەرگسەجار شێخ احمدی شێخ عبدالرحمن، شێخ علی شێخ عارف لەگەڵ چەند كەسێكا سوار بوون، لە ساداتی تاوەگۆزی نەتەوەی مەولەوی جەنابی سید محمودیشیان لەگەڵ خۆیانا بردبو (ل/99)، رۆیشتبون بۆ ماڵی كوێخا محمودی كوڕی كوێخا احمدی كوێخا یوسف لە (ئەشكی) لەوێوە چوبون بۆ (قالیچەكە) كە هەوارگەی زستانی محمد بەگی میر اسعد بو، لەوێوە عائلەكەیان بۆ

[1] لێرەدا (نامی) باسی شێخەكانی نەرگسەجار و قسەووتنێكی بە (ابوطالب) نوسەری حاشیەی سیوطی و خەوبینین پێیەوە دەگێڕێتەوە من نەقڵم نەكردوە. بنواڕە ل/94–95.

[2] نامەكەی شێخ لە ل/96.

[3] كانی و ئاوێكە لە نزیكی كێوی (كەرگەمل) لە پشتی دێی (مورتكە)ی سید كاك احمدەوە، بنواڕە ل/96.

[4] لە ل/97–98 چوار نامەی دەستخەتی شێخ عمر بن القرداغی.

گوێزامەوە بۆ نەرگسەجار، خودا جەزایان بداتەوە قەدرێ زەحمەتیان كێشابو بۆ من...

لە بەهاری 1345ك-1926زدا شێخ لە بیارەوە شێخ فاضلی كوڕی شێخ محمودی شێخ محمد صالحی (گۆپ تەپە)یی نارد بۆ لام بۆ خوێندن... ئەم شێخ فاضلە لەو رۆژا (عبداللە یەزدی) ئەخوێند انسانێكی زۆر خاوەن استعداد و قابلیەت وسیماجوان و خط خۆش دەنگ خۆش بو، گەلێ مرید و منسوبیان لەدێ (غولامی)دا هەبوو، هاتنی ئەو هەم بو بەهۆی رەغبەتی خەلك لە خزمەتی مدرەسەكەمانا... (ل/100)

لەسالی 1345ك دا لە پشتی خانوی شێخ صدیقەوە خانوێكیان پێدام، بەلام لەبەر ئەوە شوێنەكە كفایەتی نەدەكرد، لەبەردەمی ئەو خانوا سەكۆییێكم دروست كرد و هۆدیەیێكی باشم بۆ خۆم دروست كرد، بەلام گەلێ ئازاری دلم بو چونكی داری ئەم خانوە لەدێی (توەقوت) بران بە ئاوی تانجەڕۆدا هات تا نزیكە نەرگسەجار، لەویا مەلەوان دارەكەیان هێنا دەرەوە ئەوسا بە لۆس خەلكی نەرگسەجار هێنایان بۆ ناودێ، هەرچی قامیشی پێویست بو هەموی خەلكی شەكەرمەیدان مەمەشەیی بە ولاغی خۆیان بۆیان هێنام.

بەم نەوعە شوێنی سكونەت تەواو بو، هەم بەقەی پێویستی دۆ و رۆنی خۆمان، حەیوانی وردە وەكو بزن و مەڕ مانگا بەدەستم كەوت، قادری سلیم نیوەی جوانی ماینێكی پێدام بۆ سواری، ڕەشوەی دایە دەستم، بەكورتی لە خصوصی گوزەرانەوە لە هەمو بابەتێكەوە وضعم باش بوو، رۆژ بەڕۆژ خەلك زیاتر ئەیان ناسیم ئولفەتیان لەگەلما پەیدا ئەكرد بە نەوعێكی وەها پیاوێكی مورشد و مقتدی بە رعایەتی دل یان ئەكردم.

وە خەلكی شەك مەیدان مامەشەیی بەش پیرك قارەمانی هەموو وەك و مرید و منسوب رعایەتی دل یان ئەكردم، ئەوەی كە هۆی ئازاری دلم بو ئەوەبو بەهۆی گەرمی شوێنەكەوە، هەمو سالا چاووم ئەئێشا، بەناچاری ئەبو كاتی هاوین بڕۆیشتمایە بۆ بیارە، ماوەی چل رۆژێ لەوێ بمێنمەوە.

لەم خصوصەوە دلم ناڕەحەت بو لەلاییێكەوە وەضعی تدریس احترامی خۆم و طلبەكانم زۆر باش بو، لەلاییێكەوە گیرۆدەی چاوئێشە بوبوم هەمو سالێك جارێك و دوجار چاوم ئەییێشان، ترسم بو چاوم عەیب دار ببن.

بەهەر حال صەبرم كرد بە ئومێدی ئەوە خودا دەروویێ بكاتەوە لێم، لە شوێنی خۆما مەشغولی تدریس بوم، هەر لەم سالی 1345ك-1926ز دا لە شەوی جمعەی سێهەمی مانگی رجب المفردا (فاتح) لەدایك بو، لەوكاتا گەلێ طلبەی باش لەلام بون، یەكێ لەوان مەلا محمدی كوڕی دەروێش كریم كوڕی رحمانی قازی خزمی خۆم بو، كە لەو رۆژا نەم ئەزانی خزمایەتیمان هەیە...

وە لەم نەرگسەجارا وەكو تدریسم ئەكرد، جارجار لەكاتی فەراغەتا ئەو شەرحەی كە لە (صمدیە)م كردبو لە زەمانی فەقێتیما لە سلێمانیدا بە ناقسی مابووەوە لێم ئەنوسی لە ئەنجاما كەمێكی مابو لە زستانا رۆیشتم بۆ بیارە لەوێ ئەو مقدارەم تەواو كرد.

لە بەهاری سالی 1346ك-1927ز قصیدەییێكم لە مدحی حضرەتا صلی اللە علیە وسلم نوسی، هەروا لەلام مایەوە تا لەسالی 1355ك-1936زدا بە عنوانی (نور الصباح) لە چاپخانەی محمد امین عصری دا لە كركوكا چاپ كرا وللە الحمد... (ل/103).

لە موسمی هاوینا لە ئەوەلی سالی 1345ك-1926ز شێخ عبداللطیف قازی لە هەلەبجە نەخۆش كەوت، ئێمەیش لە نەرگسەجار بیستمان كە شێخی بیارە هاتووە بۆ عیادەی شێخ عبداللطیف، بە عەزمی عیادەی شێخ عبداللطیف زیارەتی شێخ رۆیشتین بۆ هەلەبجە دوو شەو لەوێ بوین، شێخ عبدالطیف زۆر ناساغ بو، بەلام لەبەر قەرەبالغی زۆر بە مصلحەتمان زانی بگەڕێینەوە بۆ نەرگسەجار و فعلا خواحافظیمان كرد هاتینەوە بۆ نەرگسەجار، بۆ سبەینێ لەپێش نیوەڕۆدا نوستم، لە خەوما یەكێ هات وتی شیطانی نمرود لەگەلّ ابراهیم عبداللطیف مجادلەی كرد، بەلام ابراهیم عبداللطیف غالب بو بەسەریا، كە خەبەرم بووەوە تێگەشتم كە شێخ عبداللطیف وەفاتی كردوە، فعلاً بۆ ئێوارە بیستمان ئەو رۆژە وەفاتی

كردوه، دوباره رۆیشتینه‌وه بۆ تعزیه فاتحه خوێندن. رحمه الله وطاب ثراه وجعل الجنة مأواه..

بۆ ساڵی دوایی كه تاریخ گه‌یشته 1346ك–1937ز له پایزا مرحوم مامۆستا مه‌لا حمه‌سعیدی عه‌بابه‌یلیٚ یش وه‌فاتی كرد، دوو رۆژ له‌پێش وه‌فاتیا هه‌ر ئه‌مه‌ی ئه‌خوێند (الله لطیف بعباده). مرحوم شێخ عبداللطیف له گۆڕستانی مه‌شهور به گولان له هه‌ڵه‌بجه دفن كراوه، مه‌رحوم مامۆستا مه‌لا محمد سعید له شمالی غه‌ربی مه‌رقه‌دی حضره‌تی اباعبیده به‌دوازده هه‌نگاو دفن كراوه. طاب ثراهم وجعل الله الفردوس مأواهم بفضله آمین.

دامه‌زرانی مامۆستای مودەڕڕیس له بیاره‌دا

بڕۆمه‌وه سه‌ر باسی خۆم، له ایام تشریقی ساڵی 1346ك له بیاره‌وه نامه‌یێكیان نوسی بو به شوێنما بۆ نه‌رگسه‌جار كه بڕۆم بۆ بیاره منیش رۆیشتم، كاتیٚ گه‌یشتمه بیاره حاڵییان كردم كه شێخی بیاره بڕیاری داوه: سید موحه‌ممه‌د مدرسی خانه‌قای دوروه بهێنیٚ بۆ بیاره بیكا به مدرس، منیش ڕه‌وانه بكا بۆ خانه‌قای دوروه، له‌ویٚ به مدرس دابنێشم، داوای موافقه‌یان لیٚكردم، منیش له‌به‌ر ئه‌و عوزری چاوئێشه‌و گه‌رمای نه‌رگسه‌جاره موافقه‌م كرد، له‌گه‌ڵ جنابی سید مظهر كاتبی شێخ كه ژن برای سید موحه‌ممه‌دی مدرس بو، له‌گه‌ڵ قه‌ره‌باڵغێكی زۆرا رۆیشتین بۆ دوروه تا ئه‌وان ماڵی سید محمد بگوێزنه‌وه بۆ بیاره، مینش له‌ویٚ دابنیشم، به‌و رێگه‌ی هه‌وراماندا زۆر به سه‌یران و صه‌فا و خۆشی ڕامان بوارد، به‌ڵام كه گه‌یشتینه دورووه حاڵیمان بو، به‌گزاده‌ی (ڕه‌زاد) له بیستنی نقلی سید محمد زۆر عاجز و ملول و په‌رێشانن، قه‌راریان دابو منعی ئه‌م نقله بكه‌ن، چونكه له‌و رۆژا بۆ گه‌ڵیٚ اموراتی حكومه‌تی هاتوچۆی شاری سنه به شێوه‌ی واجب پێویستیان به سید محمد هه‌بو، كه له وه‌زعه‌كه حاڵی بوین سه‌یید مظهرنامه‌یێكی نوسی بۆ خزمه‌تی شێخ بۆ بیاره، داوای ئه‌وه‌ی كردبو له‌شێخ كه ده‌ستور العمل مان بۆ بنوسێته‌وه ئێمه چی بكه‌ین، له‌پاش چه‌ند رۆژیٚ نامه‌ی شێخ هات، له نامه‌كه‌دا ئه‌مری فه‌رموو بو به‌من كه بگه‌ڕێمه‌وه بۆ بیاره..[2].. پاش گه‌یشتنی ئه‌م نامه من له دورووه ده‌رچوم هاتمه‌وه بۆ بیاره، پاش زیاره‌تی شێخ مانوحه‌سانه‌وه‌م شێخ بانگی كردم، مامۆستا مه‌لا بهاءالدینیش له خزمه‌تیا بو فه‌رموی ئه‌توانی له بیاره‌دا دانیشی تدریس بكه‌ی؟! ئیشاره‌ی كرد به‌وه ئایا ئه‌توانم به‌رامبه‌ر مخالفه به‌ربه‌ره‌كی معارضین خۆم بگرم، منیش عه‌رزم كرد ئه‌گه‌ر مه‌قسه‌دتان ته‌واناى تدریس بیٚ ئه‌وه‌نده بتوانم كۆشش ئه‌كه‌م، ئه‌گه‌ر مه‌به‌س مخالفاتی خه‌ڵك بیٚ (وعلى الله فلیتوكل المؤمنون) ئه‌كه‌م به‌سه‌رمه‌شقی خۆم. شێخ فه‌رمووی: مباره‌كه، تۆ له‌م تاریخه‌وه مدرسی بیاره‌ی، جا فه‌رموی: ئه‌ی بۆ معیشه‌ت هۆی گوزه‌رانت چی ئه‌ڵێیت؟! عه‌رزم كرد له‌م بابه‌ته‌وه هیچ ناڵێم شێخ خۆی وه‌كیل بیٚ هه‌ر نه‌وعه معیشه‌تیٚ ببیٚ من ئه‌ساچێنم. به‌م قسانه تعیینم ته‌واو بو، به‌ڵام شێخ فه‌رمووی[3] ئه‌م دوو سیٚ رۆژی كۆتایی مانگه بڕوا جا له غه‌ره‌ی محرمی 1347ك–1928ز پیاو ئه‌نێرم به‌شوێنی خانوه‌كه‌تا له نه‌رگسه‌جاڕه‌وه نقلی بكه‌ن بۆ بیاره.

واقعا له ئه‌وه‌ڵی محرمی ئه‌م تاریخه‌وه شێخ ناردی ماڵه‌كه‌یان گوێزامه‌وه بۆ بیاره، له‌ڕێوه كه هاتین له ماڵی (سه‌ربورج) خانوی شێخ صاحب و شێخ سیف الدین كوڕانی مرحوم شێخ نجم الدین دامه‌زراین والحمدلله. (ل/106)

پاش ئه‌وه ماڵه‌كه‌م گوێزراوه بۆ بیاره، دامه‌زرام، ئه‌م هه‌واڵه بلاوه بو به وولاتا، جا له هه‌مو لاییكه‌وه طلبه رویان كرده بیاره بۆ خوێندن به ماوه‌یێكی كه‌م بێجگه له‌و چه‌ند طلبه‌ی خۆمه كه له نه‌رگسه‌جاڕه‌وه هاتن بۆ بیاره، قه‌ره‌باڵغێكی زۆر له

[1] ل/105، نامەیەکی مەلا صالحی کۆزەپانکییە، بۆ مامۆستای مدرس و لەکۆتاییەکەی نوسراوە (مخلصکم الطالح الكۆزەپانكى صالح –المدرس بأربیل).

[2] نامەکە لە ل/106 دا چەسپ کراوە.

[3] لێرەدا پەراندێك لە دەستنوسەکەدا دەبینم کە بەم شێوە نوسراوە (بەڵام شێخ ئەم دو یٚ رۆژی ئاخری مانگە بڕوا...) بەپێویستم زانی ووشەی (فەرموی) بۆ زیاد بکەم.

طلبه لە مدرسەدا حاضربوون.

هۆکاری ڕەغبەتی فەقێیان لە بیارە

هۆکاری ڕەغبەتی تەڵەبە بۆ بیارە چەن شتێ بوو:

یەکەم: بیارە شوێنێکی مقدس و پیرۆز بو خەڵك بە ئومێدی بەرەکەت بەختیاری رویان ئەکردە ئەو شوێنە بەتایبەتی کە محاسنی شریفەی حضرەت ﷺ چەند تالا لە موی ڕیشی مبارەکی پێغەمبەرﷺ لەبیارەدا حاضر بون.

دوەم/ شێخی بیارە بە پەیڕەوی ئەسلافی خۆی زۆر ڕەغبەتی لە خزمەتکردنی تەلەبەدا هەبو، بەچاوی حورمەت تەماشای ئەکردن.

سێهەم/ لە لطفي خواوە شۆرەتی کۆشش وسعی من لەگەڵ تەلەبەدا بە وولاتەکەدا بڵاوبوبوەوە، بەراووردیان کرد کە فەقێ لەلای من زۆر استفادە ئەکا.

چوارەم/ تەلەبەکان غالبا مسنوبی شێخی بیارە بون، زۆر تالبی ئەوە بون کە لە نزیکی شێخدا دانیشن، چاویان لە شێخەوە بێ.

پێنجەم/ شوێنی بیارە زۆر شوێنێکی خۆش و ئاودار و باغ دارە، بەتایبەتی بۆ هاوین و بەهار، چەن مانگێ لە پایز وەکو بەهەشتی سەر عەرز وەهایە.

شەشەم/ لەبەر ئەوە کە هەموو ئەسبابی گوزەرانی فەقێکان تەنیا لەماڵی شێخەوە بو، ئازادبون لە حەول دان بۆ گوزەران ژیانی خۆیان.

حەوتەم/ بیارە بە نسبەتی باقی شوێنەکانی کوردستانەوە زۆر شوێنێکی ئیجتماعی بو، هەمیشە گەلێ لە علماو ادبا و متصوفین پیاوی مشرەب بەرزی تیابو.

جا معلومە شوێنی وەها هەمیشە خەڵك تالبی ئەبێ.

سەرەڕای ئەمانە هەمو لە ئەوەڵەوە شێخ اعلانی ئەوەی کرد هەتا مجال بێ لە خانەقا و مدرسەدا بسورت (لاردّ) تلبە قبوڵ ئەکا.

بەم هۆیانەوە بیارە وەها پربو لە تەڵەبە کە لە پاش مغرب بەسەربانی خانەقا و حەوش و دەوروبەری خانەقادا تەلەبە بە عادەتی کوردستان دەستیان بە دەورکردنەوە ئەکرد، ئەوبەرو ئەم بەری بیارە کە دوو کێوە دەنگی ئەدایەوە، بەڕاستی بە دامەزراندنی مدرسە لەسەر ئەم شێوە و شەکلە، بیارە خانقای بیارە سەر لەنوێ تازە بووەوە، نمونەیێکی جەمال و شێوە جوانەکەی زەمانی حضرەتی ضیاء الدین حضرەتی نجم الدین وجودی مبارەکی مەلای بیارەو مستعدەکانی نیشان ئەدا.

وە پاش دامەزرانم لەلایەن هەموو دۆست و برادەرێکەوە نامەی مبارەکبایم بۆ هات، بەڕاستی بۆ وجود و شخصیەتی منیش دنیایەکی نوێ و ئافاقێکی تازە کرایەوە، نیشاطی زیاد لە نیشاطی پێشوم بۆ پەیدا بو ولله الحمد علی ذلك. (ل/107)

وە پاش دامەزرانم لەسەر یاسای خۆم کە هەموو هەواڵێکی خۆمم ئەنوسی بۆ خزمەتی شێخ عمر اعلی الله مقامه، نامەییێکم بۆ نوسی باسی ئەمری شێخ، تعیینی خۆم لە بیارە نوسی بۆی، ئەویش گەلێ مسرور و دڵشاد بوبو. ئەم نامەیەی خوارەوەی بۆ نوسیبوم[1]:

بەنوسینی ئوستادم بۆ ئەم نامەیەو گەیشتنی بەدەستم زۆر شاد بوم، بەلام بەیاسای وەضعی ئینسان کە شەرم ئەکا لە شوێنی پیاوی گەورە، زۆر لەدڵما ئەم گرێ بو، کە نەبادا معنویاً مرحوم مەلای بیارە بەم دانیشتنی منە متأثر بێ. قضاءاً

[1] نامەکەی شێخ عمر ابن القرداغی لە ل/108 دا هەیە و مێژوی 27/محرم/ 1347ك لێدراوە.

شەوێ لەو بەینا لەخەوا ڕۆیشتمە دیواخانێكی زۆر بەحورمەت و جوان، كە تەماشام كرد ذاتێكی جوانی مێزەرەسەوز لە ژوری دیوەخانەكەدا دانیشتوە، لەوكاتا دوو فەقێی طالش هاتبون بۆ لام، مەلا اسد اللە و مەلا عارف ئەوانیش لەگەڵما بون، ئەو ذاتە كە پرسی لە فەقێ طاڵشی یەكان ئەم مەلایە كێیە؟ ئەوانیش عەرزیان كرد: ئەمە ناوی مەلا عبدالكریمـ‌ە، لەم بەینا شێخی بیارە كردویە بە مدرسی بیارە، كە ئەوان ئەم قسەیان عەرز كرد، ذاتی فەرموی: ئەی مبارەك بێ، مبارەك بێ، ڕۆڵە تا ئێستە نۆبەی ئێمەبو، جا نۆبەی تۆیە، هەستا لە دیوەخانەكە تەشریفی بردە دەرەوە.

كە لەم خەوە خەبەرم بوەوە، كەوتە دڵمەوە ئەو زاتە مرحوم مەولانا عبدالقادری بیارە بوەو ئەویش لە هاتنەكەی من مەسرورە... الحمدللە پاش ئەم خەوە ئەو مەراقەم نەما، بەڵكو قەرارم دا هەتا تاڵبێ زیاتر بێ دەرسێ زیاتر بێ، ئەوان احسانیان زۆرتر ئەبێ كەوابێ مسرور ئەبن. (ل/108).

پاش چەند ڕۆژێ لەبەر نزیك بونەوە لە خانەقا و مدرسە ماڵمان لەسەر بورج گوێزایەوە بۆ ئەوبەری خانقا، لە نەقسی خانوی شێخ دا هۆدەییێكیان پێداین، تیایا دانیشتین، بەسەرگەرمی مەشغوڵی تدریس بوم، دو فەقێی طالشیش وارد بون، مەلا اسداللە مەلا عارف، بەڕاستی دوو ئینسانی خاوەن استعداد و قابلیەت بون، دەستیان كرد بە مختصری مطول بەم وەضعە ڕامان بوارد تا چوار مانگ یانی كەوتینە مانگی جمادی الاولی، لەم مانگا منداڵەكانمان وەضعی حملیان بو، كوڕێكمان بو، ناومان نا (اسعد)، لەم وەختا شێخ تەشریفی ڕۆیشت بۆ شاوەیس و باوەیس بۆ سەر مەرەزە و وارداتی خانەقا.

لە ئەثەری ئەم وەضعی حملە عائلەكەم بەنەخۆشینەوە مایەوە، لە ئەوەڵی مانگی جمادی الثانیة وەفاتی كرد.

بەم كارەساتە دەرگای گەلێ مەینەت لەسەرم كرایەوە، لەلاییێكەوە من غەریب و بێكەس بوم، لەلایەكەوە (فاتح) تازە لەشیر بڕابوەوە، پێویستی بە خزمەت بو، مهم تر لەوە ئەم كوڕەیش كە تازە لەدایك بوە كەس نییە شیری پێبدا، بەهەرحاڵ دایەنم بۆ أسعد پەیداكرد، كاغذیشم نوسی بۆ ماڵی خەزورم كە خەسوم بێت بۆ بیارە، پاش دە پازدە ڕۆژێ خەسوم.. ژنی مەلا عبداللە كە ژنێكی زۆر صاڵحە و عاقڵە بو هات بۆ بیارە، تۆزێ باری دڵم سوك بو، لەم لایشەوە بەهۆی تعزیەنامەی شێخ مامۆستا شێخ عمرەوە كە صورەتیان ثبت كراوە[1] بەهۆی بعضێ برادەر و (ل/109) دۆستەوە، كە هاوغەم و هاوبیریم بون دڵم تۆزێ مەینەتی لەسەر هەڵگیرا، ڕوم كردەوە حاڵی طبیعی خۆم.

پاش چەند ڕۆژێ خەسوم.. فاتحی لەگەڵ خۆیا برد بۆ وڵاتی خۆیان، أسعد مان لەلای دایەنی (خورشیدە)ناو كە لەدێی (بنجۆی دڕە) دائەنیشت دامەزران، بەس خۆم مامەوە.. پاش ئەم وەضعە لەبەر بێعائیلەیی دڵم پەرێشان بوو، دەكەوتمە تەلاش بۆ ئەوە ژن بێنم، عائلەكەم خوشكێكی بو (جمیلە) ناو كچی مەلا عبداللە، كە قورئانی خوێندبو، مناسبی حاڵ بو بۆ منداڵەكانم، لەسەر قەراری داواكردنی ئەم ژنە لە ئاخری پایزا سەفەرێكم كرد بۆ (باوەجانی) بۆ ماڵی مەلا عبداللە. كە قسەكەم دەربڕی هەمو لاییێكیان قەبوڵیان كرد، ڕەغبەتیان بو لە ئیشەكەدا لەبەر خاتری منداڵەكان، بەڵام كوڕێكی مەلا عبداللە بو ناوی فتاح بو، ئەم كوڕە مەیلی نەبو عوزری ئەمەبو كە بیارە دورە لەوان، سیروان لەبەینایە، ئەیووت: وەكو چۆن ئەو خوشكەم مرد ئێمە فریای نەكەوتین، ئەمیش وای بەسەر دێت (ل/110).

پایزی ساڵی 1347ك–1928ز زۆر پەرێشان حاڵ بوم بە نەوعێ وەها كە مامۆستای گەورەم مامۆستا شێخ عمر نامەی تعزیەنامەی بۆ نوسیم، مەجالی دڵم ئەوەندە تەنگ بو، لەبیرم چووە تا جوابی نامەكەی بۆ بنوسم، تا تماشام كرد نامەییێكی دوهەمی هات بۆم..[2] داوای بەیانی حاڵ و وەضعی لێ كردبوم بۆی بنوسم، منیش بە مەعذەرەتەوە جوابی نامەكەم بۆ نوسییەوە، بەیانی ئەحواڵی خۆمم بۆ كرد، داوای دوعای خێرم لێ كرد، بەڵكو خوا لە لطفی خۆی فەرەج شادییێك بخاتە

---

[1] نامەكان لە ل/109 و 110 ثبت كراون.

[2] ئەم نامە لە ل/111 دا هاوپێچ كراوە.

دڵم، جا ئەم نامەیە هات بۆم[1]، الحمدالله پاش ئەمە حاڵم روی کردە باشی، لەگەڵ تەلەبەکان مشغوڵ ئەبوم، ئەو زستانە ڕابورد.

لە بەهارا بە ارشادی فقێ محمدی قەڵ بەزەیی کە دۆستی خۆم مریدی شێخی بیارە بو، ڕۆیشتین بۆ (کانی کەوە) لەشارەزور، خوازبێنی ئامینەی کچی شێخ عەلی خەڵکی شیوی قازیم لە شێخ محمدی برای کرد، إجابەیان کرد گەڕاینەوە بۆ بیارە تا لە هاوینی ساڵی 1348ك. دا گویزامەوە بۆ بیارە، پاش ئەوە دایەنەکەی أسعدی کوڕیشم هێنایە لای خۆمان، بەم وەضعە زۆر دڵم مرتاح بو، شێخ علی خەزورم کوڕی شێخ قادری کوڕی شێخ قادری کوڕی شێخ عثمان ی کوڕی شێخ عبداللطیف ی گەورەی کوڕی شێخ معروفی دەرقوڵەیە، شێخ احمدی باپیرەی مەلاییکی گەورە، خلیفەی شێخ بهاء الدین بوە، دایکی ئامینەی عائلەم (رضیة) ناوکچی شێخ عبدالرحمانی شیوی قازی بوە، ئامینە خاڵۆزای مامۆسا شێخ عمر بو، مامۆسا شێخ عمر پورزای ئامینە بو، چونکی خاتون خدیجە دایکی مامۆسا شێخ عمر خوشکی شێخ علی باوکی ئامینە بو، ئەم خزمایەتیە مناسبەیێکی (ل/111)[2] زیادەی پەیداکرد لە بەینی من و مامۆسا شێخ عمرا، طبعاً ئەویش بەم خزمایەتیە مەسرور بو، چونکی یەکیّ لە ئەولادە حەسەبیەکانی علاقەی مصاهرەی لەگەڵا پەیداکرد.

دوو بەسەرهاتی خۆش

(من جملە) پاش دامەزرانی شێخ بابا رسول لە عەبابەیلیّ و لەپاش دامەزرانی من لە بیارە دا لە ساڵی 1347ك–1928م، ئەم ذاتە لەگەڵ کۆمەڵی مەلاکانا هاتن بۆ بیارە، کاتێ ئێمە خەبەرمان زانی رۆیشتین بە ئیستقبالیانەوە لەنزیکی دەرگای (نانەواخانە) بەیەك گەیشتین، لەپێش ئەوا کە بە یەك بگەین شێخ بابا رسول هەردو دەستی بڵاوکردەوە تا گەیشت بە من، دەستی کردە ملم، فەرموی: مەلا کریم! لەگەڵ ئەوا ئەم مەقامە زۆر بەلای ئێمەوە بە حورمەتە، زیارەتی لەسەر ئێمە وەکو واجب وایە، من ئەم سەفەرە هەر بۆ لای تۆ مبارەك بادی تۆ کردوە، گەلیّ قسەی پیاوانەی وای کرد لەگەڵ منا، چەن ڕۆژ لە بیارە مانەوە جا ڕۆیشتنەوە، رۆژ بەڕۆژ وەضعی اجتماعی علمای هەڵەبجە چاتر ئەبو، محبت لەناوا زۆرتر ئەبو.

لە بەهاری ئاخری ساڵی 1347ك–1928م مامۆسای گەورەم لەسەر وەعدەی خۆی کە بڕیاری سەفەری بیارەی دابو، لەگەڵ کۆمەڵا لە علمای محترمین دا، وەکو شێخ بابا علی مدرس لە مزگەوتی خۆیانا شێخ عبدالکریمی احمد برندە، مەلا عزیزی پریس، شێخ رسولی تەکیەیی مدرس لە مزگەوتی جامعەی هەڵەبجە، شێخ بابارسول مدرسی عەبابەیلیّ، مەلا عبدالله مدرس و امامی دەرەشیش، حاجی مەلا عمری عمر گونبەدی، مەلا قادری ڕەش، کە ئەم دو کەسە هەردویان مەلا بون، یەکەم لە مزگەوتی خۆیانا لە کەرکوك، دوهەم لە دەوری کۆیە، بۆ خوێندنی ریاضیات هاتبون بۆ سلێمانی بۆ خزمەتی مامۆستا شێخ عمر، لەگەڵ چەند کەسیّ لە مناسبینی ئەم ذاتانە، وەکو کۆمەڵەی ئەستێرەی (کۆ) کە لە بەرەبەیانێکی صافا طلوع بکەن، وەها تەشریفیان لە أفقی بیارەوە دەرکەوتن، ئێمەش هەمو لایێ مەلا و تەلەبەو پیاومناسبانی خانەقای بیارە رۆیشتین بە استقبالیانەوە بەشادی واردی خانقا بون (ل/113).

ئەم سەفەرە گەلیّ سەفەرێکی خاوەن صەفا بو، دەمێ زەمان بۆ کۆمەڵێکی وەها لە عالمە گەورە بەرزەکان بەو ذەوقو شەوق و شادیەوە لە بیارەدا گردنەبوبونەوە، نسبەت بە من بەتایبەتی زۆر بەسود بو لەلاییکەوە زیارەتی مامۆستام، بەخزمەت گەیشتنی ئەم ذاتە گەورانە گەلیّ ڕوناکی خستە دڵمەوە لەلایەکی ترەوە بۆ من بەهۆی حورمەت و کەرامەت دەرچو.

مامۆستا شێخ عمر لەناو قەرەباڵغیەکی گەورە فەرموی: مەلا کریم هەرچەن زیارەتی بیارە زۆر مەقسەدی ئەهلی عیلمە،

---

[1] ئەم نامە لە ل 112 دایە.

[2] نامەیەکی شێخ عمری تیا ثبت کراوە.

بەلاَم من بەشی زۆری ئەم سەفەرەم لەبەر خاطری چاوپێکەوتنی تۆبو.

وە لەکاتێکا بە خزمەتی گەیشتین، مامۆستا شێخ عمر گەلێ لە خزمەتی شێخ دا تقدیری منی کرد، لە جملە فەرمودەکانی یەکێ ئەمە بو فەرموی: یاشێخ پێویستە زۆر یارمەتی مەلا کریم بکەی بۆ ئەوە لە تدریسا موفق بێت، عیلمی زیاد بکا، ئەم ذاتە لەمن مەلاتر ئەبێ یانی ئەگەر شێخ لطف بفەرموێ لەگەڵیا، ئەوەی ئێمە زانیومانە لە خوێندنا وەری گرتوە، بەهۆی تدریسەوە ئەتوانێ زیادەشی بخاتە سەر، یەکێ لە یارمەتیەکانی ئەمەیە، کە بە ئارەزوی خۆی فەقێی مستعد ڕابگرێ، نەك هەر فەقێیێك بێت بەهۆی نسبەتی بە شێخەوە مجبور بکرێ لەسەر تدریسی، ولو کان ئەو فەقێ قابلیەتی خوێندنیشی نەبێ، ئەمە ئەبێ بەهۆی دواکەوتن لە تدریس و بلاَوکردنەوەی عیلمدا، گەلێ قسەی جوانی تریشی فەرمو، لە واقعا شێخ مقابل بەم قسانە زۆر بە ئیقبالەوە جوابی دایەوە، فەرموی: مەلا کریم وەك ئەولادی خۆم وایە، لەگەلێ جهەتەوە منظوری ئێمەیە، گەلێ جار بە قصدی زیادی علم توجهم دەرحەقی بوە، ئومێدم وایە ان شاء الله گەلێ تەرەقی بکا.

هەر لەم سەفەرا ڕۆژێ لە حوجرەی شەرقی خانەقاوە کە ئێستە نەماوە کراوە بە بازاڕ، هەمو مەلاکان لە خزمەتی مامۆستا شێخ عمرا دانیشتبون، مەلا عارفی بانەیی حاضر بو، ملا عباس کە ئێستە لە گەرمیانە ئەویش حاضر بو، باسی عیلم هاتە پێشەوە، مەلاعارف وتی: من میزانی هەمو شێوەو باقی مەلاکانی لیوای سلێمانی ئەزانم، نیسبەت بە هەریەکێ قسەیەکی کرد، لە ئاخرا لێیان پرسی ئەی مەلاکریم چۆنە؟ ئەویش وتی: بەخوا مەلاکریم ئەتوانێ شەرحی مواقف بە فەقێی ئەم زەمانە بلێت، قسەکەی هەرچەن لە سیاقی تعریف بو، بەلاَم ذو الجهتین بو، ئەوەشی ئەگەیاند کە بۆ فەقێی ضعیف ئەتوانێ تدریسی کتێبی وا بکات.

لەسەر ئەم قسانە مەلا عزیزی پریس فەرموی هەڵسن بڕۆین بۆ حوجرەی مدرەسە، لەویا بە تحفەوە کتێبە گرانەکان ئەم مەبەستە دەربخەین کێ مەلای چاکە، فعلاً بۆ خۆشی هاتن بۆ مدرسە، مەلا عارف تحفەی هێنا شوێنێکی لەمن پرسیەوە، شوێنێ لە مەلا عزیز لە قاموس دا شوێنێکی لە مەلا عباس پرسیەوە، مامۆساکانیش هەمو دانیشتون، بەڕاستی ڕۆژێکی سەیر و خاوەن صەفا و رابواردنی علمی بو، تا دەورەی حەفتەیێ ئەم کۆمەڵە لە بیارە مانەوە (ل/114) پاش ئەوە تەشریفیان ڕۆیشتەوە بۆ هەڵەبجە، لەپاش یەك دوو ڕۆژ لە هەڵەبجە بلاَوەیان لێکرد، هەر یەکێ ڕۆیشتەوە بۆ شوێنی خۆی، بەلاَم ئەو تأثیرە ئەم سەفەرە کردی لەناحیەی ئێمەدا لەبیرمان ناچێتەوە.. (ل/116)[1].

وەضعی خۆم[2]

لەسالَی 1347 ك -1928ز کاتێ کە لە خانوەکانی شێخ صاحب گوێزامانەوە بۆ هۆدەیێ لە خانوی شێخ لەوبەری خانەقاوە نزیکی دو مانگ لەو هۆدەدا ماینەوە، جا شێخ ئەمری کرد لە ڕیزی ماڵی خۆیا چەند هۆدە خانویان کردەوە، دو هۆدەیان بۆ من، دو هۆدەیان بۆ سید نظام الدین کە خزمەتی شێخی دەکرد، دایکی فاتح لەم خانوە تازەدا وەفاتی کرد، پاش وەفاتی ئەو پایز و زستان و بەهاری اخری سالَی چل و حەوت من خۆم لە مدرسەدا ئەنوستم، ئەو خانوەم بەجێ هێشت بو، لەبەهاری ئاخری 1347ك کە ئامینەی کچی (شێخ علی)م هێنا سێ مانگ لەو خانوانا ماینەوە، پاش ئەوە گوێزامانەوە بۆ بەری خانقا، لە هۆدەیەکی نزیکی حوجرەی شێخ کە وەختی خۆی هۆدەی حضرەتی ضیاءالدین بوبو، شێخی بیارە لەپاش هاتنەوەی بۆ بیارە بە پارە کڕی بوی لەشێخ زین الدین، باقی ئەولادەکانی مرحوم شێخ نجم الدین دامەزراین... (ل/117)[3].

---

[1] لێرەدا مامۆستای مدرس باس لە گوێزانەوەی ئامینەی دوەم خێزانی بۆ بیارە و وەفاتی خێزانی شێخ عمر (حەلاوەخان) و مەشغەڵەتی مدرس لە خانقای بیارە و نەچون بۆ پرسەی دەکات ل116-117.

[2] ئەمە سەرباسی مامۆستای مودەڕریسە ل/117.

[3] لە ل/ 118 و 119 دو نامەی شێخی علائەدینە.

تاریخ گەیشتە 1348ك-1929ز جا لە فصلی پایزا ووردە ووردە دەستم كرد بە نوسینی رسالەی عزیزە لە علمی منطقدا، ئەم رسالەمە بۆ ئەوە تالیف كرد كە مەلا عزیزی بانەیی كە ئێستە بەرحەیاتە[1]، ئیمامی دێی (قەلاجی)یە لە دیوی هەورامان.. بیخوێنێ، فعلاً ئەو و گەلێك لە طلبەكان نوسیانەوە، خۆندنیان.

هەروا بەدوای ئەما رسالەیێكی منظومەم لە علمی (تجوید)دا تألیف كرد، پاش ئەوە رسالەی (كشف الغامض من أحكام الحائض)م تألیف كرد، ئەم رسالەش زۆر بەسودە، لەناو مجموعەی فەتاوای علمای خۆمانا نوسیومەتەوە[2]... ئەم پایزو زستان و بەهاری 1348ك گەلێ موفق بووم، گەلێ طلبەی باش طالبی خوێندن لە بیارەدا گردبونەوە. مەلا أسد الله ی طالش، مەلا عارف ی طالش، مەلا محمد زاهدی رباطی، غەیری ئەمانەیش لە بیارەدا ئەیان خوێند، نشاطی تحصیلی علم زۆر بو...

لەمانگی شەعبانی 1348ك-1930ز شێخی بیارە بە خەیاڵی سەفەری بەغدا رۆیشت بۆ ئەوبەری سیروان بۆ دێی (گومە)، گەلێ مریدو منسوبی لەخزمەتا بو، ئەمری فەرمو كە جەنابی شێخ عبدالكریم مدرسی احمد برندەیش لەگەڵیابێ، فعلاً شێخ عبدالكریم رێكەوت، ڕۆیشت بۆ خزمەتی، لەو میانەدا منیش لەگەڵ مامۆستا مەلا بهاء الدینا مامەوە لە بیارەدا بۆ ئەوە كە ئەو مەشغولی أموراتی خانقا بێ، منیش مشغوڵی تدریس ئیدارەی قوتابییەكان بم، كاتێ شێخ ڕێكەوت ئەمری فەرموو بەمن كە هەر مەصرەفێ بۆ عائلەی پێویست بێ بە إشرافی من بێ، بەبێ إطلاعی من هیچ نەكرێ، ئەم ئیشە تا ئەندازەیێ لەسەر شانم گران بو:

یەكەم: لەبەر ئەوە بۆم نەدەكرا باش إشراف بكەم بەسەریا.

دووەم: ئەبو بەهۆی ئازاری دڵی عائلەو متعلقاتی شێخ لە من.

وە پاش ماوەیێ بە واسطەی سید مظهری كاتبەوە نامەیێكم نوسی داوای ئیذنم كرد برۆم بۆ گومە، بەڵكو خۆم لەم زەحمەتە دەربكەم لە عهدەی ئەو ئیشە دەرچم، ئەگەر إمكان ببێ بڕۆم بۆ ماڵی خەزورم چاوم بە فاتح بكەوێ، بەڕاستی خەیاڵی مارەكردنی ژن خوشكەكەیشم لەدڵا مابو، بەڵام شێخ بەم نامەیە[3] مەنعی ڕۆیشتنی كردم، بە خطی خۆیشی لە حاشیەی نامەكەدا نوسیبوی، ئەگەر بە قصدی ئەو ئیشەیش كەوا لە دڵتا بێت.پێویستە دڵت لەو خەیاڵە وەرگێڕی، ئیتر بەناچار لەبیارە دەرنەچوم.(ل/121)[4].

سەفەرەكەی شێخ درێژەی كێشا تاكەوتە ساڵی 1349ك-1930ز ئەوجا گەڕایەوە...لەم ساڵی 1349ك. من زۆر موفق بوم، وەرسالەی(ورقات)لە منطقا، و(مقالات) لەباسی مقولاتی عەشەرە وەبەعضی أموری حكمەت لە اعتباریات وەأموری عامە، وەرسالەی (وجیهە)لە علمی منطق دابەتاییەتی لەباسی (موجهات)داتالیفم كردن، وەگەلێ لە طلبە كان نوسیانەوە وەخوێندیان.

بەڕاستی ئەم ساڵە هەموو جیهەتێكەوە بەخۆشی لەسەرمان ڕابورا ولله الحمد.(ل/127)[5].

لە ساڵی 1348و1349ك، نفوذی پەهلەوی لەسنوری ئێمەدا هێزی گرتبو، لەو میانەدا ڕۆژێ سلطانێ هات بۆ بیارە ولە خزمەتی شێخ دا دانیشت، گەلێ باسی احترامی ئال و بەیت و مذهە بی هەوا خوا هانی ئەوانی كرد، بەڵام زۆر مبالغەی تیادا كرد بەنەوعێ گەیشتە ئەو پایەوتی:هەركەس لەژێر ادارەی ئیمامەت و خەلافەتی ئەوانا نەبێ (أموراتی دینی تەواو

---

1 مەبەست پێ ساڵی شەستەكانی كاتی نوسینی ئەم كتێبە.

2 مەبەست پێ (جواهر الفتاوی)یە كە مدرس زۆرێك لە فەتوای زانایانی كوردی تێدا زیندوو كردوەتەوەو لە فەوتان قوتاری كردون.

3 ئەم نامە لە ل/121 دایە.

4 ل/122-127 باسی درێژی سەفەرەكەی شێخی علائەدین دەكا و شەش نامە كە لەو ماوەدا لەنێوانیانا گوزەریوە باس دەكا و وێنەی نامەكانیشی تێدایە.

5 لێرە بەدواوە باسی وەفاتی شێخ جمیل برای شێخی بیارە دەكات و كورتەژیانێكی باس دەكا و چەند نامەیەكی ابن القرداغی داناوە تا ل/131.

نابێ) (ل/131)[1].

لەویا شێخ لەبەر رعایەتی ئەوە كەخاوەن ماڵ بو، وەكابرایش میوان بو جوابی نەدایەوە، بەلاّم من خۆم پێنەگیرا، وتم: ئاغە! مادام ئەم فەرمایشتە ڕاستە كەهەر كەس لە ئیدارەی ئەوانا نەبێ اموراتی دینی تەواو نابێ، ئەهلی تشیع بۆچی لە غەیری زەمانی ئیستیلای صفویەكانا لەم ولاّتە تا ئێستە جاریّ نەبو كە یەكێ لە سادات بكەن بە امام و گەورەی خۆتان، بۆچی ئیطاعە ی غەیری ئەوان ئەكەن؟!

كابرا لەجوابا قسەی بۆ نەماوە، ئەوەندەی ووت: ئێمەش لەم بابەتەوە مقصرین.(ل/132)

سەفەرێك بۆ باوەجانی [2]

هەر لەساڵی 1349ك-1930ز سەفەرێكم كرد بۆ (باوەجانی) بۆ ماڵی مەلا عەبدوڵلاّی خەزورم بۆ چاوپێكەوتنی فاتح، وەلەم سالاّ (أسعد)ی كوڕیشم برد بۆ ئەوێ، وەلەلای دایە گەورەیابەجێم هێشت تالە عمری چوار ساڵیدا لەلای ئەوان وەفاتی كرد، وەلە قبرستانی شێخ شملی لە قەراخی ئەم بەری ئاوی بوارەوە دەفن كراوە.

لەم سەفەرا لەماڵی أمیر أسعدا تصادفی (سلطان حیدرخان)م كرد، كەفەرمانداری ئەو منطقە بو وەگەڵی مناظرە ی مذهەبی لەگەڵ كردم.

لە ئەوەڵەوە بەڕستی من نەم وێرا بەسەربەستی قسەی لەگەلاّ بكەم، تائەو بەهەموو صەراحەتیّ مەیدانی مرخص كرد، جاپێم ووت: مادام وایە قسەت لەگەلاّ ئەكەم: طبعاً تۆ باوەرت بەقورئان هەیە ؟ وتی: بەڵێ، وتم كەوابێ، من استدلال بە حدیث ناكەم، چونكی ممكنە تۆ بڵێیت ئەم حدیثە موضوعە، وەتۆیش استدلال بە حدیث مەكە، چونكی ممكنە من لە صحەت اسنادەكەیا قسەم ببێ، بەس دەلیلی هەردو- لامان باقورئان بێ، یا دەلیلی عقڵی.

وتی:باشە!

وتم:خودا لەقورئانا بە صورەتی عام تعریفی ئوممەتی پێغەمبەر ﷺ ئەكا بەئایەتی (كنتم خیر أمة أخرجت للناس)[3] مخاطبی دەرەجە ئەوەل ئەصحابەكانی بون.

وەبەصورەتی خاص بە ئەصحابەوە ئەفەرموێت، (والذین معە أشداء علی الكفار رحماء بینهم...)[4] تا أخری ئایەتەكە.

هەروا لە شأنی ئەصحابی حدیبیە دا ئەفەرموێت (لقد رضی الله عن المؤمنین الذین یبایعونك تحت الشجرة، فعلم مافی قلوبهم، فأنزل علیهم السكینة وأثابهم فتحاً قریباً)[5].

وە لە شأنی سابقین لە مهاجرین و أنصارا ئەفەرموێت: (والسابقون الأولون من المهاجرین والأنصار والذین اتبعوهم بإحسان، رضي الله عنهم ورضوا عنە)[6].

كەوابێ چۆن موسڵمان ئەتوانێ لەگەڵ ئەم هەموو ثەنا و ستایشی عام و خاصە باوەڕ بكا بەوە ئەم جەماعەتە بەرامبەر بە وەصیەتی پێغەمبەر ﷺ ئیهمالیان كردوە، وەصیەتی ئەویان بەجێ نەهێناوە، یا ئەبێ كەلامی دەربارەی ئەوان ڕاست نەبێ -العیاذ بالله- ئەمە مەحاڵە، یا ئەبێ ئەمانە لەسەر دەستوری حەق معاملەیان كردبێ، بەیعەتیان بە حضرەتی ابوبكر موافقی حق بێ.

---

1 مامۆستای مدرس لە ل/131 تەنها ئەوەندەی نوسیوە و تەواوی نەكردوە ئەوەی نێو كەوانەكە زیادكراوی ئامادەكارە، بە قەرینەی لەوەوپاش نوسیوە .

2 ئەم سەرباسە هی ئامادەكارە.

3 سورەتی آل عمران / 110.

4 سورەتی الفتح /29.

5 سورەتی الفتح / 18.

6 سورەتی التوبە /100.

وە لەلایەنی (أمیر المؤمنین)ەوە ملاحظە بكەین، ئەگەر خلافەتی ابوبكری بەحەق نەزانیایێ، چۆن جاریەی بنی حنیفەی لە ابوبكر قبوڵ ئەكرد، ئەگەر لە عمری كوڕی خەتتاب عاجز بوایە، بە غاصبی خلافەتی بزانیایێ چۆن كچی خۆی بۆ مارە ئەكرد.

وە ئەگەر لەو عصر و زەمانا خلافەتی بە حەقی محضی خۆی بزانیایێ، چۆن لەماوەی بیست و چوار ساڵ لە زەمانی سێ خەلیفەدا لە حەقی شەرعی خۆی چاوپۆشی ئەكرد، ئەمانە هەموو دەلیلن لەسەر ئەوە كە حضرەتی أمیر خلافەتی ئەو ذاتانەی بەحەق زانیوە، ئەگەر نا كەسێ أسد اللە بێ ئەوەندە ساڵ لە حەقی خۆی لەبەر ترس، یا لەبەر مانعێكی احتمالی دەسبەردار نەدەبو، لە ئەنجاما كابرا قسەكانی قبوڵ كرد. (ل/135).

نێوان من و قزلّجی لە بیارەدا [1]

لە ساڵی 1350ك–1931ز لەمەوسمی ئەوەڵی هاوینا لەمانگی صفرا، مەلا محمدی قزلّجی واردی بیارە بوو، مامۆستا شێخ عمر ئەم نامەیە بۆ من نوسیبو [2].. توصیەیشی كردبوم كە خزمەتی مەلا محمدی قزلّجی بكەم... [3].

ماوەی چوار مانگ لە بیارە مایەوە، لە حوجرەی مدرسەدا لە منزڵی منا دانیشت، بە هەموو نەوعێ شێخی بیارە حورمەتی ئەگرت من و طلبەكان دڵمان رعایت ئەكرد، بە یەكەوە ڕامان ئەبوارد، لە مانگی جمادی الثانيەدا لە بیارە دەرچو، ڕۆیشت لەدێ (سەراد) لەناحیەی پشدر بە موفقی بە صورەتی مەلایەتی دانیشت بە خەیاڵی ئەوە پایز كە شێخ ئەڕوا بۆ بغدا، لەگەڵ شێخدا بڕوا بۆ بغدا، شێخ سعی بكا بۆ دامەزرانی، واقعاً لە ئەنجاما فكرەكەی جێبەجێ بو، وەكو لەمەولا انشاء اللە باسی ئەكەم. (ل/136)

لەم ماوەدا كە مەلا محمدی (تورجانی) حالاً (قزلّجی) اصلا لە بیارەدا بو، هەر لەحوجرەی مدرسە دابو غالباً لەو كاتانا من دەرسم بە فەقێكان ئەووت ئەو دائەنیشت یا ڕائەكشا، بەڵام ئەیوت بەمن پەكی دەرسەكان نەخەم، فعلاً منیش بەیاسای خۆم دەوامم ئەكرد.

بیستم ڕۆژێ شێخ پرسیاری كردبو فەرموبوی: مەلاكریم مەلایێكی چۆنە؟ ئەویش بە حسنی ظنی خۆی لەوەڵاما فەرموبی: بەڕاستی جێگەی وەكو بیارە مەلایێكی وەكو مەلا كریمی ئەوێ، گەلێ قسەی جوانی كردبو، جزاە اللە بالخیر.

لەپاشان نوێژی عصر ئەغڵەب لەگەڵیا ئەچوم بۆ باغاتی بیارە، یا بۆ چەمی (هانە گەرمڵە) یا بۆ چەمی بیارە، میوەی جوانم بۆ ئەهێنا ئەبوا ئەو میوەیە بەدەستی خۆی لەناو كانیە ساردەكانی چەمی بیارەدا بشۆریایەتەوە، ئەوسا میوەكەی ئەخوارد، یانی زۆر محافظە ی صحەتی خۆی ئەكرد.

لەساڵی 1350ك– 1931ز لەپاش طلوعی صوبح لەڕۆژی پێنج شەممە بیست و نۆهەمی مانگی ربیع الاول، لەوكاتا ئێمە لەو ماڵا بووین كە متصلە بە حوجرەی شێخەوە محمد لەدایك بو، لەوكاتا مەلا محمد لە بیارە بوو، منیش لەبەر ئەوە هێشتا لەدایك نەبوبو قەرارم دا گەر كوڕ بێ، ناوی (محمد) بێ، ئەم دو كەلەمەە نوسی بۆ شێخ [4] كە لەقەبێكی بۆ زیاد بكا، ئەویش لە حاشیەی نامەكە نوسی: هەر ناوی (محمد) [5] كافیە مایەی خێر و سعادەتە انشاءاللە دوعای خێری بۆ كردبو.

شێخی بیارە زۆر محمدی خۆش ئەویست، گەلێ جار ئەی فەرمو ئەگەر مانع مەنعی نەكا، لە زەمانی یەكە إنسان ئەبێ،

---

[1] سەرباسی ئامادەكارە.

[2] لە ل/136 دا هاوپێچ كراوە.

[3] مامۆستای مدرس لێرەدا باسی سەفەرەكەی (قزلّجی بۆ (مصر) و (جامع الازهر) دەكا، لە گەڕانەوەیدا دوای ساڵێك لە شاری (كركوك) منع كراوە لە گەڕانەوە بۆ (مُكریان). ل/136.

[4] ئەم نامە لە ل/140 دایە.

[5] ووشەی (محمد) زیادكراوی ئامادەكراوەو لە دەقی نامەكەم وەرگرتوە بۆ زیاتر ڕونی ووتەكەی مامۆستای نامە.

زۆر ئەیلاوان.

وە دایكی حەمەیش زۆر خزمەتی پاكی حمەی ئەكرد، حەتا لەكاتی پاكیدا نەبێ شیری پێنەداوە، پاش تمیز خوێندنی تەواو كرد، شهادەی ریزی دوازدەی وەرگرت، بەلاَم لەپاش ئەمانە گیرۆدەی گەلێ نالەباری بو، ئومێدم بە لوطفی خودا وایە ئەنجامی خێر بكا (وما ذلك علی اللہ بعزیز، ربنا وتقبل الدعاء). (ل/140)[1].

سەفەرێك بۆ بەغدا[2]

لەمانگی شەعبانی 1350ك دا مصادفی ئەوەڵی كانونی ثانی 1932ز، شێخی بیارە كەوتە ڕێگە بۆ شاری (بغدا)، گەلێ لە منسوبین شێخزادە من شێخ بابا رسولی عەبابەیلێ لەخزمەتیا كەوتینە ڕێ بۆ ئەم سەفەرە، شەو لە هەڵەبجە دابوین لەماڵی شێخ عمرا، بۆ سبەینێ ڕۆیشتین بۆ شاری سلێمانی لە خانەقای حەزرەتی مەولانا خالیدا دابەزین، لە حوجرەكەی مامۆستا شێخ عمرا بوین بەمیوان، بەلاَم حاجی عبداللہ ی شاڵی و حاجی فقێ محمد نەیان هێشت كە مامۆستا شێخ عمر میواندراری (بكا)[3] ئەوان خۆیان لەبەر ئەوە كە لە قەدیمەوە مەنسوبی بیارە بون، ئەوان میوان داری یان كرد، مصرەفی شێخ واردینیان بەجێ هێنا..

ئێمە گەیشتینە خانەقای حەزرەتی مەولانا ئەوەندەی پێنەچو مەلا موحەممەدی قزڵجیش لەدێ ی سەراوێ گەیشتبووە سلێمانی، لە عەینی ڕۆژا هاتە خانەقا بە عەزمی ئەوە لەگەڵ شێخ دا بێت بۆ بغدا، بەڵكو دامەزرێ، شێخ زۆر بە هاتنەكەی مسرور بو، هەموو لایێ پێمان خۆش بوو، بەخۆشی گرد بوینەوە.

بۆ سبەینێ پاش هەتاو كەوتن متصرفی سلێمانی ئەحمەد بەگی توفیق بەگ رحمهما اللہ، هات بۆ خانقا بۆ زیارەتی شێخ، قەدرێ لە خزمەتی شێخدا دانیشت، لەو ماوەدا فەرموی بە مامۆستا شێخ عمر یاشێخ وەكو ئەمری ڕەسمی پێتان ئەڵێم: لەمەولا ئەم ریاضە كۆنە تدریس مەكەن، وەلەسەر یاسای عیلمی تازە دەرسی ریاض بە فەقێ بڵێن، مامۆستا شێخ عمر دەنگی نەكرد، طبعاً پیاوێكی وەها گەورە لە مجلیسێكی وادا پێویستە قسەكەی وەربگیرێت، بەلاَم من ئەوەندە هاتمە جواب عەرزم كرد، ئەگەر ئەمرەكە صرف بە ئارەزو بێت ئێمە ناچارین إطاعە بكەین، ئەگەر لەسەر ئەو ئەساسە بێ كە ریاضی كۆن هەڵەیە، ریاضی ئێستە ڕاستە ئەمە مُسلَّم نییە، دەمێ زەمانە لە عالەما علما لەباسی وەزعی عەرز و ئاسمان و ئەستێرە... قسە ئەكەن، گەلێ اكتشافات كراوە لەسەر ئەو اكتشافاتە ڕۆیشتوە، لەپاش ماوەیێ دەركەوتوە ئەو اكتشافاتەیش تەواو نەبوە، بە نەوعێ تر گۆڕاوە، كەوابێ چاك وایە ئێمە بەتەواوی تەركی ریاضە كۆنەكە نەكەین، بەڵكو لەگەڵ تدریسی ریاضی كۆنا كەمێ توجیهی طلبە بكەین بۆ ئەم اكتشافاتی تازەیە هەتا بەرچاویان ڕون بێت، لە مستقبلا بتوانن لەسەر روناكی علم بڕۆن بەرێگەدا، وادەركەوت متصرف قسەكەی منی بەلاوە باش بو، ئیتر معارضەی نەكردم.

هەر لە خانقادا بوین كۆمەڵی علماكان شێخ بابا علی مەلا حسێن، مەلا عزیزی مفتی هاتن بۆ زیارەتی شێخ، لە مجلسدا بابەعلی فەرموی: یاشێخ! بۆچی ئێمەیش لەگەڵ خۆتانا نابەی بۆ بەغدا؟ (ل/152) شێخ لەبەر ئەوە لە قسەخۆشەكانی شێخ بابا علی شارەزابو، بۆ صوحبەت فەرموی: جا عەیبی چی یە! سەرو دوصەد ڕۆپیەیێ بۆ مصرف لەگەڵ خۆتانا بێنن تەشریف بێنن ئێمەش حەز ئەكەین بەیەكەوە ڕائەبوێرین.

باباعلی فەرموی: بەخوا یاشێخ ئەمە بەئێمە ناكرێت، بەس ئێمە (هو، هو)مان لەدەست دێت، یاشێخ ئەم (هو، هو)ە

[1] ل/141 نامەیەكی ابن القرەداغی یە، بەمێژووی 1350ك/ و ل/142 نامەیەكی شێخی علائەدینە، لە ل/143 باسی گۆڕانكاری لە خانەقاداو كردنەوەی ڕێزە دوكانێك لە بەردەمیدا، ل/144–151 باسی خانەقای بیارەیە و چەند نامەیەكی تێدایە و شیعرێكی جوانی نامی كە باسی هەورامان و بیارە و خانەقا و.. ئەو دیمەنە دڵرفێنانە دەكات و پێناسێكی زۆر ناسك و ڕێكی دەكات.

[2] سەرباسی ئامادەكارە.

[3] زیادكراوی ئامادەكارە.

مەبنیە لەسەر حكایت ئەو حكایەتەش ئەمەیە:

وەختی خۆی شێخێ لە گەرمیانەوە هاتووە بۆ ئەم ژورە، گەلێ دەروێشی لەگەڵا بوە، بوە بە میوانی شێخێ لە ئەمثالی خۆی–كە ئەویش خاوەن دەروێش بوە–، شەوێ لەپاش نانخواردن دەروێشی شێخە میوانەكە حاڵیان لێ هاتووە، ئاگریان خواردوە، ساجی گەرمی لستوەتەوە، گەلێ شتی وایان كردوە. شێخە خاوەن ماڵەكەیش ئەڵا بە دەروێشەكانی خۆی، ئێوەش ذكر بكەن شتێ لە خارقە دەربخەن، خۆ ئێمە ئابڕومان چو، دەروێشی ئەم ذاتە ئەڵێن چی بكەین؟! ئەڵا: ئاگر بخۆن. ئەڵێن ئەمەمان پێناكرێ.. ئەڵا تیغ لەخۆتان بدەن. ئەڵێن پێمان ناكرێ. ئەویش ئەڵا: ئەی چیتان پێ ئەكرێ؟! ئەڵێن ئەگەر ئەتەوێ (هو، هو)مان پێئەكرێ، ئەنا ئیتر هیچ. ئەویش ئەڵا: (هو، هو)یش باشە –الحكم لله–.

ئەمما یاشێخ مەلای فەقیر غیری (هو، هو)، بەخوا نە لیرەی هەیە و نە ڕوپیە، نە نەختی تر، ئەبێ هەر بە (هو، هو) قەناعەت بكەی پێمان.

لەپاش دوو ڕۆژ لە سلێمانییەوە ڕێكەوتین بۆ كركوك، لە كەركووك بوین بەمیوانی خانقای سەیید ئەحمەدی خانەقا كە لە شێخانی سەرگەڵوە و لە نەتەوەی شێخ ئەحمەدی سەرداری خلیفەی حضرەتی مەولانا خالیدە–.. (ل/153).

ماوەی شەوو ڕۆژێ تقریباً لەخانقا ماینەوە، لەو ماوە كەما گەلێ شەهامەتو كەرامەتی سەیید ئەحمەدی بۆم دەركەوت، لەو ڕۆژا كە ڕێكەوتین بۆ بغدا، چوار پێنج شعرم نوسی لەسوپاسی وەزعی سید احمدا تقدیمم كرد، آخری شعرەكان لەسەر قافیەی (خانقا) بو شعری ئاخریا ئەمەبو:

یاربی پایەداری بكەی بەمایەی مەقامی عز

مـا دام ذو اللســان بالإحسـان ناطـقا

فەرموی: بەخوا فلآنی شعرەكاذت جوانن، بەلآم ماوەی دوعایەكەت كورتە، لەبەر ئەوە لەم زەمانا ئەوانەی كە زمانیا ن بەچاكە بگەڕێ زۆر كەمن.

گەیشتینە بەغدا لە تەكیەی (خالدیە) لە محلەی (رأس القریە) لە قەراخی دجلەدا دابەزین لەبەر ئەوە ئەم تكیە بە تكیەی حضرەتی مەولانا ناوی دەركردبو، مرید و منسوبی بیارەش هەموو خالدی مەشرەبن بەتایبەتی شێخ عبدالحق حامدی نقشبندی كە خلیفەی شێخی بیارە بو، لەو تكیە دائەنیشت، تەكیەكە لەوكاتا بەردەوام خەتم و تهلیلەی تیا ئەكرا.

وە لەوكاتا حاجی رشید مدرسی تكیە بو، ئەویش انسانێكی عالم و سالم و عاقڵ و خۆش خوڵك و ڕەفتار بو، پاش واردبونی شێخ زانینی خەڵك بە هاتنی شێخ بۆ بغدا، لە هەمو صنفێ وزرا و أمرا و علما و مریدین و پیاوی مناسب ئەهاتن بۆ زیارەتی شێخ، بەهۆی ئەم زیاراتەوە لەگەڵ گەلێ پیاوی گەورەدا (ئاشنابوم)[1] وەكو حاجی نعمان أعظمی و شێخ ابراهیم ڕاوی، شێخ محسن الطائی و حاجی خلیل و شێخ قاسم القیسی و شێخ عبدالملك و شێخ عبدالقادر الخطیب بالإمام الإعظم و شێخ فؤاد الآلوسی و شێخ عبدالله الشیخلی...

لەو ماوەدا لە بغداد بوین، ڕۆژێ لەگەڵ مەلا محمدی قزڵجیدا ڕۆیشتین بۆ دائرەی ئەوقافی عامە، لەو ڕۆژا نوری القاضی مدیری ئەوقافی عام و منیر القاضي مدیری ادارەی ئەوقافی عام بو، زیارەتی منیر القاضیمان كرد، لەو دەما حاجی نجم الدین الواعظ حاضر بو.. (ل/154).

ڕۆژێ لەپێش مانگی ڕەمەزانا مەرحوم ملك فیصل شێخی دەعوەت كرد، كاتێ شێخ تشریفی برد، من و شێخ بابا رسول، مەلا موحەممەدی قزڵجی، بەعزێ لە منسوبین لە خزمەتیا ڕۆیشتین، لەكاتی زیارەتا شێخ معرفی مەلا موحەممەدی كرد، بەیانی ئەوەی كرد ئەم ذاتە لە بیت العلم ە، ساڵا لە مصرا رایبواردوە، بۆ زیادە معلومات لەویا ملك فیصل پرسیاری كرد لە مەلا محمد: یاشێخ! كیف وجدت مصر؟!

[1] ئاشنابوم، زیادكراوی ئامادەكارە.

عەرزی كرد: وجدتها مملكة راقية بالعلم، ومزدهرة بالثقافة، وأسأل الله أن يجعل العراق بحيث تحذو حذوها.

فقال الملك: إن مصر بالنسبة الى العراق عريقة بالمدنية، والعراق طفلة..

فقال القزلجي: ولذلك أرجو رقاها، فإن الطفلة إذا وقعت تحت تربية مُربّ محنك يسرع رقاها.

فأعجب الملك بجوابه ورحّب به كثيرا.

وە پاش ئەو ملاقاتە ایعازی كرد بۆ مدیری ئەوقافی عام لە اقرب وەختا تعینی بكا، واقعاً زۆری پێنەچو كە جەنابی مەلا محمد دامەزرا. هەرچەن لە ئەوەڵەوە وەضعی باش نەبو، بەڵام پاش ماوەیێ خۆی گرت وەضعی باش بو، بو بە خاوەن وەضائف: تدریس و امامەت و محاضرە لە كلیەی شریعەدا، القای نصایح بە كوردی لە دار الإذاعەدا، هەر وا بە حورمەت دەوامی كرد تا ساڵی 1959ز. وەفاتی كرد-رحمه الله وطاب ثراه-.

ڕۆژێ لە مانگی رمضانا لەگەڵ سید مظهر و حاجی شێخ حامد و میرزا ئەحمەدی ڕۆیشتین بۆ زیارەتی حضرەتی غەوث، لەو سەرەوە هاتینەوە لە كۆڵانێ نزیكی تكیەی خالدیەدا یەكێ هات بە پیرمانەوە، دەعوەتی كردین بۆ لای خۆی، تمەز مبشرێكی نصرانی بو، شێخ حامد وتی من نایێم بەلامەوە ڕۆیشتن بۆ لای عەیبە!

من وتم: والله من ئەڕۆم، نەڕۆیشتن لەلام عەیبە. كاتێ دانیشتین بەخێراتنی كردین، پرسیاری كرد خەڵكی كوێن؟ وتم خەڵكی سلێمانی. وتی خوێندوتانە؟ وتم: بەڵێ. وتی: مەیل ئەكەن ئەم رسالە بخوێننەوە بزانن كە كتێبی اظهار الحق لە رَدّی ئێمەدا چەندی هەڵەیە. منیش وتم بدە كتێبەكە تماشای بكەم. كە تماشام كرد حاڵی بوم ئەو إعتراضاتە كە لە تفسیری إمام فخرالدین ی ڕازیا هەیە جوابیان ئەداتەوە لەم كتێبا نوسراوە، كراوە بە إشكال لەسەر ئێمە، بەبێ ئەوە باسی جەوابەكانی بكات.

منیش وتم: با جارێ لە پێشا من بزانم جنابت چیت! جا ئەوسا قسە ئەكەین لە محتوای ئەم رسالە.

وتی: من مبشرم بە دینی مسیح علیە السلام. وتم: مسیح كێیە؟!

وتی: تعجب ئەكەم تۆ لەپێشا ووتت خوێندومە، ئێستە ئەپرسی مسیح كێیە؟

وتم: بە صفەتی ئەوە كە جەنابت مبشری، ئەبێ خۆت لە هەمو اعتبارێكی من دور بخەیتەوە، كأنە ئامۆژگاری انسانێكی عامی ئەكەی.

وتی: مسیح علیه السلام پێغەمبەرێكی خودا بوە.

وتم: پێغەمبەر بەكێ ئەڵێن؟

وتی: پێغەمبەر انسانێكە خودا بەهۆی فریشتەی مقربی بارەگای خۆی كە جبرائیلە احكامی بۆ رەوانە ئەكا بۆ ئەوە خۆی و هەركەسێ تابعی ئەبێ بەو أحكامە رەفتار بكەن.

وتم: ئەو پێغەمبەرە دەلیلی چییە ئەو مبلغی وەحییە، فریشتەیەكی پاكە، جنۆكەیەكی ناپاك نییە؟

وتی: طبعاً بەهۆی وەرگرتنی احكام لەو فریشتە نور و روناكی داخلی دڵی پێغەمبەرەكە ئەبێ، جوان تێئەگا ئەو ذاتە مقدس و معصومە.

وتم: باشە! خۆی حاڵی بو لە وەضعی ئەو فریشتە، بەڵام كە أحكامەكانی گەیاند بە ئادەمیزاد، بە چ دەلیلێ ئەوان باوەڕ ئەكەن ئەو ذاتە پێغەمبەرە؟

وتی: هەركەس بە فطرەتی پاكی خۆیان لە ڕاستی پێغەمبەرەكە ئەگەن (ل/155)ە بەعزێ كەس داوای خەرق العادە ئەكەن لەو پێغەمبەرە، ئەویش بۆیان إظهار ئەكا، بەعزێ كەسیش لەبەر عناد تابعی نابێ. ئەمە وەضعي پێغەمبەران و ئادەمیزادە لە زەمانی كۆنەوە.

وتم: ئەمانە هەموو ڕاستن، بەڵام شتێكت عەرز بكەم. وتی: بەڵێ.

وتم: طبعاً تۆ اعتراف ئەكەی بەوە كە حضرەتی عیسی لەپاش حضرەتی موسا هاتووە، دینی موسای نسخ كردوەتەوە. وتی: بەڵێ.

وتم: بێگومان بە تاریخ بە تواتری أخبار ئەیش زانی کە محمد المصطفی صلی الله علیه وسلم لەپاش عیسی هاتووە، إدعای رسالەتی عامەی کردوە گەلێ معجزەی دەرپریوە بۆ ئادەمیزاد. وتی: بەلاَ.

وتم: بۆچی تۆ قەناعەت ئەکەی بە رسالەتی حضرەتی عیسی و نەسخی دینی موسی بەتواتر، بۆچی قەناعەت ناکەی بە رسالەی حضرەتی محمد نەسخی دینی عیسا؟! ئەگەر ئەڵێیت: عیسی بەیانی خلودی دینی کردوە، بەگوێرەی ئەو کتێبە مقدسە لەلای ئێمەدا هەیە، ئەڵێم لەسەر دەعوای یهود (موسی)یش ادعای خلودی دینی خۆی کردوە، بۆچی ئەبێ ادعای خلودی دینی ئێوە بچێتە سەر، إدعای خلودی دینی موسی نەچێتە سەر!! بۆچی ئەبێ ئەو تەواترە کە إثباتی رسالەتی مسیح ئەکا ببێ بە دەلیل بۆ ئێوە، ئەو تەواترە کە إثباتی رسالەتی محمد المصطفی نەسخی دینی عیسی ئەکا نەبێ بە دەلیل.

زیاد لەمانە. هەرچەن لە تواترا پاش عددی تواتر علمی قطعي کەم و زۆری مخبرین مهم نییە، بەلاَم تۆ خۆت ئەزانی کە أتباعی حضرەتی مسیح چ لە زەمانی خۆیا، چ لە زەمانی پاش خۆی، هەر بێ دەست و بێهێز بون، غالبا رایان ئەکرد بە کەژ و کێوا لە ترسی یهودییەکان، ژمارەیان زیادی نەکرد لە سێ سەد کەسێ، بەلاَم پێغەمبەری ئێمە لەماوەی ژیانی خۆیا تقریباً جزیرة العرب ی هەموو داگیرکرد، إسلامی تیا نەشر کرد، کاتێ وەفاتی کرد ژمارەی اصحابی ئەو لە سەد هەزار زیاتر بوون، سەدەها پیاوی وایان تیابو خاوەن ثقافەی دین بو، گەلێکیان قورئانیان لەبەر بو، ئادابی دینەکەیان بەناو عالەمان بلاَو کردەوە.

عەلاوەی ئەمانە معجزەی عیسی علیه السلام هەر لە زەمانی خۆیا بو، لەپاش خۆی ئاثاری نەما، بەلاَم یەکێ لە معجزەکانی پێغەمبەری ئێمە قورئانی معجزە کە بەو فەصاحەت و بەلاغەتەوە ئیعجازی فُصَحای عەرەبی کرد، بەو اسلوب و نەسەقەوە کە لە کەلامی بەشەر ناچێ، بەو اخبارە غەیبیانەوە کە لە باسی زەمانی ڕابوردو زەمانی مستقبل ئەدوێ، بەو تأثیرە ڕۆحییەوە کە هەمو خاوەن وجدانێ وەری ئەگرێ، هەر چۆن وارد بوە، بەو نەوعە دەوامی کردوە و ئەمێنێتەوە.

ئیتر پاش ئەم هەموو دەلیلە بەهێزانە کە اثباتی رسالەتی حەزرەتی موحەممەد ﷺ ئەکا، ئێمە کە کۆمەڵی پەیرەوانی حضرەتی محمدین، چۆن لە پەیرەوی ئەو لائەدەین، تابعی یەکێ تر ئەبین، مع العلم ئێمە کە ئوممەتی حضرەتی محمدین ﷺباوەڕمان هەیە بە هەموو پێغەمبەرەکان، بەلاَم ئێوە باوەڕتان هەر بە پێغەمبەرەکەی خۆتان هەیە، کەوابو ئێمە مەسئولیەت ڕومان تێناکات، بەلاَم ئێوە لە ئیمان نەهێنان بە پێغەمبەری ئێمە مسئولن، بناءاً علیه، جناب ئەگەر انصافت ببێ پێویستە هەر لەسەر روناکی ئەو دەلیلانە کە إثباتی رسالەتی حضرەتی مسیح ئەکا باوەڕ بە رسالەتی حضرەتی محمد المصطفی بکەی، لەم خەیالاَتە لادەی، خۆت لە مەسئولیەت ڕزگار بکەی.

کابرا پاش (ل/156) ئەم سؤال و جوابە مات بو، ئەوەندە هاتە جەواب وتی: مع الاسف وەخت کەمە، ماوەی ئەوە نییە کە تول بدەین بە قسەکردن.

ئیتر ئێمەیش هەستاین هاتینەوە بۆ تکیە.

لەم مانگا گەلێ جار لە خزمەتی شێخ بابا رسول، مەلا محمد قزلجی دا ئەڕۆیشتینە دەرەوە بۆ ڕابواردن، زۆرتر مەلا محمد مجبوری ئەکرین کە سواری بەلەم بین، بەناو دجلەدا ڕابوێرین، بەڕاستی ئەم سەفەرە لە زۆر ناحیەوە صفابەخش بو، گەلێ شتی وا ئەهاتە پێشەوە کە هۆی خۆشی و پێکەنین بو، بۆ ئەوە ناشێ کە باسی بکەم، من جملە:

ڕۆژێ لەسەر دوکان دانیشتبوین، بەعزێ لەوازمات بکرین، لەویا ئافرەتێ هات تەکی بە شێخ بابارسول هەڵچنی، ئەویش بە کوردی وتی: خوشکم کچم ئەوە هێشتا تۆزێ دوری لێم، فەرمو بێرە سەر ڕانم دانیشە. ئافرەتەکە هەرچەن لە زمانەکەی حاڵی نەبو، بەلاَم لە شێوە قسەکەی گەیشت، جا تۆزێ تەکی دا بەولاوە.

لەپاش جەژنی ڕەمەزان، لەبەر ئەوە مدرسەکانمان ماتڵ بون و من و شێخ بابا رسول اجازەمان لە شێخ وەرگرت و گەڕاینەوە بۆ کوردستان، کاتی ئەم گەڕانەوەمانە هەژدەی شوبات بو، کە گەیشتینە عەبابەیلێ و بیارە دنیا خۆش بوبو،

بینی بەهار ئەهاتە دەماغی ئینسان و وەنەوشە لە چەمی بیارەدا زۆر بو، ئاوی چەم زۆر بو، بەڕاستی صفای ئەو چەم و دۆڵە، خۆشی هەوای وولاتی خۆمان، زۆر بەخێرهاتنەوەی لێکردین:

بژی خاکی وا پاك و خۆش هەوا

خۆشی وا نییە مەگەر لە خەوا[1]

ئیتر چاومان بە دیداری یاران روناك بووەوە، ولله الحمد..[2]

ئیجازە بەخشینی مودەڕڕیس و بیارە[3]

لە ئاخری بەهاری 1351ك–1932ز مەلا محمد زاهدی کوڕی حاجی مەلا صلاح الدین ی پاوەیی کوڕەزای حاجی عوضی مەشهور، خەلیفەی سراج الدین کە لە اساسەوە منسوبی بیارە بوە، زۆر لە پێش زەمانی مندا لەبیارە خوێندبووی، بۆ تحصیلی علم رۆیشتبو بۆ (گەڵاڵە) لە ناحیەی شێن کایەتی لە خزمەتی جەنابی مەلا محمدی رئیس دا خوێندبوی، لەماوەی خوێندنی (تقریب المرام شرح تهذیب الکلام) هاتەوە بۆ بیارە، ماوەیێ لەلای من تهذیبی خوێند، اجازەی وەرگرت.. اجارەنامەکەم خوێندەوە، جبەی کرایە بەر مێزەری لەسەر پێچرا رۆیشتەوە بۆ قصبەی (پاوە)، بە امامەت و تدریس و خطابت لە مزگەوتی گەڕەکی (سەردێ) کە شوێنی قدیمی خۆیان بو دامەزرا ولله الحمد..

هەروا مەلا أسداللە ی طالش کە ئەویش ماوەی دو ساڵێ لای من خوێندی لەگەڵ مەلا عارفی طالش دا.. لە عەینی تاریخی 1351ك لەپاش مەلا محمد زاهد اجازەی وەرگرت، لەگەڵ مەلا عارف دا ڕۆیشتەوە بۆ طالش، مەلا أسداللە تا ئێستە بەردەوامە، خزمەتی علم و دین ئەکا، بەڵام مع الاسف مەلا عارف پاش دوسێ ساڵ لە طالش وەفاتی کرد، رحمە اللە تعالی وایانا بمنە.

لەم ساڵا ماڵمان گوێزایەوە بۆ ئەو خانوانە کە شێخ لەپشتی ماڵی باغچەی خۆیەوە دروستی کردبون.

لەساڵی 1352ك–1933ز نوسخەی عقیدەی هەورامیانەی مرحوم مەلا حامدی کاتبی سراج الدین م پێش چاو کەوت، زۆر لا م جوان (بو)[4] منیش وەرم گێڕاوە بۆ زمانی کوردی، بە هۆنراوە وەکو أصلەکەی بە عنوانی (إیمان و ئیسلام) تەواوم کرد، ئەم کتێبە لله الحمد چاپ کرا، گەلێ منداڵانی کورد زبان إستفادەیان لێ کرد.

لەمانگی ڕەمەزانی ئەم ساڵا لەسەر زەوقی خۆم کە مەیلم لەسەر ژن هێنان بوو. باسی ئامینە ناوی کچی شێخ عەبدوڕڕەحمانی شەمێرانی کوڕی شێخ عەبدوڵڵای مرادوەیسی پورزای مەولەوی، خەلیفەی سراج الدینم بیست.

هەر لە ڕەمەزانا لەگەڵ عبید کوڕی حاجی مەلا عبداللە ی شەمێرانی کە هاتبو بۆ بیارە بۆ زیارەت، رۆیشتم بۆ شەمێران، داوای ئەم ژنەم کرد، إجابەیان کرد، هەر لەم سەفەرەدا بەبێ تەفرە مارەیان کرد بووم.

کاتێ هاتمەوە بۆ بیارە، وەچەن رۆژێکی بەسەرا رابورد بیستم کە ناحەز کاری وایان کردوە دڵی ژنەکەیان تێك داوە، نزیکە کە ئیشەکەی من تێك بدەن، منیش رۆیشتمەوە بۆ شەمێران، لە شەمێرانەوە رۆیشتم بۆ دیدەنی سید کاك احمد،

---

[1] لە دەستوسەکەدا نیوەدێڕی دوهەم بەم چەشنە نوسراوە (خۆشی تیا نی یە مەگەر لە خەوا) من پێم وایە وەها راسترە کە من نوسیومە چونکە سیاقەکە سیاقی مدخی تەواوە و بەم چەشنەش لە مەدحی تەواو دەرئەچێ.

[2] مامۆستای مودەرریس لە ل/158 باسی هاتنەوەو شادی قوتابیانی و خۆشی بەهار لەبیارە، بە تایبەت دەنگی خۆشی فەقێیان کە سێ شەممە ەو جمعان دەچنە دەرو بە چەمی بیارەدا بڵاو دەبنەوەو سەد دەکەنە حەیران. پاشان باسی هاتنەوەی شێخی بیارە و گیرانی بەگزادە و پیاوە گەورەکانی هەورامان و جوانڕۆ و مەریوان و بانە، بە دەستی سوپای پەهلەوی یەوە، بەناوی دەعوەت کردنەوەو وەفاتی زۆرێکیان لەم أسارەتەدای بینینی خەوێك بە شێخ مەحمودی حفید و محمد صالح بەگ.

[3] سەرباسی ئامادەکارە.

[4] وشەی (بو) زیادکراوی ئامادەکارە.

سید محمودی تاوگۆزی، كە خزمی ماڵی شێخ عبدالرحمن بون، لەپاش دو سێ رۆژ هاتمەوە بۆ شەمێران، ئیشەكە ئاسان بو، هەر لە شەمێرانەوە نوسیم بۆ بیارە تا مەلا سعیدی مەریوانی كە ئێستە (ل/159) مەلای (ساداوا)یە لە مەریوان لەوكاتا لە بیارەدا طالب العلم بو، ئەو ذاتە أسبابی زەماوەندی لە بیارەوە هێنا بۆم بۆ شەمێران، هەر لە شەمێرانا ژنەكەم گوێزایەوە، لەپاش حەفتەیێ هاتمەوە بۆ بیارە، كە هاتمەوە لەم ماوەدا كە من لەم سەفەری شەمێرانە بوم مامۆستا شێخ حیدر لە بیارەدا وەفاتی كردبو، رحمە الله وطاب ثراه..(ل/162).

دۆزینەوەی عەشیرەتەكەم[1]

زۆر باسم كرد كە من مندالْ بوم، باوكم –رحمە الله– وەفاتی كرد، لەپاشان كەوتمە هاتوچۆی فەقێتی، لەم لاو لەولا مەشغولْی خوێندن بوم، گرانی و جەنگی یەكەمی جیهانی مەیدانی نەدا كە بە ئارەزوی خۆم هاتوچۆی لای خزم و هۆزی خۆم بكەم، بەلاْم ئەوەم بیستبو كە باوكی باوكم فتاح كە لە دێی تكیەی لای خورماڵ وەفاتی كردوەو باوكم لەوێ لەدایك بوە، ئێمە عەشیرەتێكی مناسبمان هەیە، باوكی باوكم لە عەشرەتەكەی خۆی دوركەوتوەتەوە، لە دەوری دێی (كەولۆس)ەوە هاتون بۆ تكیە، لەپاش وەفاتی باپیرم لە تكیە گوێزاویانەتەوە بۆ (رەشان) لەلای شاری پێنجوێن.

بۆ لێكۆڵینەوە لە خزمەكانم ناردم مەلا محمدی كوڕی دەروێش كریم مەلای دێی (بانی بندول) –كە زوتر لە نەرگسەجارا ماوەیێ لە بیارەدا لەلام ئەی خوێند– هات بۆ لام، ئەو ناوونشانانە خۆم بیستبوم پێم ووت، تێم گەیاند بروا لەلای ریش سپی دەوری كەوڵۆس هۆزی قازی–كە مەلا محمد خۆی یەكێ بو لە هۆزی قازی– پرسیارم بۆ بكات، كە ئەم قسانەم بۆ كرد، وتی: بێ قەزابێ، باوكم لەپێش وەفاتیا فەرموی پێم كە مەلا كریمی مدرسی بیارە لەگەڵ ئێمەدا (میرات بەیەك رەواین) لە ئێمەیە، بە هەرحاڵ لە بەهاری ساڵی 1353ك– 1934ز مەلا محمدم نارد بۆ ناو خزمان لە هۆزی قازی، لە (دۆڵی گەڵاڵ)دا تابعی ناحیەی (بەرزنجە).

ئەویش رۆیشت بو بۆ ئەوێ، چاوی كەوتبو بە محمد أمینی سبحان برای فقی عبدالله كە دو ریش سپی پیر و قەدیمی و ئاگادار لە أحوالی طائفە بون، نەسەبی خۆیان لە نەتەوەی (حسن مەولان) مشهور بە هۆزی هەسەنی بون، لەوێ پرسیاری وەضعی باپیرەی منی كردبو لەوان، لەویا خاڵۆ محمدأمین لە وەلاْما ووتبوی فتاح وەعزیزی برای ظریفەی خوشكیان باوكیان لە هۆزی قازی دایكیان لە هۆزی هەسەنە، لەناو خزمان دەرچون بۆ دەوری تكیە و تازەدێ لەنزیكی خورماڵ، پاش ماوەیێ كە لەوێ مانەوە ئیتر من بێخەبەر بوم لێیان.

لەم بەیاناتی خاڵۆ محمدأمین قسەی دەروێش كریم باوكی مەلا محمد كە موافقی بیسراوەكەی خۆم بو دڵم قەناعەتی كرد.

جا پاش ئەوە مەلا محمد بەم بەیاناتەوە هاتەوە بۆ بیارە، منیش لەگەڵیا سواربوم رۆیشتم بۆ دۆڵی گەڵاڵ بۆ (پەریەرۆ) و (مایندوڵ) چاوم بە عەشرەت كەوت، لەپاش كۆڵینەوەی هەندێ سەرگوزشت و بەڵگە لەیەك ئاشكرابوین، بەلاْم تا من رۆیشتم بۆ ئەوێ خاڵۆ محمدامین سوبحان وەفاتی كردبو رحمە الله.

لەو دەما لە هۆزی قازی مامەشاوەیس، مامەقادر، محمد جمیل و فتاح و طالب كوڕانی محمد علی، كوێخا شریف كوڕی مامەشاوەیس، مەلا موحەممەدی مەحمود مراد، برایم، صاڵحی كەرەم وەیس، گەلێ پیاوی تر لە (مایندوڵ) بون، لە نەفسی مایندوڵ موحەممەدی جمیل كوڕی خاڵۆ محمدامین، عارف و فارس كوڕانی كاكەحمە كە باوكیان لە هۆزی هەسەن دایكیان (وەنەوش) ناو لە ووردەشاتری بو، وەزاوای مامەشاوەیس بون لە (مایندۆڵ) بون، هەروا لە (پەریەرۆ) كوێخا فەرەجی موحەممەد ئەمین كَێخَسرەو (ل/163) گەلێ پیاوی ترم چاو پێكەوت، لەدێی (توتاغاچی) موحەممەد عەلی وەیس، لەدێی (كێلەكەوە) عارفی مەلا محمد خان، لە دێی (وەڵەسمت) حمەی صادق كریم ی صادق كە ئەمانە لە هۆزی قازین چاووم

---

[1] سەرباسی ئامادەكارە.

پێیان کەوت بە خزم ناسراین.

پاش ئەم تاریخە هەمو ساڵ لە بەهارا ئەم خزمانە چەن سوارێکیان لەگەڵ هەردوو مەلا موحەممەددا، یانی مەلا موحەممەدی مەحمود مراد مەلا موحەممەدی دەروێش کەریم، یا هەر مەلا موحەممەدی مەحمود مراد ئەهاتن بۆ دیدەنی من بۆ بیارە، منیش لە بەهارا یا لە پایزا دیدەنی ئەوانم ئەکرد، تا ئێستەش کە گەلێ لەمانە وەفاتیان کردوە، گەلێکیان ماون، حجیان کردوەو لە مایندوڵ دەرچون، لە سید صادق و خانەقەویلە لە پشتی سەرچاوەی سەراوی (سبحان ئاغا) دانیشتون، ئەم رشتەی محبەت و دۆستی خزمایەتیە بەهێزتر دەوام دارتر بووە.

لەو بەهارا کە هاتمەوە بۆ بیارە (عبدالله فتح الله) کە یەکێ لە خزمانی هۆزی قازیە، لەوکاتا پۆلیس بوو لە مەرکەزی (پشتە) لەوبەری سیروانەوە نقل کرابو بۆ بیارە، لەگەڵ ئەوانیش ناسراوی کەوتە بەینمان لەیەك ئاشنابووین، والحمدلله.

وەضعی خۆم و یەکەمین خوتبە بە کوردی[1]

لە موسمی پایزا لەم ساڵ شێخ بە یاسای خۆیان تەشریفی ڕۆیشت بۆ شاوەیس و باوەیس بۆ سەر مەرەزە، ماوەی مانگی لەوێ مایەوە وەجا لەو کاتا لەمانگی رەجەب دا ئەم نامەیە نوسی بۆم بۆ بیارە[2] کە هەموو رۆژێکی جمعە مەعنای خطبەی ڕۆژی جمعە بەزمانی کوردی بەیان بکەم بۆ مسلمانان بۆ ئەوە هەمو لە مانای خطبەکان حالی بن، منیش لەو تاریخەوە ئەم دەستورەم بەجێ هێنا، جا لەدێی تەوێڵە، خورماڵ، هەڵەبجە، باقی شوێنەکانا ئەم یاسا دامەزرا. (ل/ 168).

لەم ساڵی 1353ك-1934ز لەمانگی جمادی الاولی لەکاتی طلوعی صوبحی جمعە لە دوهەمی مانگا (عالیە) ناوی کچم لە ئامینەی کچی شێخ علی لەدایك بو-خودا بە لوطفی خۆی ئەنجامی خێر بکات- امین.

وە لە زستانی ئەم ساڵ کە هەزار و سێصەد و پەنجا وسێ بو رسالەیێکم لە علم ی منطقدا بە عنوانی (مفتاح) تالیف کرد، ئەم رسالە هەرچەن کورتە، إبتدائییة، بەڵام مضبوط و جوانە، گەلێ طلبە نوسیانەوە و خوێندیان.

هەر لەم ساڵ أسعدی کوڕم.. وەفاتی کرد.. بە واسطەی مردنی أسعدی کوڕمەوە دڵم زۆر مەلول بوو، اشتیاقی دڵم بۆ فاتح-کە برای ئەوبو، ئەویش لەماڵی باپیری بو- زۆر غلبەی کرد لەسەرم، جا لەبەر ئەمە لە ئەوەڵی پایزا قەرارم دا کە بڕۆم بە شوێنی فاتح دا، دەبێ بیهێنمەوە بۆ بیارە، لەلایێکەوە بەڵکو بە چاوپێکەوتنی ئەم دڵم ئارام بگرێ، لەلایەکەوە فاتح عومری گەیشتبو بە دەوری هەشت ساڵ، ویستم وردە (وردە) دەستی پێ بکەم بە خوێندن شتێ بخوێنێ.

لەسەر قەراری پێشو لە پایزا لە تاریخی 1354ك-1935ز دا کەوتمە ڕێگە بۆ (باوەجانی) بەشوێنی فاتح دا، بەتایبەتی لەساڵی 1353ك دا پاش (ل/169) وەفاتی مەلا عبدالله ی باپیری ڕۆیشتم بەشوێنیا لەبەر منداڵی نەیان دامەوە، ئیتر ئیمساڵ بەجدّی ڕۆیشتم بەشوێنیا لەماڵی باپیری هێنامەوە.

لەم سەفەرا کەوتمە خەیاڵی ئەوە کە (دولت نامە)ی مەلا خضری روداری کە بەزمانی هەورامیانە نوسیویەتی تەرجمەی بکەم، بەکوردی نظمی بکەم، فعلاً کە لەم سەفەرە هاتمەوە دەستم کرد بە ترجمەی ئەو کتێبە بە عنوانی (إقبال نامە) تەواوم کرد.

هەر لەم ساڵ کتێبی (أساسی سعادەت) بەشێوەی سؤال و جواب بەزمانی کوردی لەباسی أصل و فرعی دینا نوسیم، پاش ئەم کتێبە کتێبی (بارانی رەحمەت) بەزمانی کوردی هۆنیمەوە، لەنزیکی چوار هەزار و کسور شیعرا، تەواوم کرد،

1 سەرباسی ئامادەکارە.

2 ل/168 نامەکەی تێدایە.

ئەم سێ کتێبە هەرسێکیان چاپ کراون.. (ل/170)[1]

لەساڵی 1354ك و 1355 دا قەرەباڵغی طلبە لەبیارەدا زۆر بو، گەلێ لەوان مستعد و خاوەن قابلیەت بون، شێخ زۆر احترامی دەگرتن حەتا لەبەر دەنگ و غەوغایان جارێ صۆفیەکانی خانەقا شکاتیان لەلا شێخ کرد، کە ئێمە لەبەر دەنگی طلبە، مەشغولیمان بۆ ناکرێ. شێخ بەرامبەر بەم شکاتە ئەوەندەی فەرمو: کە من طلبەکانم منظورترە، چونکی ئەبن بە مەلا نەشری دین ئەکەن، کەوابێ هەرکەس لە ئەهلی خانقا بەدەنگی فەقێ مشغوڵی لێ تێك ئەچێ کەیفی خۆیەتی دائەنیشێ دابنیشێ، ئەڕوا بڕوا.

ئەم إعلانی شێخە زۆر تأثیری کرد، زۆر حورمەتی دا بە طلبەی علم، لەپاشا کەس معارضەی طلبەی نەدەکرد، لە عەینی حالاَ ئەم طلبانەیش مساعدەی صۆفیەکانیان ئەکرد، لەبەر ناچاری نەبوایێ، کاری وایان نەدەکرد ئەوان عاجز بن.

لەهاوینی ئەم دو ساڵانە طلبەی مدرسەو خانقا عددیان لە صد کەس نزیك ئەبووەوە، شێخ قەراری دابو عمری چەن ساڵ بێ، لەسەر ژمارەی ساڵی عمری طلبە لە مدرسەدا ڕابگرێ، بێجگە لەو طلبانەیش کە لە خانقادا دائەنیشتن، بەنان و شۆرباى خانەقا قەناعەتیان ئەکرد، بۆ ئەوە دەرسیان دەسکەوێ، لە واقعا خوێندنی باشیان دەست ئەکەوت، چونکی هەمیشە مستعدی باش لە مدرسەدا زۆر بون، ئەم مستعدانە هەریەکێ عدێ لە سوختەکانیان بۆ دەرس پێ ووتن چاودێری ئەکرد.

لەساڵی 1355ك–1936ز. دا حاجی ئیسماعیل ناوێ لە میصرەوە هات ماوەی سێ مانگ لە بیارەدا مایەوە ئێمەش بۆ ئەوە ئەو هەلە لەدەست دەرنەچێ، طلبەکانمان هەموو ڕۆژێ بە حلقە حاضر ئەکرد تا تەواو قورئانیان بە تجوید لە خزمەت حاجی ئیسماعیلدا خوێند.

لەڕۆژی خەتمی قورئانی پیرۆزا شێخ لەبەرهەیوانی مەرقەدا حاضر بو، زۆر لە ئەهلی خانەقا، مامۆستا بهاءالدین منیش حاضر بوین، بەڕاستی بەرەکەتی ئەو مجلسە ئەوەندە زۆر بو هەمو کەس دەرکی ئەکرد، ڕۆژێکی دیاری بو لە ڕۆژانی حەیاتمانا بۆ پیرۆزی و خۆشی.

لەزستانی 1355ك–1937ز مەلا موحەممەدی مامۆستا مەلا بهاءالدین لە خزمەتی شێخ بابا ڕەسوڵدا هاتن بۆ بیارە، بۆ ئەوە کە لە بیارە إجازەی پێ بدا، لەو وەختا منیش ئەمویست إجازە بە جەنابی سید حسام الدینی مکریانی بدەم لەبەر ئەوە کە ئەمان ویست مەلا محمد ببێ بە مەلای دێی

بیارە، هەموو ڕۆیشتین بۆ مزگەوتی بیارە، لەپاش عصر لەیەك مجلس دا لە مزگەوت شێخ بابا رسول إجازەی مەلامحمدی خۆندەوە، منیش اجازەی سید حسام الدین م خوێندەوە، جبە و عەمامەیان پۆشی (ل/173).. لە آخری بەهارا إجازەم دا بە سید بهاءالدین برازای سید محمد صادق خورخوڕەیی شاعری مەشهور متخلص بە (هەیبەت)..

وە لە پایزی 1356ك–1937ز مەلا خدر خەڵکی (ئاڵوت) لەناحیەی ئالان إجازەی وەرگرت، ڕۆیشتەوە بۆ ووڵاتی خۆی، ئەم ذاتە زۆر صالح خاوەن تقوی بو.

وە هەر لە آخری ئەم ساڵەدا، مەلا شێخ احمدی خەڵکی (واشەمزین) تابعی سەردەشت إجازەی وەرگرت، ڕۆیشتەوە، ئەم ذاتە برازای مەلا عمر واشەمزینی بو، ئەم دوو ذاتە یەکی ماوەی دوو ساڵ لە بیارە مانەوە، مع الاسف هەردوکیان بەجوانی متوفی بون–إنا لله وانا الیه راجعون–

لەم ساڵی 1356ك–1937ز بو کە کتێبی (شمشیرکاری) بر فرق نسیمی رستگاری)م بەزمانی فارسی تالیف کرد، ئەم کتێبە لە ڕەددی شێخ محمد مردوخ مشهور بە آیت الله خەڵکی (سنە) تالیف کرا، چونکە بە عنوانی (نسیم رستگاری) رسالەیێکی تالیف کرد بو لە ڕەددی تقلید وإجتهادا، کە کتێبەکە بڵاو بووەوە، منیش بە عنوانی سابق ڕەددم کردەوە.

---

[1] نامی باسی وەفاتی خێزانی شێخ عمر ابن القرداغی دەکا و سێ نامەی ئەوی هێناوەو باسی ژن خواستنی نوێ و وەفاتی شێخ عمر دەکا و بەم شعرە غەمی خۆی دەرئەبڕێ: طالبان غومبار، دنیای بەجێ هێشت، فریشتەی دڵ شاد کە چو بۆ بەهەشت.. پاشان باسی ئەوە دەکات کە لەم ئافرەتە کوڕێك لەدایك بو، لەسەر وەصیەتی شێخ ناونرا (بابەعەلی) و پاش تمیز وەبەر خوێندن نراو موفق بووەو بوەتە مەلای مزگەوتی بن تەبەق.. بنواڕە (ل/170– 172).

لەساڵی 1938ز تا 1950ز[1]

لەمانگی محرم ساڵی 1357ك–1938ز محمد نجیب لە آمنەی كچی شێخ عبدالرحمن لە بیارەدا لە مەوسمی بەهارا لەدایك بو، خوا موفق و عاقیەت خێری بكات.

لەم ساڵی 1357ك–1938ز مەلا محمود وەیسەیی، مەلا علی جوانڕۆیی، شێخ عمر عزی خەڵكی (دیر الزور) لە سوریا، ئەمانە إجازەیان وەرگرت.. (ل/175).

هەر لەم ساڵا شێخ محمد مەردوخ بە عنوانی (جان نما) كتێبێكی نوسی بلاوی كردەوە، گەلێ شتی پڕوپوچی اعتقادی تیانوسی بو، منیش بەزمانی فارسی بە عنوانی (شهابی سما) در رجم جن جا نما، كتێبێكم لە ڕەدیا نوسی، بەڵام لەبەرئەوە شێخ محمد تۆزێ... شۆرەتی... دامردەوە، من نەم ویست كتێبەكەم چاپ بكەم.

پاش ئەمە بە عنوانی (یزدان و إهریمن) رسالەییێكی منظومەی نوسی لە محاكمەی خوای تعالی لەگەڵ شەیتان، لەم رسالەدا زۆر شتی بێ معنی و خراپی نوسی بو، منیش بە عنوانی (فیوضاتی خدای ذي من) رسالەییێكم بەفارسی لە ردّی ئەو رسالەی ئەوا نظم كرد، ئەمەیش چاپ نەكراوە.. (ل/177)

لە ساڵی 1358ك–1939ز مەلا محسن ئەڵمانەیی و مەلا سعیدی باڵكی ئیجازەیان وەرگرت...

لەساڵی 1358ك–1939ز) دا كتێبی (ئاوی حەیات)م بەنثری كوردی نوسی لە تەرجمەی ئەحواڵی ئەو پێغەمبەرانە كە لە قرآنا ناویان هەیە، دواییم هێناوە بە باسی عشرەی مبشرە، أئمەی أربعەی مجتهدین رضي الله عنهم أجمعین، ئەم كتێبە لله الحمد چاپ كراوە، گەلێ محسن إستفادەیان لێكردوە.

لەساڵی 1359ك–1940ز[2]دا كتێبی (چل چرای ئیسلام)م نوسی، ئەم كتێبە كوردیە، نثرە، شەرحی چل حدیثە لە أحادیثی حضرەت صلی الله علیه وسلم.

هەر لە ساڵی 1359 ك دا مەلا محمد أمین ی موكریانی، شێخ محمدی كوڕی شێخ معروفی نەرگسەجاڕی إجازەیان وەرگرت (ل/178).

لەساڵی 1360ك–1941ز لە شەوی یەك شەممەی بیست و سێی مانگی محرم لەكاتی بەهارا صلاح الدین لەدایك بو، لەخوای أرحم الراحمین داوا ئەكەم كە بە فەضلی خۆی موفقی بكات ئەنجامی بەخێر بێنێ.

هەر لەم ساڵا بوو كە مەلا مجیدی كانی ساردی وارماوایی إجازەی وەرگرت، هەر لەم ساڵا مەلا قادری كوڕی أحمدی فتاح هارونی خەڵكی پیوان، مەلا أحمدی كوڕی صوفی محمودی كوێرەكی إجازەیان وەرگرت.

هەر لەم ساڵا لە امنەی كچی شێخ عبدالرحمان كوڕێكمان بو، ناومان نا جلال، زۆر جوان بو، بەڵام پاش چل ڕۆژی وەفاتی كرد، لەخسنی پشتی مامۆستا شێخ حیدرەوە لە ملگای چنارا دەفن مان كرد.

لەساڵی 1361ك–1942ز لە مانگی شەهروەری فارس دا، لە ئەنجامی جەنگی دووەمی عالەمی وەزعی ڕەضاشای بەهلەوی تێك چو، پیاوە كوردە دیلەكان–ئەوەیان مابون– هاتنەوە بۆ وڵاتی خۆیان.

لە بەهاری ئەمساڵا لەگەڵ فاتحی كوڕما ڕۆیشتم بۆ دیدەنی رابعەی خوشكم لە (دوروە)، لەوێوە ڕۆیشتم بۆ (ئەڵمانە) بۆ دیدەنی حاجی سید باباشێخ، بۆ (چور) بۆ دیدەنی سید عابدین، لەوێوە دیدەنی (ملا باقر)م كرد لە (باڵك)دا، لەگەڵ ئەوا ڕۆیشتم بۆ دیدەنی محمد سعید بگ ی فتاح بگ، مناڵەكانی محمد صالح بگ ی برای، لەگەڵ ئەوان ڕۆیشتم بۆ دیدەنی محمود خانی كانی سانان كە لە (قەڵا)دا بو، پاش ئەوە گەڕاینەوە بۆ (باڵك) دووشەو لە (باڵك) بوم، جا گەڕامەوە بۆ بیارە.

---

[1] سەرباسی ئامادەکارە.

[2] مامۆستای مدرس ئەم تاریخەی بە (49ك) نوسیوە، دوای لێكۆڵینەوەو بە سیاقی نوسینەكە لام معلوم بو كە (59)یە، نەك (49).

ئەم سەفەرە زۆر خۆش خاوەن صفا بو بەتایبەتی ئەو شەوانە لە (بالك) دا بوم، گۆرانی ویژی دەنگ خۆش گۆرانیا ن ئەوت زۆر تأثیریان ئەکردە دڵی ئینسان، زەمانی قدیمی صوحبەت ی رەفیقان ی ئەخستەوە بیری انسان..(ل/180).

هەر لەساڵی 1361ك-1942ز مەلا علی کوێرەکی، مەلا محمودی کانی بەردینەتی إجازەیان وەرگرت، مەلا علی رۆیشتەوە بۆ ماڵی خۆیان بۆ کویرەك، مەلا محمود رۆیشت بۆ دێی (عَنَب) لەوێ بویە امام و مدرس تا ئێستە لله الحمد ماوە موفقە لەسەر خزمەتی دین[1].

هەر لەساڵی 1361ك دا لە ئامینەی کچی شێخ عبدالرحمن کوڕێکمان بو ناومان نا بە عبدالقادر، لە قضاو قدر لە بیستی مانگی ربیع الثانيدا فراق کەوتە بەینمان تەلآقم دا، کوڕەکەی بەجێ هێشت، لەلای دایەن لە بیارە وەفاتی کرد، لەگەڵ باقی مناڵەکانا لەخسنی پشتی قەبری مامۆستا شێخ حیدرەوە دەفنمان کرد.

لە غەمی فراقی ئەم عائلەما، پەرێشانی حاڵی خۆما ئەم شعرەم لە پشتی رسالەی حسابەکەمەوە نوسی:

میل کردم که غم دهم برباد

باد گفتا غم تو سنگین است

وە لە ساڵی 1362ك-1943ز دا مەلا فتاحی شاتری، مەلا صالحی کوڕی سۆڤ عەبدولقادری صوڤ خودا بەخشی ژاڵە ناوی (وەلی) إجازەیان وەرگرت...

هەر لەم ساڵا بە عنوانی (نامەی حقیقت) کتێبێکی کوردی م بە نظم تألیف کرد لە باسی گەلێ مسائلی مشکلەی دین، بەشێوەی پرسیار و وەڵام دانراوە، ئەم کتێبە دەوری دو هەزار شیعرە و تائێستە چاپ نەکراوە.

لەساڵی 1361ك-1944ز دا فصلی بەهار شەوی شەممە سەعات نۆی عەرەبی (عطیة)ی کچم لەدایك بو خودا عاقبەتی خێر بکات.

وە لەم ساڵا کتێبی (باغچەی معرفت) بە نثر و نظم لە باسی خوڕەوشتی بەرزا نوسیم، هەر لەم ساڵا شرحی (تصریفی زنجانی) بەکوردی نوسیم، هەر لەم ساڵا رسالەی (العلمان في علمین) لە باسی وضع و استعارەدا تألیفم کرد.

وە لەساڵی 1363ك دا مەلا صدیقی کوڕی خلیفە مەلا رحیم ی هەوشاری إجازەی وەرگرت رۆیشتەوە بۆ وڵاتی خۆیان.

لە مانگی مەولودا شێخ بابارسول مدرس عەبابەیلیٚ، سەرگەورەی مەلایانی قضای هەڵەبجە لە عەبابەیلێدا وەفاتی کرد، بە وەفاتی ئەم ذاتە وەکو رۆژ ئاوابێ یا لە هەورێکی رەشا ون ببێ، وەها وەضعی مەلایان لە قەزای هەڵەبجەدا تێك چو رۆژیان رەش بو، رشتەی هۆنراوەی مەلایانە کە بابارسول امامی بو بچرایەوە.. دنیای هەموو لایێ گۆڕا، سبحان من یغیر ولا یتغیر...(ل/181).

لەساڵی 1364ك-1945ز مەلا سعیدی گڵەجاڵی، إجازەی وەرگرت.. لەپاش وەفاتی شێخ بابارسول بە موددەتی چەند مانگێ مەلا مەجیدی وەلد بەگی هات بۆ بیارە رسالەی حسابی بهاءالدینی عاملی خوێند، إجازەی وەرگرت.

لەساڵی 1367ك-1946ز چەند مانگێ فاتح محمدی کوڕم لە بیارەوە رۆیشتن بۆ عەبابەیلیٚ، لە خزمەتی مەلا حسن ی عەبابەیلیٚدا خوێندیان، لەپاشان هاتنەوە بۆ بیارە، لەساڵی 1368ك-1947ز فاطمەی کچی شێخ محمدی شێخ علی خەزورم مارەکرد بۆ فاتحی کوڕم، مەلا و فەقێ ی قەزای هەڵەبجە هەمو هاتن بۆ شادی، زۆر خۆش زەماوەندەکە تەواو بوو، فاتح لەم فاطمە ناوە دوو کچی بو، نافعە و نعیمە، هەردو بەشوێن یەکا وەفاتیان کرد، جا فاطمەی دایکیشیان وەفاتی کرد، رحمها الله، وەفاتی فاطمە 1370ك دابو.. (ل/182).

لەساڵی 1368ك-1948ز دا مەلا محمدی کوڕی مەلا احمدی هەوشاری مەلا محمد امین ی بانەیی، مەلا عبدالقادری خۆشناوی یەك لەدوای یەك إجازەیان وەرگرت.

هەر لە ساڵی 1368ك-1949ز دا مامۆستا مەلا بهاءالدین.. لە مانگی شعبان متوفی بو، رحمە الله وطاب ثراە.

[1] مەبەستی کاتی نوسینی ئەم پەرتوکەیە کە لەساڵی شەستەکاندا نوسراوە.

لەساڵی 1369ك– 1949ز دا مەلا عزیزی پریس كە لە طائفەی هۆزی هەسەنە.. وەفاتی كرد رحمە اللە وطاب ثراە.

بە وەفاتی ئەم ذاتەیش ئەو تۆزە خۆشییە اجتماعیە كە لەناو مەلایانی قەزای هەڵەبجەدا مابو ئەویش روی كردە نەمان، بەڵكو بالفعل نەما.

وە بە وەفاتی مامۆستا مەلا بهاءالدین وەزعی خانەقای بیارەیش روی كردە ضعیفی، چونكە پیاوێكی وەك ئەو كە لە اموری ختم و تهلیلەدا سەرامەد بێ نەما، رۆژ بەرۆژ وەضع بەرەو تاریكی ئەڕۆیشت، انا اللە وانا الیە راجعون.

لەساڵی 1370ك–1950ز دا شێخ نجم الدین كوڕی شێخ عبدالقادر ی حەوتاشی كە لە نەتەوەی خلیفە روستمی حەوتاشین، منسوبی بیارە بو، لە بیارەدا ئەی خوێند تەواوی كرد، إجازەی وەرگرت رۆیشتەوە بۆ وڵاتی خۆیان، ئەمە اخر طالب علم بو كە لە بیارەدا إجازەی لەلای من وەرگرت.

دەورێ بو دیمان بەدیمەن بەهەشت
وێنەی گوڵزار بو كێو و سارا و دەشت
لەلایێ شنۆی نەسیمی سەحەر
لەلایێ شێوەی دۆستانی دلبەر[1]
بابا رسوڵ و شێخ عبدالكریم
مەلا عبداللە عابدی سلیم
مەلا عزیز و مەلا شێخ شێخ عمر
مەلا شێخ رسول زانای مُنوّر
لەگەڵ یارانا لە دەستە و بەستە
ئەبون بە دەرمان بۆ دڵی خەستە
كاتێ بۆ دیدەن گرد ئەبونەوە
بە صەفای سینەی خۆش نمونەوە
ئەت ووت كۆمەڵە لە فریشتەكان
هاتون بە ئەمری خودای لامەكان
كۆیان بە وێنەی ئەستێرەی كۆبو
بۆیان بە وێنەی عەطری شەوبۆ بو
رویان بەدیمەن بە وێنەی گوڵ بو
بۆیان شەونمی لاپەڕەی دڵ بو
ووتاریان باسی وحی خدا بو
ڕەفتاریان شێوەی رسول اللە بو
نمونەی چرای رێی عنایەت بون
وێنەی ئەستێرەی رێی هیدایەت بون
كاتێ لە حوجرەی مدرسەی ضیا
ئەكەوتنە صوحبەت وێنەی ئەصفیا
مجلس پڕ ئەبو لە ذەوق و مەعنا

[1] نامی لێرەدا هێمایەكی كردوەو ئەم شەش بەیتەی دوایی نوسیوە ل:183.

جلیسیان بەدڵ ئەیووت سمعنا

لەلایێ باسی عەقڵ و علم و دین

لە لایێ خولْك و ڕەوشتی شیرین

جێ جێ لە باسی یارانی سەربەست

جێ جێ لە باسی دڵبەری چاومەست

جارجار هەر نوكتە و گەپ و مەزاح بو

باسی عوشرەتی مەسا و صەباح بو(ل/183)

سالاْ بە وێنەی ساتێ بو لەلات

لەدڵ دەر ئەچو ئێشی مشكلات

باسی شەرابی قورئانی عظیم

لا فیها غول (تا) ولا تأثیم

وێنەی شەرابی حُبی یارانە

نیم نیگای چاوی چاو بیمارانە

ئاخ ئەم یارانەم نەئەدی بەچاو

نە بە بێداری نە بەكاتی خاو

یا بەر لە یاران ڕێم ئەگرتە بەر

بێ سۆزی سینە و بێ جەفای جگەر

ئێستەیش كە قەزا عەكسی مرادە

(نامی) بەیادی یارانی شادە[1]

... مردنی هەركام لەم مەلایانی قەزای هەڵەبجە، وەیا نەمانی هەركام لەم شەخصانە كە لە بیارەدا موظف بون، ئەبو بەهۆی پەرێشانی تێك چونی ئیش و كاری بیارە، لەسەر ئەم ئەساسە بە وەفاتی شێخ عبدالكریم ی احمد بڕندە زیانێكی گەورە كەوت لە ڕشتەی علمای قەزای هەڵەبجە، بەتایبەتی بە وەفاتی شێخ بابا رسول وضعی علمای هەڵەبجە، وەضعی بیارەیش روی كردە انحطاط، لەم لایشەوە بەهۆی هەنێ ئەسبابی دڵگرانیووە لەپاش وەفاتی بابارەسول، بەتایبەتی لە ساڵی 1364ك–1944ز دا سید مظهری كاتبی شێخ كە وەكو دەستی ڕاستی بو دڵی لە بیارە هەڵكەنرا، كەوتە محاوەلەی دەرچون لە بیارە، بە عەلاوەی ئەوە رۆژ بەرۆژ ووردە وەزعی عائلەوی بیارە، پیربونی شێخی بیارە، زۆر هێنانی ضعیفی كز بونی حواسی گوێچكە و چاو و صحەتی بەدەنی، وەختە بڵێم هەر بەناو بیارەی هێشتبووەوە .

وە لەو سەردەما نەخۆشی سڕبونی أعضا، ناساغی فقر الدم شێخ عثمانی كوڕی شێخی داگیر كرد، زۆر وەخت بیارەی بەجێ ئەهێشت بەهۆی تداوییەوە ئەچو بۆ كركوك بغدا..

لەبەر عەینی أسباب وەضعی مدرسەی بیارەش تێك چو، زۆر سەرزەنشتی شێخ ئەكرا كە ئێمە قەرزار و بێدەستین ئەوندە طلبەمان بۆچییە، ژمارەی فەقێ لە پایەی شەست و حەفتاوە هاتە خوارەوە بۆ دەو دوازدە، ئەویش هەر بەجوانی تماشا نەئەكران، وەتا لەم دوازدەیە نەڕۆیشتایە، فەقێیەكی تر راگیر نەدەكرا، مع العلم ئەوسا (لاردّ) و (لاعدّ) بو، منیش

[1] لەدوای ئەم شعرانە نامی دەس دەكات بە باسی زانایانی هاوچەرخی خۆی و سەرگوزشتەی مەلایانی قەزای هەڵەبجە دەنوسێ و بەسەرهاتی شێخ مصطفیی مفتی هەڵەبجە و شێخ عبدالكریمی احمد بڕندە و شێخ بابا رسولی بیدەنی و شێخ عبداللطیفی قازی هەڵەبجە و مەلا محمد سعیدی عەبابەیلێ و مەلا عزیزی پریس و مەلا عابدی عەبابەیلێ و مەلا حەسەنی عەبابەیلێ و مەلا عبدالله ی دەرە شیش و مەلا محمدی عەدلەخان و مەلا محمدی كوڕی مامۆستا مەلا عبدالله و مەلا عبدالله ی باڵەكی و... دەهۆنێتەوەو هێندەی تر كتێبەكەی پێ دەوڵەمەند دەكات و ل/184–202ی پێدەڕازێنێتەوە .

هەروا وەضعی خۆم تێك چو، ئەم ویست هەڵی هەڵ كەوێ دەرچم، بەلام پیری شێخ مانع بو لەوە كە دڵی متأثر بكەم، إقدامم نەئەكرد، بەلام سید مظهر و سید نظام لە 1365ك باریان كرد، بە هەرحاڵ مامەوە..

لەلایەكەوە شێخی بیارە پیر و ضعیف الحواس بو، رۆژ بەرۆژ صحەتی انحطاطی ئەكرد، لە امكانیا نەما وەكو سابقی خۆی تماشای وضعی خانقا و مدرسە و متعلقین بكا، لەلایەكەوە ووردە ئەولاد گەورە بوبون، مەشرەبیان مخالفی مشرەبی قدیم بو، استیلای پیری شێخیان كردبو، بە ئارەزوی خۆیان ئەیانویست رەفتار بكەن.

دەرچونم لە بیارە[1]

تا لەبەهاری 1370ك-1951ز لە مانگی رجب دا سوێ تفاهم لەناوبەینی زاهدی كوڕی شێخ و مناڵەكانی منیشا پەیدا بو، لەوكاتا شێخ عثمان لە بیارە نەبو، رۆیشتبو بۆ ناحیەی جوانڕۆ، ترسم پەیداكرد ئەگەر ئەو وەزعە دەوام بكا، من لە بیارە دەوام بكەم ممكنە فیتنەیێ پەیدا ببێ، لەسەر ئەم أساسە بڕیارم دا كە لە بیارە بگوێزمەوە، فعلا مناڵەكانم لەو ماڵا كە خۆم تیابوم زۆر زحمتم تیایا كێشابو، بەجێم هێشت، لەسەر (بورج) كە لەو رۆژا بەدەستی كوڕانی ئەفراسیاو بەگەوە بو، دو هۆدەم وەرگرت مناڵەكانم تیایانا دانا، خۆم حاضر كرد بۆ نقل كردن (ل/204).

كاتێ شێخ لەسەر ئەم وەزعە خەبەردار بو ناردی بە شوێنما گەلێ فەرمایشتی فەرمو، كە فَكّی ئەو إرادە بكەمەوە، بەلام لەبەر ئەوە كە من ئەمزانی شێخ اختیاری لەدەستا نەماوە، ئیمڕۆ یا سبەینێ قابیلە ئاشوبێ پەیدا ببێ، بۆ خۆپاراستن لە ئاشوب لەسەر إرادەی خۆم دەوامم كرد.

وە رۆژی دوو شەممە بیست و پێنجی مانگی رجب ی 1370ك-1951ز لە بیارە دەرچوم بۆ هەڵەبجە، دوو شەو لە هەڵەبجە مامەوە، رۆژی پێنج شەممەی 26/ رجب لە هەڵەبجەوە رۆیشتم بۆ سلێمانی، لە مزگەوتی حاجی شێخ امین ی خاڵ بوم بە میوانی شێخ محمدی خاڵ قاضی سلێمانی.

مع العلم لەوكاتا لە هەڵەبجەدا بوم شێخ (حاجی فەرەجی صوفی سعید) كە منسوبێ بو، بیارەیی بو ناردی بە شوێنما بۆ هەڵەبجە، بەلام لەبەر عەینی اسبابی پێشوو نەگەڕامەوە بۆ بیارە.

پاش چەند رۆژێ لە سلێمانییەوە كەوتمە رێگە بۆ بغدا، بۆ ئەوە كە لەگەڵ مدیری ئەوقافی عام ملاقات بكەم، ئەو جوزئی معاشە كە لەسەر وظیفەی خطابت لە بیارەدا وەرم ئەگرت بمدەنێ، لەلایەكیشەوە جهەتی تدریس لە مزگەوتی (حاجی أحان) شاغر بو، ویستم كە سعی بكەم إعلانی شغوری بكەن، داخڵی إمتحان ببم بۆێ، بەڵكو ئەو جهەتەیشم دەست بكەوێ، لە سلێمانیدا دامەزرێم.

كە لە سلێمانی یەوە گەیشتمە كەركوك رۆیشتم چاوم كەوت بە متصرفی كركوك شێخ مصطفی قەرەداغی كە ناسراوی سابقم بو، ئەویش كاغەزێكی نوسی بۆم بۆ لای موسی شاكر كە لەو رۆژا مدیری ئەوقافی عام بو، فعلاً هاتم بۆ بغدا، ملاقاتی مدیری عامم كرد، ملاقاتی عیسی عبدالقادرم كرد، لە مقصودەكانما ناجـح بوم، هەم مەعاشەكەم بۆ قەرار درا لە هەر لایێ ببم، چونكە ذاتی بوو، ئیعلانی شعوری جهەتی تدریسی مزگەوتی (حاجی أحان)یش كرا، گەڕامەوە بۆ سلێمانی پاش چەند رۆژێ داخلی امتحانی تدریسی مزگەوتی حاجی حان بوم، ناجح بوم، لە لایەنی هیئەتی علمیەوە ئەوراقی امتحانەكەم نێررا بۆ بغدا تا لە مانگی شوالی ساڵی 1370ك دا مصادفی مانگی تموزی 1951 میلادی ئیرادەنامەی تدریسم گەیشتە سلێمانی، قاضی شێخ محمد احتفالێكی بەرزی پێك هێنا لە أشرافی سلێمانی علما شەربەت خۆری كرا، لەسەر وەظیفەی تدریس لە مزگەوتی (حاجی أحان) دامەزرام، لەم ماوەدا كە دو مانگ و چەند رۆژێ بو هەر میوانی قاضی شێخ محمد بوم لەلایەنی خۆیو براكانیەوە: شێخ احمد شێخ مصطفی زۆر خزمەتم كرا، جزاهم الله عنا بفضله

[1] سەرباسی ئامادەكارە.

آمين..(ل/205)

لەم ماوەدا كە من لە شاری سلێمانیدا چاوەڕێی دەرچونی ئەمری تدریسەكەم ئەكرد شێخ عثمانی كوڕی شێخ گەیشتەوە بیارە، لە گوێزانەوەی من زۆر پەرێشان بوبو، لەلایەنی خۆیەوە لەلایەنی شێخی بیارەوە مەلا طاهری خادمی مەرقەدیان نارد بۆ سلێمانی، نامەیان بۆ شێخ محمدی قازی، مەلا محمودی مفتی، حاجی فقێ محمدی شالی، بۆ خۆم نوسی بو كە بگەڕێمەوە بۆ بیارە، بەلاَم من لەبەر ئەوە شارەزای وەضعی بیارە بوم، ئەم زانی شێخ حواسی نەماوە، ئەگەر بشڕۆمەوە هەر لە ڕۆژێكا مجبوری نقڵ ئەبم عوزرم هێناوە، بڕیارم دا كە نەگەڕێمەوە.

خودا شاهدی حالَە من لە بیارەدا بە دلێكی پاك بە إخلاصەوە خزمەتی ئەو مدرسە و مقامەم ئەكرد، چاوم لە دنیاوە نەبوە، دلَم ئەوەندە بەسرابوو بە بیارەوە، نەم ئەتوانی بۆ سەفەری عادەتیش ناچاری نەبێ بیارە بەجێ بێلَم، لەو ماوەدا كە لەو شوێنە پیرۆزا تدریس و خطابتم ئەكرد، چەن جار لە چەن لاوە داوای ئەوە ئەكرا لە من كە بیارە بەجێ بیلَم، من ئەبەدەن دلَم بڕوای نەئەدا بۆ خەزێنەی دنیا تەركی بیارە بكەم، ئەو مدرەسە و مقامە بەجێی بێلَم، تا بەناچاری مجبور بوم (وكان أمر الله قدراً مقدوراً)..[1].

وە هەروەكو من بە فراقی شێخی بیارە زویر بوم، شێخ لەمن زیاتر لە فراقی من متأثر بو، حەتا بیستم پاش ئەوە كە بەتەواوی زانی بەوە كە من لە بیارە دەرچوم گریابو، قەدرێ فرمێسكی بەچاوا داڕژاندبو، فەرموبو، تەنیا مەلا كریم مابو لەوانە كە من دلَم پێیان خۆش بو، وا ئەویشتان عاجز كرد، ئەویش دوركەوتەوە لێم.

[1] مودەرریس باسی چەند كەس و جهەتی دەنوسێ كە داوایان لێكردوە بچێتە ئەوێ و بیارە بەجێ بهێلاَ و دنیایان زۆر خستۆتە پێش، وەلێ بەهیچ چەشنێ قبولَی نەكردوە.

شاد بونەوە بەدیداری شێخ[1]

پاش هاتنی سلێمانیم لەساڵی دواییدا بۆ مەسئەلەی دەفعی نزاعی مەلاكانی هەڵەبجە لەسەر تێكدانی حوجرەكانی مزگەوتی جامیعە، بە اقتراحی حسن فهمی بەگ لەگەڵ مەلا محمودی مفتی، مەلا ڕەحیمی پەرخیدا هاتین بۆ هەڵەبجە، لەپاش ئەوە كە تۆزێ تۆزی مەلال لەناوا دەرچو، شێخ عثمانی كوڕی شێخ كە لە بیارەوە هاتبو بۆ هەڵەبجە حاضری ئەو مەجلسە بو، وتبووی بە حسن بگ كە بەمن بڵێت بڕۆین بۆ بیارە بۆ زیارەتی شێخ، حسن بگ وتی پێم، منیش قبوڵم كرد، لە خزمەتی مەلا محمودی مفتی، گەلێ لە مەلاكان ڕۆیشتین بۆ بیارە، كاتێ بەخزمەتی شێخ گەیشتین وەك گوڵ گەشایەوە، ئەو ماوە كە لە خزمەتیا بوین زۆر دڵشاد مسرور بو، كاتێ خوا حافظی‌مان كرد، فەرموی: بەو شەرعە إجازەت ئەدەم پاش ماوەیێ تر بێیتەوە، چەند ڕۆژێ لەلام دانیشی بۆ ئەوە كە تاسەم بشكێ لە چاوپێكەوتنت، مەبەسم ئەمەیە لەم فراقا نە من لەشێخ عاجز بوم، نە شێخ لە من عاجز بوە، بەڵكو شتێ بوو لەسەر قەزاوقەدەر –سبحان من لا مردّ لقضائە–.

دڵا بەشەوقی یاران بیمار بێ
نابی لە زەوقی ژاران بێزار بێ
ئیمانی نی یە ئەو بێ پەیمانە
لە ئازاری دۆست دەم بە هاوار بێ
دڵ نێچیرێكە بەتاو ڕائەكا
بەرەو ڕوی صەیاد كاتێ زاماربێ
بول بول كە بەدڵ گیرۆدەی گوڵە
ئالودەی باخە گوڵ بێ یا خار بێ
یاخوا ئەو خامە دۆستی نەنوسێ
بەتیغی جەفا هەر گرفتار بێ
یاخوا ئەو نامەی دۆستی تیا نەبێ
بەدەستی مەینەت لەتار لەتار بێ
ئەو كامەی لەسەر كامی دۆست نەبێ
یاخوا لەسەر دڵ بەژاری مار بێ
ڕۆژی ڕەستاخێز باش دیاری ئەدا
ئەوەی كوژراوی دیداری یار بێ
ئەو شەرتەی كردم لەگەڵ دۆستانم
هەتا قیامەت با بەرقەرار بێ
مژدەم لەسەرای غەیبەوە بۆ هات
با نامی حەشری لەگەڵ دڵدار بێ

***

ئەی دڵ هەتا تۆ بە جۆشی و تاوی
لە كورەی عەشقا بۆخۆت سوتاوێنی
بزانە بە حەق خەلیلی خودای

1 سەرباسی ئامادەكارە.

قەت خەیاڵ نەکەی بە دڵ فەوتاوی

ئەی بولبول هەتا دێوانەی گوڵی

مێملی باغ و چەم و شەتاوی

مەستی سەرچڵ و پەڕەی گوڵ

باغی بمری بزانە تا ئەبەد ماوی

نامی لە نەشەی عەشقی یارانا

إشارەی وەرگرت لە نیگای چاوی

ئازیز موژدەبێ قەبوڵ کراوی

لە سارای مەحشەر بەش نەخوراوی(ل207)

نامی لە شاری سلێمانی دا[1]

هەروەکو قاضی شێخ محمدی حاڵ زۆر یارمەتی دام هەتا دامەزرام جەنابی سید غفوری مدرس و إمامی مزگەوتی سید حسن یش زۆر یارمەتی دام، تا مردن ممنونی أخلاقی بەرزی ئەو زاتەم.

لە مانگی ئەیلول لە عەینی ساڵ دا رێکەوتی مانگی ذي الحجة لە ساڵی 1370ك–1951ز دا مەلا صالحی زارا إمامی سید صادق لە شارەزورا کە لەوەو پێش لە مدرسەی بیارەدا خوێندبوی، عەلاقەی دوستی لەگەڵ مانابو ناردم بۆ بیارە، بۆ گوێزانەوەی ماڵ و منداڵەکانم بۆ شاری سلێمانی، وفعلاً گوێزاندنیەوە بۆ شار، لە نزیکی مزگەوتی (حاجی أحان)دا خانوی شێخ قادر بەرزنجی م بەکرێ گرتبو، لەو خانوا دابەزین، قەرارمان گرت والحمدلله.

پاش دامەزرانی مدرەسەی (حاجی أحان) خەڵکی محەلەکە بەبێ إطلاعی من خۆیان بڕیاریان دابو نابێ طلبەی ئەم مزگەوتە وەکو جاران بژین، پێویستە سێ کەسێ لەئێمە هەریەکێ رۆژێ بە پیاوی خۆمانا نان و چێشت بنێرین بۆ مدرەسە، بالفعل ئەم تەرتیبەیان تطبیق کرد، لەماوەی دەوامی منا لەو مزگەوتە ئەم یاسا دامەزراو رەفتار پێکراو بو. ئەم تەرتیبە لەسەر ڕاوێژی پیاو مناسبی محەلەکە بو، وەکو حاجی شێخ عبدالرحمن، حاجی سعید، عثمان محمد نادر، محمد صالح بۆسکانی، محمد خانی خفاف، غەیری ئەمانەیش لەو کەسانە کە حاضري نوێژ و طاعەتی مزگەوت بون.

لە بیست و چوارهەمی شەوالی (1317ك– 1952/5/18)[2] مەلا محمدی کوڕی عباس خەڵکی دێی (بۆیین) لە وڵاتی بانە، کە وەختی خۆی لە بیارەدا لەلام خوێند بوی، هاتبوو بۆ سلێمانی بۆ لام بۆ خوێندن إجازەی وەرگرت، شەربەت خۆرییەکی باشی بۆ کرا، رۆیشتەوە بۆ وڵاتی خۆی، وەکو بیستومە موفقە لەسەر خزمەتی علم و دین.

وە لە ئەوەڵی زستانی (ساڵی 1372ك–1953ز)[3]دا مامۆستا مەلا قادری صوفی لەدێی (بانی خێڵان) لەنوێژی مغربا مبتلای سکتە بو، پاش شەوو ڕۆژێ وەفاتی کرد–طاب ثراه وجعل الجنة مأواه–(ل/208) لە ئەوەڵی بەهاری ساڵی 1373ك–1954ز شێخی بیارە علاءالدین متوفی بو–طاب ثراه– بۆ تعزیە لە سلێمانی یەوە ڕۆیشتم بۆ بیارە، تقریباً حەفتەیەکم پێ چو.

وەختی خۆی لە بیارەدا لەساڵی 1353ك–1934ز کتێبی (خلاصة التبیان)م نوسی بو، لەم ساڵەدا لە سلێمانی پوختەم کرد نوسیمەوە. هەروا دەستم کرد بە نوسین تەواوکردنی کتێبی (المواهب الحمیدة في حل الفریدة) کە زو لە

---

1 سەرباسی ئامادەکارە.

2 شێخی مدرس نوسیویەتی (شەوانی ئەم ساڵە) من خۆم ئەم تاریخەم نوسیوە، چۆن لەپێشتر و باسی تازەکردنەوەی مزگەوتی حاجی احان دا هاتووەو من نەم نوسیوەتەوە.

3 ئەم ساڵە زیادەی ئامادەکارە.

بیارەدا دەستم پێ کردبو بە ناقصی مابووەوە، بە کوردی شەرحێکم لە تصریفی زنجانی کردبو ئەمەیشم پاك نوس کردەوە . کتێبی (باغچەی معرفت) کە زو بناغەم دانابو، لە ئەندازەی چوار پێنج جوزوا بە نثر و نظم تەواوم کرد.

بەم اشتغالانە لەگەڵ تدریسا ئەم ساڵە برایە سەر، کە ساڵ بو بە 1374ك–1954ز، شێخ لطیف امامی مزگەوتی (حاجی أحان) وەفاتی کرد، پاش ئەوە هەرچەند خەڵکی محلە داوایان کرد لێم کە داوای إمامەتەکە بکەم، بەڵام من لەلام عەیب بو زووبەزوو داوای بکەم، تەفرەم دا، لەم ماوا مەلاجمیل ناو کوڕی مەلا برایمی کفری نقل کرا بە ئیمامەت بۆ مزگەوتی (حاجی أحان).

جا لە زستانی ئەم ساڵا دەرگای گەلێ مصیبەت و مەینەت لەسەرم کرایەوە، ئەم زەحمەتە رۆژ بەڕۆژ زیادی کرد هەتا رەمەزان، لە نۆی ڕەمەزانا شەوێ لە خەوا چاوم کەوت بە سوار و پیادەیەك، پیادەکە پرسیاری کرد لە سوارەکە: مەلا کریم تاکەی لەم مەینەتا دەوام دەکا؟ ئەویش فەرموی: پاش سێ رۆژ رزگار ئەبێ، واقعاً لە 11/رمضانا لە شاری سلێمانییەوە کەوتمە ڕێ بۆ بغدا، مراجعەتی مدیریەتی أوقافی عامەم کرد، لەو رۆژا سید محمد شفیق العانی مدیری ئەوقافی عام بو. ناسراوی سابق لە بەینمانا هەبو، کە ملاقاتم کرد، حاڵی خۆمم بۆ بەیان کرد، زۆر متأثر بو، گەلێ دڵخۆشی دامەوە، لەم جارا سید أمجدی زەهاوی زۆر مساعدەی کردم، خۆی لەگەڵما هات بۆ لای مدیری ئەوقافی عام.

سید محمد شفیق وتی: لە هەر لایێ ئەتەوێ دانیشی ئێمە مانعمان نییە تۆ مەعاشەکەت دەوام ئەکا، لەو ماوەدا وتی: إمامەت و خطابەتی (زین العابدین) لە کەرکوکا شاغرە، ئەتەوێ نقلت بکەم بۆ ئەوێ؟ منیش وتم: لە نفسی کەرکوکایە؟ فەرموی: بەڵا . تمەز ئەو مەبەستی لە نفسی کرکوك لواکەیە، منیش وام زانی لە نفسی شارایە قبوڵم کرد، ئەمریان نوسی بۆم، گەڕامەوە بۆ کرکوك، کە گەیشتمە کەرکوك حاڵی بوم ئەو شوێنە لە دەشتایە، شوێنێکی مهجورە، مناسبی وەضعی من نییە، لەبەر ئەوە لە عەینی ڕۆژا گەڕامەوە بۆ بغدا، بۆ مغرب گەیشتمە بغدا، سبەینێ مراجعەم کرد، وەضعەکەم بۆ باس کرد، ئەویش معذەرەتی کرد، فەرموی: ئێستە ئەتوانی لە نەفسی شاری کەرکوك دا دابنیشی، من ئەمری إداریت بدەمێ لە کەرکوك دانیشی تا شوێنی باش هەڵکەوێ.

مامۆستای مودەڕڕیس لە کەرکوك دا[1]

جا لەسەر ئەم قەرارە (ل/209) هاتمەوە کەرکوك، لەبەر ئەوە کە سابقە معارفەم لەگەڵ مرحوم حاجی شێخ جمیل طالەبانی دا بو، لە تکیەی طالبانی دانیشتم... لەو سەردەما عبداللطیف کبیسی مدیری منطقەی کرکوك بو، خوا حەقە زۆر حورمەتی گرتم، رعایەتی ئەکردم بەم تەرتیبە کەمێ زەحمەتی دڵم سوك بو، خوا جەزای حاجی شێخ جمیل بداتەوە زۆر حورمەتی گرتم، فەقێیان بۆ ڕاگرتم، مشغوڵی تدریس بوم، کوڕەکانی حاجی شێخ جمیل: شێخ علی شێخ عبدالرحمان زۆر خزمەتیان ئەکردم.

شێخ عبدالرحمن ووردە ووردە لە جمع الجوامع تحفە دەرسی ئەخوێند، خۆیشم مەشغوڵ بوم بە تەواوکردنی کتێبی (صفوة اللآلي من مستصفی الغزالي) ئەوەم تەواو کرد.

لە محرمی 1375ك–1955ز دا ماڵەکەم لە سلێمانی یەوە نقل کرد بۆ کرکوك، لە حەوشی شێخ عزالدین طالەبانی کە لەو رۆژا شێخ فاتحی شێخ جەلالی تیابو دوو هۆدەم بەکرێ گرت، دانیشتین تیایانا.

لەم ماوەدا سید محمد شفیق مدیری ئەوقافی عام سەفەری کەرکوکی کرد، هات بۆ تکیە، زۆر دڵخۆشی دامەوە... خولاصە وەزعێ وا هاتە پێشەوە کە تەکیەی طالبانی وەکو مدرەسەی خۆمی پێ هات، بە ئاسایش مەشغوڵی تدریس تألیف ئەبوم، ولله الحمد.

[1] سەرباسی ئامادەکارە.

وە لە مانگی محرم لە ساڵی 1375ك–1955ز مەلا محمد ئەمینی گەورەدێی، مەلا خدری سپیرویی مەنگوری كە فەقێی خۆم بوون لە شاری سلێمانی، هاتن بۆ كەركوك بۆ ئەوە ئیجازە وەربگرن، مەلا محمد ئەمین هەر لە مانگی محرمدا، مەلا خدر لە مانگی جمادی الاولی إجازەیان وەرگرت..

پاش ئەوە كە لەم ساڵا كتێبی (صفوة اللآلي)م تەواو كرد (مەولود نامە و میعراج نامە)یێكم نوسی، تەسلیمی محمد أمین عصری م كردن چاپیان بكات، ئەو چاپی نەكردون، بەڵام من خۆم نوسخەی باشی ئەو دوو كتێبەم لەلایە تا خودا فرصەت ئەدا بۆ چاپ یان –إنشاء الله[1].

پاش ئەوە تۆزێ چاوم كرایەوە لە كەركوكا بەهۆی رەفاقەتی حاجی شێخ جمیلەوە بەهۆی ئەخلاق و ئینسانیەتی ماڵ و منداڵەكانیەوە خۆش ڕام ئەبوارد .

هەروەها علی رفیق افندی خادم السجادە، رأفت افندی برای، مەلا عبدالمجیدی قطب، حاجی مەلا عمری عمر گنبدی باقی مەلاكانی كركوك ئولفەت و محبەتی باشیان پەیدا كرد، بەتایبەتی لە سێ شەممە و جمعە دا خۆشمان ڕائەبوارد.

وە لە تكیە ڕۆژانی جمعە بەهۆی دەرویشانی تەكیەوە، أشعار خوێندنەوەی ئەوانەوە بەتایبەتی حاجی خالد اغای حسن قصاب مەلا محمدی بە شعری خۆش زۆر مەسروریان ئەكردم. (ل/210)..

وە لە هەموو شتێ خۆش تر لەسەر دڵی من ئەوە بو كاتێ لە تەكیەدا دامەزرام چەن جارێ لەخەوا بەخزمەتی حاجی شێخ عەلی أفندی طالبانی گەیشتم، بەم خەوانە گەلێ إنشراح ڕووی كردە دڵم...(ل/211)[2].

هەروا لە كركوك حمید أفندی بو انسانێكی زۆر ناسك، أدیب و لبیب محترم، ئارام بو، گەلێ جار ئەهات بۆ تكیە، لەقصرەكەدا دائەنیشت قسەی خۆشی زەمانی حاجی شێخ علی أفندی كەرامەت و كەمالاتی ئەو ذاتەی بَیان دەكرد، لەو باسانە دڵم زۆر مسرور ئەبوو.. هەروا باسی حركات و سكناتی شێخ رضای شاعری مەشهور برای حاجی شێخ علی أفندی ئەگێڕایەوە بۆم.. بە رەفاقەتی ئەم ذاتە باقی ڕەفیقان زۆر مەسرور ئەبوم.

وە بە ڕەفاقەتی حاجی صالحی مضمدی رباطی، كە وەختی خۆی سوختە بو لە بیارەدا لەبەر دەستی مەلا محمد زاهدی رباطیدا ئەیخوێند، لەپاشا ڕۆیشتبوە سلكی موظفینی مستشفی وە، زۆر مسرور ئەبوم.

پاش ڕابواردنی دو مانگ لەسەر دانیشتنی تكیەم، جارێ لەگەڵ شێخ حاجی كوڕی شێخدا ڕۆیشتین بۆ جەژن مبارەكی شێخ حبیب أفندی كوڕی حاجی شێخ علی، بەو ملاقاتە ئولفەت كەوتە بەینمان بە نەوعێكی وا، ئەبوا لە حەفتەیەكا ئەقەللەن دوجار چاومان بەیەك بكەوێ.

خانوەكەیان نزیك بو لە تكیە رۆژی سێ شەممەكان لە بەینی چاشت و نیوەڕۆدا دیدەنیم ئەكرد گەلێ حكایەتی قدیمی بۆ ئەكردم، ئەم ذاتە گەلێ خاوەن عەقڵ تێگەیشتو هوشیار ئاگادار بو لە أموراتی عالەم، زۆر لە اشعاری حافظ و سعدی لەبەر بو، توركی زان بو، ئەوزاعی عوائل و پیاوە گەورەكانی بغدا و كركوكی زۆر ئەزانی، لە أموری دنیا سەرامەد بو، زۆر واقعی بو، بە خزمەكانی ئەفەرمو: (ئازاین مەكەون، كە كەوتن گلەیی لەكەس مەكەن)...(ل/212)

قوربان ئوستادی پێغەمبەر خەصلەت
ئەم ئەشعارانەم وانارد بۆ خزمەت
گەرچی ئەشزانم یەكجار نارێكە
تۆ بیخوێنەوە فكرێكی لێ كە
بەڵا! بێ مەعنا و هەم بێ نكاتە
لەسەر تا پاین گشت تورەهاتە

---

[1] هەردوك چاپ كراون لە دو توێی نامیلكەی (70) لاپەڕەییدا و دواتر مدرس خۆی باسی دەكات.

[2] لێرەدا مدرس سێ خەوت بەشێخ عەلی یەوە دەگێڕێتەوە بنواڕە ل/211–212.

رجات لێئەكەم ئەگەرچی واتە
تۆ بیخوێنەوە قربان بۆ گاڵتە
هەرچەند ئەزانم بێ ئەدەبی یە
چشتی وا ناردن هیچ معنای نی یە
تۆ لێم ببورەو پێت گران نەوێ
ئینسان كە پیر بو خرفش ئەوێ
ئیتر هەر خۆش بی دائیم شادمان
بۆ طالەبانی و علم و طالبان[1]

منیش لە وەڵاما ئەم هۆنراوانەم بۆ نارد :
سەرداری شێخان بولەند درەجات
پەروانەی چرای ڕزگاری و نەجات
رشتەی هۆنراوەی پڕ جەواهرات
بەواتەی ناسك بەشێوەی بەرات
گەیشتە دەستی دۆستی بە وەفات..[2]

وە زۆر جار لەگەڵ علی ئەفەندی خادم السجادە دا دیدەنی شێخ حبیب مان ئەكرد وەبەینی چاشت و نیوەڕۆمان ڕائەبوارد.

وە زۆر جار علی ئەفەندی ئەهاتە تەكیە لە قەصرەكەدا بەقسەی خۆش ئەشعار (ئەدیبەكان) ڕامان ئەبوارد.

وە گەلێ جار پاش عەصران یا لەگەڵ شێخ علی دا، یالەگەڵ حاجی سعیدی محمد گوڵی بەر تكیەیی، یا بە تەنیا خۆم ئەڕۆیشتم بۆ ماڵی علی ئەفەندی، لە ناو حەوشەكەدا لەدەوری فوارەی چیمەنەكەدا، یا لەسەربانی دراوسێ حوجرەی سەجادەی شریفە دائەنیشتین، بە قسەی خۆش ڕامان ئەبوارد.

زۆر جار هەڵئەكەوت كە مەلا عبد المجیدی قطب كوڕی مەلا مەردان كوڕی مەلا محمد ی قطب كە باش مەلای كەركوك، وەخزمی ماڵی علی رفیق ئەفەندیە لەگەڵ مەلا عبد الرحمن كوڕی مەرحوم مەلا علی حكمت ئەفەندی‌یا، وەبعچی لە عالمانی ترلەویا حاچر ئەبون، بە أشعار نوكات ڕامان ئەبوارد، بە تایبەتی لە ڕۆژانی سێ شەم سبەینیان لە مزگەوتی حاج خلیل كە شوێنی مەلا عبد المجیدی قطب بو، لە پاش عەصران لە مزگەوتی ملا أحمدی مەلا حكیم(ل/215) مەلاكان دۆستانیان گرد ئەبونەوە، وەزۆر بە خۆشی ئەو وەختە ڕائەبورا لەسەرمان بەخصوصی لە بەینی من و مەلا عبد المجیدی قطب دا گەلێ نوسراوی محبت ودۆستی واقع بووە.

لەساڵی 1376ك–1956ز دا كتێبی (نورو نەجات) لەسەر نەزمی قصیدەی بوردیە بە كوردی نوسیم، چاپم كرد، كتێبی (نور الصباح)یشم لە مدحی حضرەت و یاران كە زو نوسی بوم چاپم كرد، هەر لەم ساڵ مەلا رەشیدی قولی جانی إجازەی وەرگرت، هەر لەم ساڵ دەستم كرد بە شرحی عقیدەی عەرەبی مەولەوی كە دو هەزار و سی و یەك شعرە، ناوی الفضیلة یە، ئەم شەرحە بەناوی (الوسیلة لنیل الفضیلة) لە ماوەی دو ساڵ تەواوم كرد.

وە لە ساڵی 1377ك–1957ز هۆنراوەیەكی كوردی بەشێوەی دوخشتەكی بە عنوانی (گوڵزاری حكمت) رسالەیێكی تر بەشێوەی نظمی فارسی رباعیات نوسیم، بەڵام ئەمانە هیچیان چاپ نەكراون، هەر لەم ساڵ مەلا حسین محمدی كۆیی، مەلا عمر رەشیدی هەورامی نۆدەریاوی، مەلا مصطفی ی كۆزەپانكی إجازەیان وەرگرت، لەم ساڵ دەستم كرد بە نوسینی

[1] ئەم شعرانە كۆپلەی كۆتایی شعرێكە لەسەر پیری و شێخ حبیبی كوڕی شێخ علی بەخەتی خۆی نوسیویەتی بۆ ئەوەی نامی سەیرێكی بكات، ئەم نامە ل/213.
[2] بۆ ئەم هۆنراوەش كە وەڵامی نامەكەی شێخ حبیبە، بنوارە ل 214–215.

تعلیقات لەسەر (دیوانی مەولەوی)، تەواوم کرد، دەستم کرد بە نوسینی کتێبی (شەریعەتی ئیسلام) لە مذهەبی إمامی شافعی دا رضي الله عنه بەکوردی، هەر سالا ربعێکیم تەواو کرد تا چوار ساڵ تەواو بو. (ل/216).

...کاتێ کە کتێبی (بارانی رەحمەت)م لە کەرکوکا لەچاپ دا نسخەییێکم نارد بۆ مەلا عبدالمجیدی قطب، ئەویش لە تقریظ سوپاسی دیاری یە دۆستانەکەدا ئەم شعرانەی نوسی بۆم:

مدحی پێ ناوێ ذاتێکی وەك تۆ
تألیفەکانت شاهدن بۆ تۆ
ئەوە دەلیلە کە مەلای چاکی
شاسوارێکی چست و چالاکی
(أشهد بالله) پێت ئەڵێم مەلای
لە ئیشی بێ جێ بەخوا تَوَلای
هەرچی چاکەیە هەموت تێدایە
مەلا وارثی ڕێ ی أنبیایە
با کۆتای بێنین ئەم قسە و باسە
ڕێی بەتاڵ لارەو ڕێگەی حەق ڕاسە
دو شاهد دەرچو حقیقت راس گۆ
بەشارەتیان دا بە من و بە تۆ
تاریخی تألیف بێ گرێ و زەحمەت
ڕژا بسردا باران رحمت[1]

لەو ماوەدا کە لەشاری کەرکوك دابوم لە زستانانا جارجار شێخ عبدالکریم کوڕی شێخ قادر کوڕی مرحوم شێخ کریم ی کەس نەزان، کە لە ساداتی بەرزنجەییە، لە نەتەوە مرحوم شێخ اسماعیل ی قطبی وولیانین، ئەهاتە ناو تکیەی خۆی لە محلەی قەڵادا، منیش جارجار ئەڕۆیشتم بۆ دیدەنی، بەهۆی مهرەبانی و نەجابەتی خۆیەوە ئولفەت محبەت لەناومانا پەیدا بو.. (ل/220)

لەو ماوەدا کە لە تکیەی طالەبانیدا (بوم)[2] لەگەڵ گەلێ لە منسوبینی ئەو شوێنا ناسراویم پەیدا بو، یەکێ لەوانە میرزا عبدالله ی مُدَبّر بو کە لە أصلا خەڵکی شاری سنە بوو، لەم أخرا لەشاری کرماشانا لە دائرەی بەریدا موظف بو، ئەم ذاتە إنسانێکی ناسك و أدیب و لبیب بو... (ل/221)

وە پاش ئەوە کە لە سلێمانیەوە ڕۆیشتم بۆ کرکوك، لە تکیەی طالەبانی بە عنوانی مدرس دانیشتم کەوتمە سەر فکری ئەوە دوبارە أشعارەکانی مەولەوی گرد بکەمەوە. بەقەی عەقڵی خۆم مانای شیعرەکانی بنوسم، جا بۆ إستفادە لە معلوماتی جنابی سید طاهر هاشمی کوڕی سید قیدر مشهور بە (سید الدولە)ی دەوڵەت ئاوایی نوسیم بۆ لای، ئەگەر مجموعە شعرەکانی خۆم لەلای ماوە إعادەیان بکاتەوە بۆم، غەیری ئەوانەیش هەرچەند ڕێکەوێ لە اشعار معلومات دەربارەی مەولەوی بنوسێ بۆم.

ئەویش لە جەوابا نوسی بوی بۆم، کە ئەو کجموعەی منە کەوتوەتە دەستی شێخ عزیزی خەڵکی دێی (علی بەکان) لە گەرمیان، قابل نی یە وەری بگرێتەوە، بەڵام مجموعەیێ لە (دیوانی مەولەوی) کە بە خطی خۆی نوسی بووەوە، زۆر مربوط

1 ئەمە کۆپلەی ئەخیری شیعرەکەی مەلای قطبەو لەنێو دێری ئەخیردا بەشێوە نوسینی ئەبجەدی دەکاتە 1379ك، ئەمەش مدرس روونی کردوەتەوە، بنواڕە ل/217–219.

2 ووشەی (بوم) زیادکراوی ئامادەکارە.

جوان بو ناردی بۆم، بێجگە لەمانە هەم معلوماتێکی مناسب دەربارەی مەولەوی معاصرینی مەولەوی ئەو نامانە کە نوسیویەتی بۆ بعضێ پیاوی گەورە، لە چەند جوزئێ کا بە خطی خۆی نوسی بووی،بەڕاستی ئەوەندە زەحمەتی کێشابو کە بەدڵ ممنون محجوبی کردم.

هەروا صورەتی ئەو نامە بێ نوختە کە مەولەوی نوسیویەتی بۆ (محمد پاشا)ی جاف، ئەویش بە خطی خۆی نوسیبووەوە ناردبوی بۆم.. هەروا تقریبا پێنج سەد شعرێ لە أشعاری شاعری بەسۆز مەلا مصطفىی بێسارانی بە خطی خۆی نوسی بووەوە، ناردبوی بۆم. جا بەرامبەر بەم کردەوە پیاوانەیە سوپاسێکی بێ ئەندازە و تشکراتێکی فوق العادەی تقدیم ئەکەم..[1] (ل/225)

لەمەوپێش نوسیم کە وظیفەی إمامەت و خطابەتەکەی کەرکوکم مربوطی مزگەوتی إمام (زین العابدین) بو، بە خصوصیەت لەلایەنی مدیریەتی أوقافی عامەوە تنسیب کرام بۆ تدریس لە تکیەی طالەبانی لە شاری کەرکوك، لەبەر ئەوە ئەو مزگەوتە مناسبی تدریس إیفای خدماتی دینیە نەبو، هەر لەسەر ئەم وەزعە دەوامم کرد هەتا ساڵی 1380ك–1960ز، لەم تاریخەوە ئەو وەزعە پێشوە گۆڕا، لە بەینی وەخت و وەختا داوای مباشرەی إمامەت و خطابەتی مزگەوتی (زین العابدین)م لێئەکرا.

منیش بۆ چارەسەری هاتم لە بغدا لە مدیریەتی أوقافی عامە إجازەی دوو مانگم وەرگرت، خۆم حاضر کرد بۆ ئەوە کە شاغری لە شاری بغدا ڕێ کەوی یا بە نقل یا بە امتحان خۆم بگوێزمەوە بۆی، تا لە نۆزدەی نیسان إعلانی شغور و إمتحانی إمامەت و خطابەتی جامعی (حیدرخانە) لە بغدادا کرا، منیش عریضەم دا، داخلی إمتحان بوم، نجاحم وەرگرت، بەڵام لەپاشا لەبەر ئەوە کە لەوکاتا وەکیلی إمام و خطیب (عایش رجب) ناو لەوێ بو، خەڵککە ئولفەتیان گرتبو پێیەوە لەسەر تصویبی هیئەتی مجلسی علمی، قاضی بغداد (عبدالحمید أطروشي) قەراریان دا کە من بە إمامەت و خطابەتی (جامع احمدی) دامەزرێم(ل/235).

نامی لە شاری بغدادا[2]

خولاصە لەسەر مرسومی جمهوری لە رۆژی 1960/8/11ز رێکەوتی مانگی ربیع الاول لە ساڵی 1380ك دا لەسەر إمامەت و خطابەتی ئەم مزگەوتە دامەزرام، یەکەم خطبەی جمعەی ئەم مزگەوتەم بە مناسبەی وەلادەتی حضرەتەوە صلی اللە علیه وسلم لەسەر ایەتی ((وما أرسلناك الا رحمة للعالمین)) بو.

وە لەو ماوەدا بوو کە مشغوڵی أموری إمامەت و خطابەتەکەم بوم، إعلانی شغوری تدریسی مدرسەی (عاتکە خاتون) لە بارەگای حضرەتی عبدالقادری گەیلانی داکرا، لەسەر إرشادی بعضێ لە دۆستان داخلی إمتحان بوم، وللە الحمد، زۆر باش بەناجح دەرچوم.

وە لە ڕۆژی 15/تشرین الاول/ 1960ز رێکەوتی مانگی جمادی الاولی لە ساڵی 1380ك[3] دا مرسوم جمهوری لەسەر تدریسەکەم دەرچوو، لەو تاریخەوە مباشرەم بە تدریس کرد لەو مدرەسە مبارەکەدا وللە الحمد والمنه والفضل العظیم.

جا پاش ئەوە لەم مدرەسە مبارەکەدا دامەزرام، لەو کاتا کمال الدین عبدالمحسن الطائی مدرسی مدرسەی قادریە بو لە نەفسی بارەگادا، ئەم ذاتە بە إنسانیەت احترام هات بۆ چاوپێکەوتن، ترحیبی کرد بە دامەزرانم، قەرارمان دا بە تعاون بەبێ

---

[1] سید طاهر هاشمی هونەرمەندی جوان نوس، نامە گۆرینەوەیەکی زۆر لەنێوان ئەو مدرسدا هەست پێ دەکەی و چەندەها نامەی سید طاهر هاشمی لەم دەستنوسەدا هاوپێچ کراوە، بۆ وێنە بنوارە ل/223 و 226 و 229 و 233.

[2] سەرباسی ئامادەکارە.

[3] ئەم دو تاریخەی دوایی جەنابی مرحومی مدرس بۆخۆی ساڵە کۆچی و زاینیەکەی دیاری کردوە.

فەرق دەرسی طلبەكان بڵێین، ولله الحمد لەسەر ئەم منهجە بە خۆشی تا ئێستە دەوامەمان كردوە[1].

پاش دامەزرانم نامەیێكم بۆ هات لەلایەنی جەنابی سلالە الانجاب سید طاهر هاشمی دەوڵەت ئاواوە، تەبریكی دامەزرانی كردوم لەو نامەدا..[2]

لەماوەی هاتنی بغدا مشغوڵ بونم بە دامەزران لەسەر إمامەت و خطابەت و تدریس، لەلایەنی عُلما گەورەكانی بغداوە، وەكو شێخ امجد أفندی الزهاوی، حاجی نجم الدینی واعظ، سید فؤاد ئالوسییەوە یارمەتی تقدیرم وەرگرت، حەتتا سەید فؤاد كە یەكێ بو لە هیئەتی امتحان فەرموبوی: والله عەیبە ئێمە ئەم ذاتە إمتحان بكەین، ئەو جەوابانە ئە نوسیویەتی بۆ ئەسئلەی إمتحانی تدریس لایقی ئەوەن نوسخەیان بگیرێتەوە، إستفادەیان لێ بكرێ.

وە شێخ أمجد لە مجلسێكا فەرموبوی ((إنه من أفاضل علماء العراق)).

وە سید محمد شفیق العانی ئەوەندە تاریفی كردبوم لەلای جنابی سید برهان الدین الگیلانی،

وە سید عبدالله الگیلانی كە چاوم كەوت پێیان، سید برهان فەرموی: ((حقیقة ان الشمال قد أنجبت علماء افاضل لاسیما قد أطری السید محمد شفیق في الثناء علیك)) (ل/240).

وە بەتایبەتی حاجی عبدالقادر خطیبی إمام أعظم رضي الله عنه كە لە قدیمەوە دۆستی لە بەینمانا بوە زۆر احترام إنسانیەتی نیشان داوە، گەلێ جار دیدەنی كردوم.

ئیتر فضیلەتی سید عبدالحمید ئەتروشی قاضی بغداد، سید علاء الدین سجادی إمامی مزگەوتی (نعیمە خاتون)، برای خۆم فضیلەتی مەلا عمر مولودی دزەیی إمامی جامعی سلیمانیە و خطیبی جامعی (علی أفندی) ئەمانە وەكو برای دایك و باوكی لەگەڵما معاملەیان كردوە.

لە زستانی ئەم ساڵا بەرگی چوارەمی كتێبە شەرعە كوردییەكەم بەناوی (شەریعەتی ئیسلام)ەوە تەواو كرد، لەپاش ئەو مجموعە الخطب بەزمانی عەرەبی كوردی نوسیم، بەڵام تەواوكردنی ئەم مجموعە كەوتە ساڵی 1381ك-1961ز.ەوە .

لە ڕۆژی یەك شەممەی مانگی نۆی 1960ی میلادی مصادفی مانگی ربیع الثاني لەساڵی 1380ی هجری دا ماڵەكەم لە كركوكەوە گوێزایەوە بۆ شاری بغدا، لە محلەی (جدید حسن پاشا) لە نزیكی شارع الرشید خانومان گرت، لەپاش مانگێ لەو شوێن گوێزامانەوە بۆ محلەی (مربعە) لە نزیكی (جامعی سید سلطان علی)دا، ماوەی دەمانگ لەوێ ماینەوە، جا گوێزامانەوە بۆ خانوێك لە پشتی بارەگای حضرەتی عبدالقادری گەیلانیەوە، لەپاش شەش مانگ مراجعەی دائرەی اسكانم كرد، لە (مدینة الثورة) خانوێكیان پێدان، لەو خانوانە كە حكومەت دروستی كردون بۆ مستخدمین و موظفین.. تاریخی گوێزانەوەمان لە مانگی رجب لەساڵی 1381ك ڕێكەوتی 29/كانونی ئەوەڵی/ 1961ز. بوو[3] تا ئێستا تیایانا دانیشتوین. ڕجامە بە ساغ و سەلامەتی دەوام بكەین لەگەڵ مسلمانانا لەسەر خزمەتی علم و دین موفق بین.

پاش هاتنی بغدا لە ساڵی 1381ك. دا بە مساعدەی دائرە المعارف (دیوانی مەولەوی)م لەگەڵ تعلیقەكانی خۆما چاپ كرد، بڵاوم كردنەوە، دو نسخەم لەو دیوانە نارد بۆ جنابان سید طاهر هاشمی مەلاعبدالمجیدی مدرس، ئەویش لە جەوابی نامەی ناردنی دیوانەكەدا ئەم نامەیە بۆ نوسیوم كە لەوبەری ئەم لاپەڕەوە ثبت كراوە بۆ یادگار[4].

پاش چاپی دیوانی مەولەوی كەوتمە پوختەكردنی كتێبی أدب كە بە عنوانی (العقد الذهب في جید الأدب) زو دەستم پێ كردبو ئەم كتێبە بریتیە لە (بدیع وعروض وحكم وأمثال) كتێبێكی جووانە ئومێدم وایە موفق ببم بۆ چاپكردنیان -انشاء الله تعالی-.

---

1 كاتی نوسینی ئەم كتێبەی مەبەستە كە ساڵی شەستەكانە.

2 بۆ ئەم نامەیە بنواڕە ل/236-238 نامەكە دەكەوێتە پێش نوسراوەكە.

3 ئەم تاریخەش مدرس خۆی دیاری كردوە، من تەنها لە نوسینەوە كردومە بە ژمارە .

4 بۆ ئەم نامە بنواڕە ل/242-243 لە دەستنوسەكەدا.

جا دەستم كرد بە تدوینێكی دوبارەی ئەو فەتاوای فقهیەی علمای كردستانە كە پانزەساڵ لەمەوپێش گردم كردونەتەوە بە ترتیبی أبوابی فقهی شافعی لە چوار جلْدا تەواوم كردون.. لە خودام ئەوێ بە لطفی خۆی یارمەتیم بدا بۆ چاپكردنیان تا مسلْمانان ئیستفادەیان لێ بكەن (ل/241)[1].

پاش ئەوە كە لە مدرسەی (عاتكە خاتون)دا.. دامەزرام، مەشغوڵی تدریس بوم، إعادەی نظرم كردەوە بەسەر رسالە منطقەكانما بەشێوەیەكی پوختە (مفتاح) (ورقات) (عزیزە) (وجیهە)م نوسیەوە، كەوتە بەردەستی طلبەكان، دو طالبی (مەلایەوی) ابراهیم بنیامین[2] دەستیان كرد بە خوێندنی ئەم رسالانە، تا ئێستە (مفتاح) (ورقات) یان خوێندوە، رسالەیە (مقولات)ێكی لەباسی مقولاتی عشرە و هەنێ إصطلاحاتی حكمەتیا تألیفم كردوە خوێندویانە، ئێستە مشغوڵی (عزیزە)ن، ئومێدم وایە بە میهرەبانی خودا كە باقی تالیفەكانیشم بە ووردی بخوێنن انشاء الله تعالی.

هەروا رسالەیێكی صەرف بە عنوانی (الصرف الواضح)م نوسی بۆ مبتدیەكان، گەلێكیان خوێندویانە.

وە لەساڵی 1380ك–1960ز لەپێش هاتنی بغدادا رسالەیێكی لغەتی عەرەبی كوردیم بەناوی (دوڕشتە) یا زمانی (دوبرا) نوسی بوم، كە هاتمە بغدا لەساڵی 1382ك–1962ز پاك نوسم كرد بە پوختەیی نوسیمەوە.

لەو كاتا لەشاری سلێمانیدا بوم، گەڵێ فەقێی وولاتی خۆمان بە ڕەسمی لەسەر یارمەتی حكومەت ڕۆیشتن بۆ جامع الازهر) بۆ ئەوە لەوێ دەوام بكەن، تا شهادە وەرئەگرن، جا بگەڕێنەوە بۆ ولات بە مدرس لە ثانویە ڕەسمیەكانا دەرس بلێنەوە، ئەم كۆمەڵە طلبە هەمو لە دۆست و ئاشنابون جارجار بە مناسبە نامە لەلایەنی ئەوانەوە بۆ من، لەلایەن منەوە بۆ ئەوان ئەنێررا، لەناو ئەم كۆمەڵەدا دوانیان زۆر عەلاقەیان بە منەوە بو، یەكەم: عبدالكریم ڕەمەزان خەڵكی دێی گوڵپ لەلای بیارە، دوهەم: فاضل عبدالواحد خەڵكی شاری سلێمانی، لەساڵی 1382ك–1962ز. دا لە وەڵامی نامەیێكی عبدالكریم ڕەمەزان، كە نوسیبوی خەیاڵم هەیە لەم بەینا بیٚمەوە، منیش لە جوابی ئەم نامەدا چەن شیعرێكی پڕلە سۆز و محبەتم بۆ نوسین(ل/244):

ئەی نوری چاوی باب و دڵی دایەنی وولات
ژیرن شوكر هەمو نیە حاجەت لە بۆ بەیان
ئەو رۆڵە روله مەردیە بەری زانستی بێتە دەست
ئەو كەللە و تاج دارە بزان بێ لە ڕوی زەمان
ژینت بەهێزو نەپرووە نەیرۆ بە علم و فن
علمت بەكار و كۆششە كۆشش بە رۆح و گیا ن
نامی كەسێكی وایە بنوسێ بەدەستی هێز
ناونیشانی مەردی لەبەردی كتێبەكان
نامەردە ئەو كەسە بە طُفیلي وەكو مناڵ
هەڵ سورِێ دەم بەدەم لە بەرو دەوری خەڵكەكان
نامی كەسێكی وایە بە تەوفیقی ذاتی حەق
پرتە و بداتەوە بە هەمو قوژبن و مەكان

1 ئەم دوعایانەی مامۆستای مودەرریس گیرا بون و زۆرینەی ئەو كتێبانە چاپكراون.

2 لای هەموان ئاشكرایە كە قوتابیەكەی زۆری مامۆستای مدرس هی دەرەوەی ولاتن و هەندێكیشیان غەیرە عارەبن، زۆر هەولم دا كە بەهۆی دیمانەكانمەوە لەگەڵ مامۆستایاندا هێندێكیان ناو بنوسم و كورتە ژیانیش بۆ دیارەكانیان بنوسم، وەلێ ئەفسوس لەوەی مامۆستای مدرس نوسیویەتی زێترم دەست نەكەوت كە ناوی ئەم دو قوتابی یەیە، (بنیامین) قوتابیەكی زۆر دیارە و هەریەك لە مامۆستا محمد علی قەرەداغی و د. محمد گەزنەیی و مامۆستا یاسین دەروێش بۆیان دوپات كردمەوە. (ابراهیم)یش هەر قوتابی یەكی دیارە و مامۆستا محمد علی قەرەداغی گەورە نوسەر بۆی دوپات كردمەوە.

نامی كەسێكی وایە بەئاوی تەلآی عەمەل
دانی خەتی ئەمەل لە پەڕەی سنگی ڕۆڵەكان
هیوام وەهایە وەربگرن پەندی پڕ لەسود
هەتا ببن بە داری بەری بەرزی میوەكان.[1]

لەپاش ماوەی دوساڵ و چەند مانگێ لەلایەنی وەزارەتی إسكانەوە، ئەمر هاتە سەر ئێمە و دراوسێكان، كە لە تاریخی 1964/6/6ز.دا حازر بین بۆ ئەوە كە عقدی تملكی خانوەكانمان وەربگرین، لە دائرەی كاتبی عدلی جنوبی بغدا عقدەكە تەواو بكەین، بالفعل لە عەینی تاریخا لە دائرەی اسكان حاضر بوین، ئەمریان پێداین بۆ لای كاتبی عدلی جنوبی بغدا یانی محكمەی شرعیەی سنی جنوبی، لەویا عەقدی تملكی خانوەكان لە مقابلی نۆسەد و شەست و سێ دینار بە أقساط بۆ ماوەی بیست و پێنج ساڵ تەواو كرا، ورقەی تملكمان وەرگرت، وعلى الله التوكل فى السكون بها موفقين وبه الإستعانة. انه خير من يتكل عليه ويستعان.

لە مانگی ذی الحجةی تاریخی 1383ك-1964ز.دا متولی ئەوقافی قادرین السید یوسف الگیلانی كتابێكی نوسی بۆ ئەوقافی منطقەی بغداد، إقتراحی كرد كە من تعیین بكەن بە إمام بۆ نوێژی نیوەڕۆ و عصر لە جامعی حضرەتی عبدالقادر گیلانی، ئەوانیش لەسەر ئەو نامەیە تأییدیان نوسی بۆ وەزارەتی ئەوقاف، لەسەر إمامەتەكەم موافقە كرا، لە رۆژی 4/ حوزەیران 1964ز مجلسی وزراء تصدیقیان كرد، لە تأریخی 24/حوزەیران لە ساڵی ناوبراوا مصادفی 16/صفر الخیر/ 1384ك.دا امری ئەوقاف كە نێررابو بۆ لای متولی السید یوسف الگیلانی لەسەر امامەتەكەم تبلیغ كرا پێم. (ل/246)

وە لە 8/شوباطی/1969 میلادی دا موافقی 1388ك موافقی رۆژی شەممە 21/ذي القعدة. خودای أرحم الراحمين لطفي فەرموو توفیقی دام رۆیشتم بۆ بەجێ هێنانی واجبی حج، لە رێگەی بصرە و كویت و ریاضەوە گەیشتم بە مدینەی منورە (على صاحبها الصلاة والسلام)، هەشت رۆژێ لەوێ مامەوە، دوو جمعەم تیاكرد، جا ڕێكەوتن بۆ شاری مكەی مكرمە، لە شەوی یەك شەنبە گەیشتم بە مەككە لە عەینی شەوا طەوافی عُمرەمان لەگەڵ سعی بینی صفا و مروە بەجێ هێنا لەپاش أدای حج لەرێگەی ریاضەوە گەڕامەوە بۆ بغدا، لە رۆژی جمعەدا سبەینێ مصادفی 18/ذي الحجة 25 شباط گەیشتمەوە بغدا، والحمدلله على ذلك كثيراً طيبا مباركا فيه، وصلى الله على سيدنا محمد وعلى آله وصحبه وسلم تسليما.

لەپاش سەفەری حەجی پیرۆز، زیارەتی حضرەتی فخری عالەم صلى الله عليه وسلم موفق بوم رسالەی مولودنامەو میعراج نامە چاپكرد، نسخەیێكم بەدیاری نارد بۆ جنابی مەلا عبدالله ی كوڕی مرحوم مەلا صاڵحی چەمەكی ئەم مەلا عبدالله دەمێكە دۆست و برادەرمە.. ئەویش قصیدەیێكی نوسی بو بۆم، وا قصیدەكەم لە عینی وەرەقی خۆیا ثبت كرد بۆ یادگار:

سڵاوی بەرزی مامۆستای بەڕێز
بەڕێز ئەنێرم ڕێز لەشوێنی ڕێز
هانام لەو خوا كە بێ هامتایە
ژین تانە هەتا هەتایە
سی بەری سەران بژین بەخۆشی
دوربن لە دەرد و وەی و نەخۆشی
چاوەی زانین و دەریای ئایین
كانگای بیرو هۆش، شارەزا لەدین

[1] كۆتا كۆپلەی ئەو شعرەیە كە نامی ناردیوتی بۆ قوتابیانی كورد لە میصرو هانیان دەدا كە نەگەڕێنەوە خەریكی كۆكردنەوەی زانست بن بۆ بەرەو پێش بردنی وڵاتیان. بنواڕە بۆ ئەم نامە ل/244-246.

بە دەرهێنەری کالاّی بەقیمەت
لە دەریاری بێ بن دین و شەریعەت
خوا بت هێڵی براپشتی حەق
بۆ ڕەواجی دین دەمکوتی ئەحمەق
پیاوە گەورەکان وەک عمر عزیز
وەختێ ڕۆیشتن لە ئێمە بون زیز
بەرزی ئەوانم لەتۆدا ئەدی
گەر ئەتۆ بڕۆی چی بکەین ئەدی
هاوتایشت نی یە لایەدەم خەم بەباد
دووربێ کە وون بوی دڵ بەکێ کەم شاد
لەبێ هامتایە داوای ژیانت
مردنی گەلە دوربێ نەمانت
ئەتۆ پاڵپشتی دیواری دینی
تۆ بوژێنەری شەرع ڕەنگینی
تۆی شیکەرەوەی گرێ و کۆسپی دین
شەرع و أحادیث قورئانی شیرین
ئەتۆی پێشەوای گەلی زانایان
ئەتۆ ڕەهنمای کۆمەڵی نەزان
تۆ چرا بەدەسی ڕێ ون بوانی
ڕێ نیشان دەری پیر و جوانی
چراوکی شەوی تاریکەشەوی
گۆچانی دەستی بەرزی یا نەوی
أنت المحقق للشرع الساطع
أنت المجدد للماءة الرابع
تۆ پەنادەری پەنابەرانی
تۆ وەلاّم دەری گرێی قورئانی
یا کریم کریم کەرەم کەی پێمان
هەتتا ماوەیەك وون نەبێ لێمان
بۆ سپاسی تۆ زمانم کۆڵە
وەسفت چۆن بکەم بەم بۆڵەبۆڵە
دەمو قەوچێکی منی بێ هونەر
ناتوانێ چاکەت بخاتە دەفتەر
بێنە سەرباسی دیاری تەمیزت
بەسەرکردنەوەی بچوک عەزیزت
نوسراوی ڕەنگین مەولودنامە
هۆنراوەی تریش میعراج نامە

زیارەت كرا نامە سەرچاوم
وەی لەم خۆشی یە بەسەر كراوم
پاداشتی هەستی شیرین و جوانت
بەمن نادرێ بم بەقوربانت
نەوازشی تۆ هەر بۆ خودایە
بۆیە پاداشی هەر لەو تەمایە
بێ فەڕی وەك من جا چی لەدەسدێ
خەوش و خالێكە بێ كەڵكو بێ جێ
(عەبە) بوەستە تۆ لە دەم زەنی
ئەتۆ غەواصی ئەم دەریایە نی[1]

لە الطافی خودای رؤف و رحیم داوا ئەكەم كە لەسەر خزمەتی دینی مبین لەم شوێنە پیرۆزا موفقم بكا، ببم بە وسیلەی سعادت بۆ خۆم و موسڵمانان. إنه سمیع قریب مجیب، وصلی الله علی سیدنا ومولانا محمد وعلی آله وصحبه وسلم تسلیما الی یوم الدین وآخر دعوانا أن الحمد لله رب العالمین.[2]

[1] بنوارە ل/249 بۆ ئەم نامەیەی كە ئەم ئعرەی تێدایە.
[2] ئەمە كۆتایی ل/246 ە، لە شوێنی خۆی نەمنوسیوە و لە كۆتایی ئەم شعرە كە لە ل/249 دایە نوسیومەتەوە.

كۆتا ژیانی مودەڕڕیس و كۆچی دوایی

خوێنەری عەزیز پاش ئەم گەشتە لەگەڵ پێنووسەكەی مودەڕڕیسداو پاش ساڵی 1969ز مامۆستا عەبدولكەریمی مودەڕڕیس لەسەر وانەوتنەوەو نووسین بەردەوام دەبێ.. قوتابیانی لە كوردەوە دەگوێزرێنەوە بۆ عارەب و ئەوانیش زۆر سوودی لێ دەبینن و ئێستە لە ئاستی عێراقدا سەدان پرۆفیسۆرو گەورە زاناو سیاسەتمەدار هەن كە قوتابی و شاگردو ئیجازە پێدراوی مودەڕڕیسن و بە ئێستەشەوە مامۆستایانی ئاینی عارەب شانازی بە مامۆستا كوردەكەیانەوە دەكەن و بچووكی مامۆستا دەكەن.

مامۆستا لە بەغدادا بووە مۆم بۆ هەموو ئەم وڵاتە خەڵكی لە سەرجەم شارەكانی عێراقەوە بۆ زیارەتی ڕوویان تێدەكردو زۆر بە پیرۆز سەیر دەكرا، من بۆ خۆم چەندین جار شێخی گەورەی عارەب و دەسەڵاتدارانم بینیوە هاتوونە خزمەتی و دەست و پێیان ماچ كردووەو داوای دوعای خەیریان لێ كردووە، كە مامۆستا نانی خواردووەو پاروە نانێكی لێ ماوەتەوە خەڵكی بۆ شیفاو پیرۆزی بە خۆشبەختییەوە دەیان خواردو بۆ نەخۆشەكانیان دەبرد.

لەم جێگە پیرۆزەدا مامۆستای مودەڕڕیس زۆر سوودی بە موسڵمانان گەیاندو گەلێ خزمەتیشی بە كورد كرد، بێ لەو هەموو نووسینە كوردییەی كە بە چاپی گەیاندووە، حوجرەكەی بوو بوویە خانەی بێنەوایانی كورد لە بەغداد.

"لەم جێگەوە مامۆستای مودەڕڕیس توانی سەدان قوتابی پێ بگەیەنێ و ببێتە مامۆستای كوردو عەرەب و تورك و مالیزی[1] و پاكساتی.

بەم وێنە لەسەر وانە وتنەوە بەردەوام بوو تا لە ساڵی (1973ز) خانەنشین كرا، وەلێ بنەماڵەی شێخ عەبدولقادری گەیلانی وەك ڕێز لێنانێك هێشتیانەوەو كردیانە پێشنوێژی نیوەڕۆ و عەسری مزگەوتەكەیان.

ئیتر ئەم پیرە لاوە لەسەر وانەبێژی و فەتوادان و نووسین و چاپكردن لەم حوجرەدا بوبووە هاوەڵی خامەی، بە قامكی شەشەمی دەستی ڕاستی حسێب دەكرا، بێوچان هەر دەینووسی و دەینووسی تا پیری و نەخۆشی سەریان بە قەڵەمەكەی نایەوە"[2].

لە ڕاستیدا من بۆ خۆم خوا كۆمەكی كردم كە دووجار چاوم بە مامۆستای موددەریس بكەوێت و دوو كورتە دیمانەی لەگەڵ سازبدەم، یەكەم لە بەرواری 2005/4/21، دووهەم لە 2005/6/28، ئەوەی تا ئەو كات لەسەر ژیانی مامۆستا بۆم دروست بوبوو، لێم پرسیوەو سوودم لێ بینیوەو لە ماستەرنامەكەمدا نەقڵم كردووە، ئەوەش كە تێبینم كرد لەم كۆتا ژیانەیدا چەند شتێك بووە كەپێم خۆشە لێرەدا بیاننووسم:

یەكەم: گیرابوونی دوعای مامۆستا كە بۆ خۆم چەند دوعایەكم داوا لێكردووەو هەموویان گیرابوون.

دووهەم: بە چونم بۆ خزمەتی مامۆستا هەستم بە گورجی قەڵەمەكەم كردووە كە پێشتر وەها نەبووم و بە بەرەكەتی ئەوی دەزانم.

سێهەم: هیمییەتی مامۆستا بۆ حوجرەو فەقێ و غەمی بەردەوامی بۆ نەمانی قوتابخانە ئاینییەكان كە بەردەوام هەواڵی دەپرسین.

چوارەم: كرانەوەی دڵی ئەو پیرە غەریبە بە بینینی مەلایەكی كوردو خۆشەویستی و دڵسۆزی نواندن بۆی.

---

1 لە ڕێی دیمانە لەگەڵ هەریەك لە بەڕێزان (محمد علی قەرەداغی، یاسین دەروێش، صلاح الدین سەنگاوی، محمد ئەحمەد گەزنی، عەبدولقادر ڕەسول بەرحكی..) زۆر هەوڵم دا ناوی هەندێك لەو قوتابیانە بەدەست بێنم كە غەیری عارەب و كوردن و تەنها ئەم سێ ناوەم دەست كەوت:

یەكەم: بنیامین أبوبكر ملایوی.

دووەم: ئیبراهیم غانا، كە هەردووكیان مودەڕڕیس لەمەو پێش باسی كردن.

سێهەم: عەلی توركی.

2 ئەوەی نێوانی ئەم دوو كەوانەیە لە ڕۆژنامەی (كۆمەڵ) ژمارە 188 بڵاوكرایەوە.

پێنجەم: ویستنی یەكێتی مەلایان‌و موسڵمانان‌و فڕێدانی تەفرەقەو خیلاف لە بەردەم دوژمنان‌و عەوامی خەڵكدا سیفەتێكی بنەڕەتی‌و هزری مامۆستابوون.

شەشەم: بیرتیژی ئەم پیرە پیاوە سەد ساڵە زۆر سەرسامی دەكردم، هەواڵ پرسینی هەندێ خەڵكو شوێنی هەورامان.. چۆن ئەمانەی بەم چاكییە لە بیر مابوو، خوا زیرەكییەكی بێ وێنەی دابوویە.

حەوتەم: لەگەڵ خەیربوون بەبێ گوێدانە بیرو بۆچوونەكان، چەندجار لە مامۆستام بیستووە كە باسی مەشورعو دەزگایەكی خەیری كراوە یەكسەر فەرموویەتی (دەستی خەیرم لەگەل ئیشی خەیرتاندایە)، گوێی بەوە نەداوەئەمانە چ گروپ‌و بیرێكیان هەیە، گرنگ ئیشیان خەیر بێت‌و ئەمیش بەشداری خەیر بێت.

هەشتەم: مێزەرە بچووكگەكەی مامۆستا زۆر سەرنجی ڕاكێشاوم بۆ پاك ڕاگرتنی مێزەرەو نەفرۆشتنی بە سوڵتانەكانی دونیاو پیس نەكردنی بە ڕیاو مەرایی كردن لەبەردەمك سیاسییە درۆزنەكاندا.

نۆیەم: پشت بەستن بە خواو ئیش كردن بۆی زۆر گرێ كوێرەی ژیان دەكاتەوەو زۆر لەوانەی خەڵكی لێیان دەترسن لەبەر پێیدا دەكەون‌و هێزی دڵ كاردانەوەی لەسەریان دەبێت.

دەیەم: لەم دونیا خوا بە خزمەت‌و ماندوو بوون گەورەییت دەداتێ بنوارنە مامۆستای مودەڕڕیس خوا بە هۆی خزمەتی بێ وچانیەوە گەیاندیە كوێ، بەردەوامی لەسەر هەركاێك و سووربوون لەسەری بەرهەمی شیرینی دەبێ‌و بەرزی‌و گەورەیی پێ بەدەست دێت.

ئیتر شەو گەیشتە 2005/8/30\29 مامۆستای مودەڕڕیس بە یەكجاری ماڵئاوایی كردو وەك مۆم توایەوەو پرشنگی خۆر ئاسای دڵی سەدان، هەزاران، سەرگەردانی وەك منی خستە جۆش‌و ڕۆشنیكردەوە، پەنجەی شایەتی هەزارانی خستە گەڕ بۆ نووسین‌و شایەتیدان‌و شین گێڕی.

ئای ئەوە ئەو پیرەیە لە ژیاندا حورمەتی لەلایەن گەورە پیاوانی كوردەوە لێنەگیرا، تەنها لەبەر ئەوەی كوردە، گەورە پیاوانێك كەڕێ‌و جێگەیان بەغداد بوو بۆ تاكە جارێ بە ڕەوایان نەزانی تەقە لە حوجرەكەی ئەم پیرە دل پڕ لە غوربەتە بدەن‌و گوێ لە ئامۆژگاریی‌و فەلسەفەی ژیانی بگرن"[1].

ئای ئەوە ئەو نووسەرە گەورەیە لە دوای مردن كەس فرمێسكی بۆ نارژێ‌و عەلمانییەكانی سەردەم لەبەر مێزەرەی ڕووناكی حورمەتیان نەرگت‌و تازەشیان بۆ نەگێڕا.

پاشاو گەورەكانی ئێمە هەڵەش ناكەن، تا داوای لێبوردن لە ڕۆحی پاكی مامۆستا بكەن‌و بۆ مێژوو و دوا ڕۆژ بەرامبەر بەم شەرمەزارییەیان هەڵوێستێكیان هەبێت.

سڵاو لە گۆڕی ڕوناكت ئەی مامۆستا، میهرەبانی خوا بڕژێ بە سەرتدا، نوكی خامەت چرای نێو گۆڕت بێ، بە ئەندازەی پیتی نووسراوت لێبوردەیی خوا بباری بەسەرتدان خوایە نووسەرو خێزەرو یارمەتیدەری ئەم كتێبەو مامۆستای مودەڕڕیس‌و سەرجەم مامۆستیانی مێزەر پاك بە بەهەشتی بەرین شاد بكەو عالی مقامی هەردووك دنیایان بكە.

جوانترین وەفا

خوێنەری بەڕێز ئەمە ژیانی مامۆستا مەلا عەبدولكەریمی مودەڕڕیس بوو، كە قەڵەمە لەرزۆكەكەم بە شەرمەوە بۆ وەفاتی ئەوی نووسیوە، بە گریەوە بۆ نەمانی ئەوی نووسیوە.

لێرەدا دەمەوێ كۆمەڵە بابەتێك پێشنیاز كەم بۆ ئەوەی قوتابیانی ماستەرو دكتۆرا نامەكانیانی لەسەر بنووسن، وەك

[1] لە ڕۆژنامەی كۆمەڵ ژمارە (188) بڵاو كراوەتەوە.

هێمنی شاعیر دەیداتە دەست مامۆستایان‌و بۆ پسپۆڕانی بواری خۆی بەجێ دیلا [1].

هەروەها داوامە لە نووسەران‌و لێكۆڵەروان ئاوڕێك لەم بابەتانەو هەزاران بابەتی تر لەسەر پەرتووك‌و ژیان‌و تاقیقی دەستنووسەكانی (نامی) بدەنەوە، ئەمەش گەورەترین پرسەو سەرەخۆشییە لەلایەك‌و جوانترین وەفاو ئاسودەییە بۆ دڵی زامداری زانایەكی گەورەی كورد وەك جەنابی مامۆستا عەبدولكەریمی مودەڕڕیس.

بابەتە پێشنیاركراوەكان:

1. الشیخ عبدالكریم المدرس وجهوده في علم الكلام.
2. الشیخ المدرس وجهوده الفقهیه.
3. الشیخ المدرس وجهوده اللغویة.
4. تحقیق (مواهب الرحمن فی تفسیر القران) ئەمە بە حەوت كەس ئەنجام دەدرێ، چون حەوت بەرگە.
5. دراسة أدبیة لأشحار (نامی) العربیة والكردیة والفارسیة.
6. تحقیق (الصفوة اللآلي) ئەمەش بۆ چەند قوتابییەك. چەندەها بابەتی تر لەم چەشنە.
7. مامۆستای مودەڕڕیس بەرهەم‌و ژیانی.
8. لێكۆڵینەوەو پێداچوونەوەی تەفسیری نامی.
9. لێكۆڵینەوەیەكی ئەدەبی رەخنەیی لەسەر شیعرەكانی نامی.

لەكۆتاییدا دەپاڕێمەوە لەخوای پەروەردگار كە لەگوناهی مامۆستامان خۆشبێت‌و بە بەهەشتی بەرینی شادكات‌و لەگەڵ هاوەڵان‌و پیاوچاكاندا لە سایەی سێبەری پێغەمبەری خۆشەویستمان ﷺ كۆكاتەوەو حەشر بكات‌و لەوێ بەدیداری مودەڕڕیس شاد بین‌و ئێمەش بەپێو قەدەمی ئەو چاكە بەچاك قەڵەم رەو كرێین، با هەموومان هێواش ئاسا بەرۆحی پاكی ئەو پاكە بڵێین:

یارەبی خوا لێت خۆش بێت
جێگات بەهەشتی خۆش بێت.

---

[1] پێشەكی هێمن بۆ چاپی دووەمی (نالی)

ناوەڕۆك(ژمارەی لاپەڕەکان هی کتێبە چاپکراوەکەن)

نامەی محەممەدی مەلاکەریم سەبارەت بە چاپکردنی ئەم دەستووسە 3
پێشەکی 5
نازناوەکانی مامۆستای مودەڕڕیس 9
سیفاتی مامۆستای مودەڕڕیس 11
کاردانەوەی زانایان لەسەری 13
وەسف و ثەنای زانایان لەسەری 16
ئەو پلە و وەزیفانەی بینیویەتی 20
مامۆستا و قوتابییانی 22
دانراوەکانی مامۆستای مودەڕڕیس 26
ناساندنی (ڕۆژگاری ژیانم) 33
مامۆستای مودەڕڕیس بە پێنووسی خۆی بناسە 37
ریشەی نەسەبی خۆم 39
بۆ یاداشت 59
ئیجازە وەرگرتنی مامۆستای مودەڕڕیس و نەرگسەجار 60
دامەزرانی مامۆستای مودەڕڕیس لە بیارەدا 66
هۆکاری ڕەغبەتی فەقێیان لە بیارە 68
دوو بەسەرهاتی خۆش 73
وەضعی خۆم 76
سەفەرێك بۆ باوەجانی 79
نێوان من و قزلجی لە بیارەدا 81
سەفەرێك بۆ بەغدا 83
ئیجازە بەخشینی مودەڕڕیس و بیارە 91
دۆزینەوەی عەشیرەتەکەم 93
وەضعی خۆم و یەکەمین خوتبە بە کوردی 95
لەساڵی 1938ز تا 1950ز 99
دەرچونم لە بیارە 107
شاد بونەوە بەدیداری شێخ 110
نامی لە شاری سلێمانی دا 112
مامۆستای مودەڕڕیس لە کەرکوك دا 115
نامی لە شاری بغدادا 123

کۆتا ژیانی مودەڕڕیس و کۆچی دوایی 132
جوانترین وەفا 136
پاشکۆ...... 139
ناوەڕۆک... 152